

Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum
Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva
a potravinárstva

National Agricultural and Food Centre
Research Institute of Agricultural and Food Economics

ISSN 1338-6336
online verzia

ISSN 1335-6186
tlačená verzia

Ekonomika poľnohospodárstva

Economics of Agriculture

3

2015

Vedecké práce (Scientific Papers)

1) Euboslav Szabo - Miroslav Grznár

Pracovné sily a výkonnosť poľnohospodárstva v SR

Labour and performance of agriculture in the Slovak Republic 4

2) Zuzana Chrastinová – Svetlana Belešová

Ekonomická výkonnosť poľnohospodárstva a potravinárstva SR v roku 2014

Economic performance of agriculture and food industry of the Slovak Republic in the year 2014 14

3) Eleonóra Marišová – Jelena Milovanović – Zuzana Ilková – Martin Mariš – Lucia Palšová – Kristína Mandalová

Legislation, support and development of renewable energy resources and business

Legislatíva, podpora a rozvoj obnoviteľných zdrojov energie a podnikania 42

4) Milan Fil'a–Veronika Tóthová

Ekonomicko-manažérske rozhodovanie v podniku v oblasti diverzifikácie

Economic and Managerial Decision Making in Enterprise in the Field of Diversification 58

5) Lucia Palkechová - Jana Kozáková

Ekonomika agroturistických prevádzok vo vybraných agrosubjektoch SR

The Economy of Agritourism Establishments in Selected Agricultural Entities in the Slovak Republic 69

6) Iveta Košovská

Samostatné hnutelné veci a súbory hnutelných vecí ako súčasť dlhodobého hmotného majetku a ich účtovné zobrazenie v poľnohospodárskej účtovnej jednotke

Individual movable assets and sets of movable assets as part of long-term tangible assets and their accounting representation in agricultural accounting entity 86

Štatistické prehľady (Statistical Reviews)

Mária Jamborová – Eva Meravá

Komoditné situačné a výhľadové správy na Slovensku po dvadsiatich rokoch

Commodity Situation and Outlook Reports in Slovakia after Twenty Years 99

Informácie zo sveta (Information from abroad)

Ivan Masár

Konkurenčné prostredie v potravinárskom priemysle

Steve McCorriston: Competition in the Food Chain 115

Euboslav Szabo - Miroslav Grznár

Pracovné sily a výkonnosť poľnohospodárstva v SR

Labour and performance of agriculture in the Slovak Republic

Abstract *Contribution is paid to the position of production factor in the growth of labour efficiency in the agricultural sector in the EU and Slovakia. The workforce in agriculture and farms have steadily declined in the growth of EU average 28, but the extent of performance per unit area have until the end of the technological equipment production and performance growth. Labour productivity growth in the Slovak agriculture reaches the ranking of European countries. Better results in labor productivity and business performance achieved in partnerships such as cooperative societies, which are lagging behind in technical equipment work.*

Keywords *labour efficiency - technological equipment production - business performance - development trends - labour costs*

Abstrakt Príspevok je venovaný miestu výrobného faktora pracovná sila a jeho funkcii pri raste výkonnosti v sektore poľnohospodárstva v krajinách EÚ a na Slovensku. Počet pracovných síl v poľnohospodárstve a v poľnohospodárskych podnikoch trvale klesá pri raste technologického vybavenia výroby a raste výkonov. Rast produktivity práce v slovenskom poľnohospodárstve dosahuje priemer EÚ 28, ale v miere výkonnosti na jednotku plochy sme až na konci rebríčka európskych krajín. Lepšie výsledky v produktivite práce i vo výkonnosti podnikov dosahujú obchodné spoločnosti pred družstevnými podnikmi, ktoré zaostávajú v technickom vybavení práce.

Kľúčové slová pracovné sily - technické vybavenie práce - produktivita práce - výkonnosť podnikov - vývojové trendy - mzdové náklady

Pracovné sily v jednotlivých odvetviach národného hospodárstva predstavujú rozhodujúci faktor ovplyvňujúci ich výkonnosť. Podmienkou pre sústavný rast výkonnosti pracovníkov je rast kvalifikácie a zručností, ktorý je požadovaný stále rastúcou mierou vybavenia pracovníkov technikou a technologickou náročnosťou výrobných procesov.

Miera nasýtenia výrobného procesu pracovnou silou je však v jednotlivých sektoroch ekonomiky rôzna. Závisí od miery vybavenia odvetvia technikou a technológiou, mierou ich aplikácie, ako aj náročnosťou výrobného procesu, či rozvojovými trendami odvetvia. Preto sú napríklad požadované rozdielne kritéria na kvalifikáciu a počet zamestnancov v poľnohospodárstve a v automobilovom priemysle, ktorý je nepomerne viac zraniteľný krízou v odbyte.

Pracovné sily v poľnohospodárskom odvetví majú istú špecifičnosť svojim pôsobením v sektore ktorý využíva prírodné zdroje krajiny a plní aj environmentálne poslanie, keďže

napomáha uchovaniu prírodného a životného prostredia krajiny, za čo však tento sektor nie je osobitne odmeňovaný.

Rozhodujúcim poslaním pracovných síl pôsobiacich v poľnohospodárskej prvovýrobe je však produkcia hmotných statkov – poľnohospodárskych surovín a potravín. Primeraná potravinová bezpečnosť krajiny, ktorú má poľnohospodárstvo zabezpečiť, ponúka rad pracovných príležitostí a dôchodkov. Na druhej strane táto ponuka pracovných miest dlhodobu klesá, vzhľadom na rastúcu mieru technologického vybavenia podnikov a prakticky stagnujúci dopyt po produktoch, ktorý do značnej miery substituuje aj rastúci dovoz potravín a konkurencia z krajín EÚ.

V príspevku sa venujeme tendenciám vývoja zamestnanosti v poľnohospodárstve z aspektu rastu výkonnosti odvetvia v kontexte krajín EÚ.¹

Metodický postup

Analýzu zakladáme na báze dostupných štatistických údajov o slovenskom poľnohospodárstve a poľnohospodárstve krajín EÚ. Využívame údajovú základňu Štatistického úradu SR, údaje Eurostatu a databázu MPRV SR, najmä Správu o poľnohospodárstve a potravinárstve SR za posledné roky.

V našom metodickom postupe využívame štandardné metódy výskumnej práce, ako sú analýza a syntéza, deskriptívna štatistika, komparácie a grafické znázorňovanie.

Analýzou a hodnotením vývoja odvetví potravinového hospodárstva vo vzťahu k potrebe a produktivite práce sa zaoberali viacerí autori z rôznych stránok.

LABAJ, M. (2013) skúmal zmeny v produkcii, v tvorbe pridanej hodnoty a zamestnanosti v jednotlivých odvetviach slovenského národného hospodárstva v rokoch 2008 a 2009 v snahe odhaliť priame a nepriame väzby jednotlivých odvetví vo vzťahu na domáci a zahraničný dopyt. Pri využití otvoreného statického Leontiefovho modelu identifikuje mnohé väzby poľnohospodárstva a potravinárstva s ostatnými odvetviami. Predmetom pozornosti sú aj pracovné sily v jednotlivých odvetviach.

BLAAS, G. (2013) pri hodnotení vývoja slovenského poľnohospodárstva a potravinárstva konštatuje, že Slovensko zaostáva vo využívaní surovínového potenciálu produkcie potravín. Dochádza k záveru, že v slovenskom poľnohospodárstve rástla dlhodobu produktivita práce predovšetkým v dôsledku poklesu vkladov práce a to aj pri stagnácii či poklese produkcie.

MEJSTŘÍKOVÁ, L. a i. (2012) hodnotia vývoj českého potravinárskeho priemyslu v rokoch 2007-2009, konštatujú niektoré jeho pozitíva a hlavné problémy nachádzajú v odbyte produkcie a vytesňovaní domácej produkcie rastúcim importom, v ľudskom faktore a vo využití fixného kapitálu.

CHRASTINOVÁ, Z. – BELEŠOVÁ, S. – JAMBOROVÁ, M. (2014) vo svojej rozsiahlej štúdiu uvádzajú, že zamestnanosť v poľnohospodárstve je výrazne ovplyvňovaná racionalizačnými opatreniami najmä v oblasti materiálno-technickej a v úspornosti nákladov.

¹ Príspevok je parciálnym výsledkom riešenia grantového projektu VEGA č. 1/0316/14.

OLPER, A. et al. (2014) vo svojom príspevku analyzujú akú úlohu v odchode farmárov z podnikania majú platby z rozpočtu EÚ. Dokazujú, že tieto platby významne podmieňujú zotrvanie farmárov v poľnohospodárstve.

BUCHTA, S. (2013) posudzuje možnosti tvorby nových pracovných miest v poľnohospodárstve v súvislosti s implementáciou Programu rozvoja vidieka SR v rokoch 2007-2013. Upozorňuje na úbytok platenej práce v odvetví a navrhuje podporiť investície podporujúce zamestnávanie domácej pracovnej sily.

V našej analýze (GRZNÁR, M. – SZABO, Ľ., 2012) konštatujeme zastaranú výrobnú základňu našich poľnohospodárskych podnikov a pomalý proces obnovy strojov a výrobných zariadení, ktoré bránia ďalšiemu rastu produktivity práce.

Štúdia „Agriculture, forestry and fishery statistics“ (2014) uvádza zaujímavé štatistické informácie o poľnohospodárstve, lesníctve a rybárstve krajín EÚ. Hodnotí aj vybavenie fariem v jednotlivých krajinách pracovnými silami vrátane ich vzdelania, dĺžky praxe, ako aj vekovej štruktúry.

Pracovné sily v poľnohospodárstve krajín EÚ

Základnými ukazovateľmi, používanými na vyjadrenie národohospodárskeho významu jednotlivých hospodárskych odvetví sú ukazovatele podielu na tvorbe hrubej pridanej hodnoty (hrubého domáceho produktu) a podielu na zamestnanosti.

Svetová banka v roku 2015 publikovala údaje o podiele poľnohospodárstva na pridanej hodnote hospodárstva krajín EÚ v posledných rokoch. Niektoré z týchto údajov uvádza nasledujúca tabuľka 1.

Podiel poľnohospodárstva v pridanej hodnote na HDP vybraných krajín EÚ v %

The share of agriculture in the value added to GDP in selected EU countries %

Tab. 1

Krajina	2010	2011	2012	2013
Belgicko – Belgium	0,9	0,7	0,8	0,8
Francúzsko – France	1,6	1,8	1,9	1,7
Nemecko – Germany	0,7	0,8	0,9	0,9
Rakúsko – Austria	1,4	1,6	1,5	1,4
ČR – Czech Republic	1,7	2,4	2,6	2,6
SR – Slovak Republic	2,8	3,4	3,6	3,3
Poľsko - Poland	3,0	3,3	3,2	3,3
Maďarsko - Hungary	3,6	4,7	4,5	4,4

Prameň- Source: www.agriculture, value added, % of GDP, World Bank Group, 2015

Zatiaľ čo vyspelé krajiny EÚ si udržujú pomerne stabilný podiel poľnohospodárstva na HDP, u väčšiny krajín v 4 tento podiel kolíše a chýbajú mu jasnejšie vývojové tendencie.

Podľa údajov Správy o poľnohospodárstve a potravinárstve SR v roku 2014 zamestnanosť v poľnohospodárstve má v krajinách EÚ-28 dlhodobu klesajúcu tendenciu. Kým v roku 2010 bolo v poľnohospodárstve krajín EÚ-27 zamestnaných 11 mil. osôb, v roku

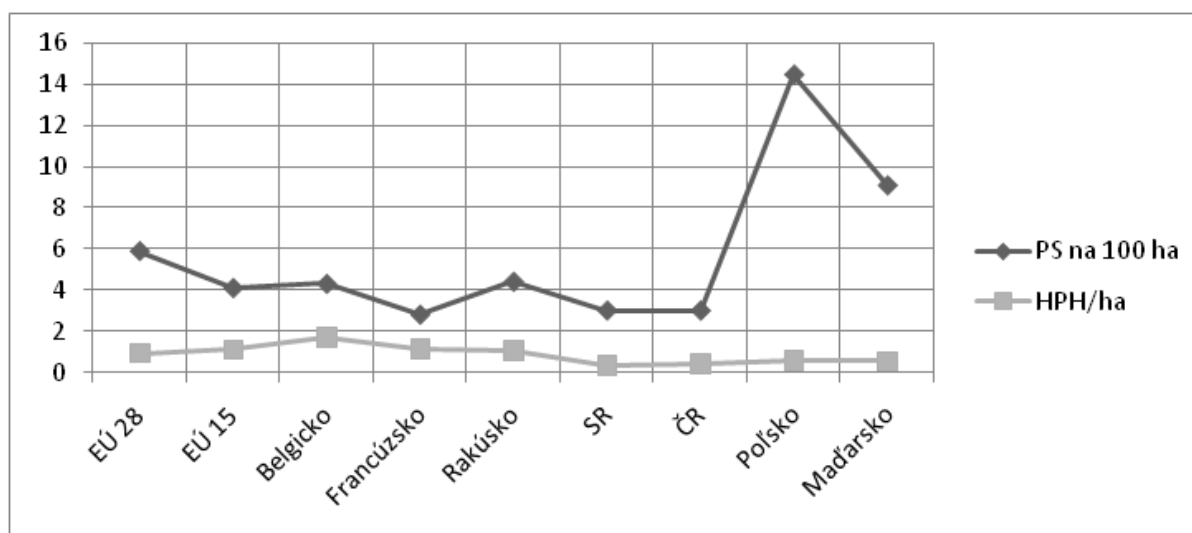
2012 to bolo (EÚ 28) už len 10,3 mil. osôb. Medziročný pokles o 6,5 % (715 tis. osôb) bol značný, jeho úroveň stlmil 200 tisícový nárast osôb v dôsledku vstupu Chorvátska do EÚ. Dynamika poklesu zamestnanosti za posledných päť rokov mala varujúcu tendenciu, kým v roku 2009 bol medziročný pokles 2,3 %, v roku 2010 len 1,7 %, v roku 2011 už 7,9 % a v roku 2012 až 6,5 %. Celkovo sa počet osôb pracujúcich v poľnohospodárstve za posledných 5 rokov znížil o 938 tis. osôb.

Najvyšší podiel zamestnanosti v poľnohospodárstve na celkovej zamestnanosti krajiny, a to až nad 10 %, mali Rumunsko (17,1 %), Chorvátsko (14,1 %), Poľsko (13,6 %), Bulharsko (11,8 %), Litva (11,4 %) a Maďarsko (10,4 %). Slovensko dosiahlo podiel 2,6 %.

Hrubá pridaná hodnota v tis. € na ha a počet pracovných síl na 100 ha p.p., 2012

Gross added value in thousands.€ per ha and work force to 100 ha of agricultural land, 2012

Obr. 1

Prameň: Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve SR, 2014, s.257, vlastná úprava

Source: MA SR, Green Report, 2014, PS – Total labour input in AWU per 100 ha pp., HPH – Gross value added per ha of agricultural land

V obrázku 1 uvádzame porovnanie vybraných krajín EÚ v ukazovateľoch tvorby pridanej hodnoty na hektár využívanej poľnohospodárskej pôdy a v počte trvale zamestnaných pracovníkov v prepočte na 100 ha pôdy.

Najpriaznivejší pomer týchto ukazovateľov dosahuje Belgicko a Francúzsko. Slovensko i Česká republika síce v počte pracovníkov na jednotku plochy sú lepšie ako priemery EÚ, ale na druhej strane ich hrubá pridaná hodnota dosahuje len 300-400 € na hektár, kým priemer únie je okolo tisíc €.

Pracovné sily a produktivita práce v poľnohospodárstve SR

S poklesom podielu poľnohospodárstva na tvorbe hrubej pridanej hodnoty korešponduje v hodnotenom období znižovanie výrobného faktora práce. Zamestnanosť v poľnohospodárstve medzi rokmi 1995 až 2012 (podľa údajov národných účtov) klesla indexom 34,1, pričom v období po vstupe do EÚ bol pokles miernejší. V rokoch 1995 – 2004

bol index poklesu 47,8, kým v nasledujúcom období do roku 2012 dosiahol tento index hodnotu 71,4 %.

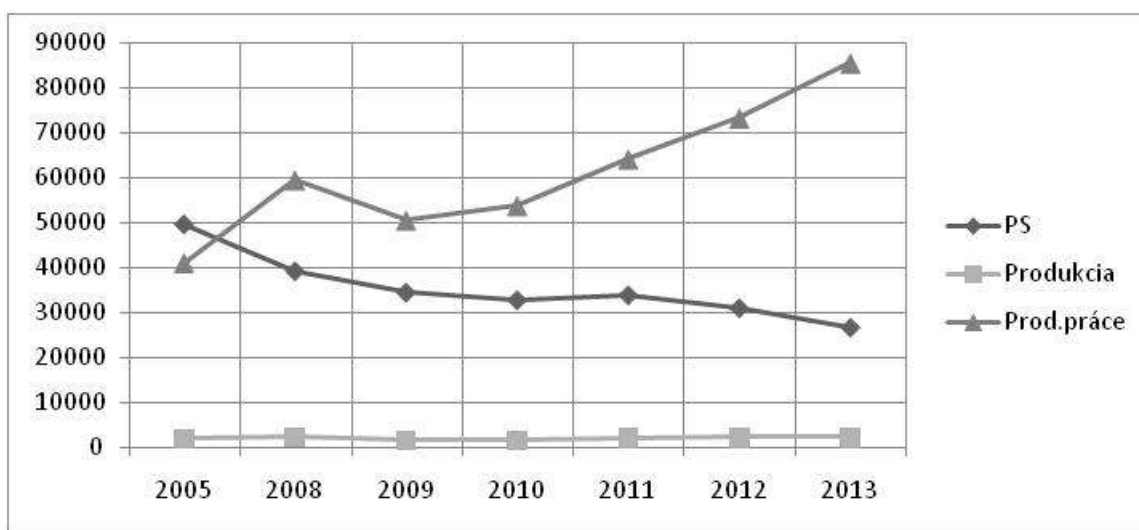
Pokles počtu pracovných síl v poľnohospodárstve u nás zodpovedá svetovému i európskemu trendu vyspelých krajín a súvisí s rastom technickej a technologickej vybavenosti výroby. K jeho priaznivým efektom patrí rast produktivity práce a znižovanie pracovných nákladov. K negatívnym dopadom patrí rast nezamestnanosti a ťažkosti pri rekvalifikácii poľnohospodárov na iné pracovné zaradenie.

Pohľad na vývoj produkcie, pracovných síl a produktivity práce v slovenskom poľnohospodárstve ilustruje obrázok 2. Produkcia je vyjadrená v mil. €, pracovné sily v osobách a produktivita práce v tis. € hodnoty produkcie na pracovníka.

Produkcia, pracovné sily a produktivita práce v poľnohospodárstve SR

Production, labour and labour productivity in agriculture of the Slovak Republic

Obr. 2

Prameň: Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve SR, 2014, Ekonomický poľnohospodársky účet, ŠÚ SR, 2005, vlastné spracovanie .Source: MA SR, Green Report, 2014, own calculation, PS - Total labour input in AWU, Produkcia – Production, in mil. €, Produktivita práce - Labour productivity in 1000 € per employee

Obrázok 2 zobrazuje časové rady vývoja počtu pracovných síl v poľnohospodárstve pôsobiacich len v rastlinnej a živočíšnej výrobe, vývoj poľnohospodárskej produkcie z Ekonomického poľnohospodárskeho účtu a produktivitu práce ako podiel týchto ukazovateľov. Kým hodnota poľnohospodárskej produkcie osciluje ročne medzi 1740 a 2333 mil. € v bežných cenách, zatiaľ počet pracovníkov s výnimkou roka 2011 stále klesá, produktivita práce stále rastie. Tieto tendencie sú v súlade s vývojom v krajinách EÚ, pravda s výnimkou už spomínanej výkonnosti ktorá u nás viac či menej stagnuje.

Výkonnosť fariem závisí vo veľkej miere od kompetencií, vzdelania a veku manažérov. Eurostat v roku 2010 realizoval cenzus fariem, v rámci ktorého sa zisťovala aj veková štruktúra manažérov fariem v krajinách EÚ 28, a tieto publikovala Európska komisia (2012). Výsledky tohto prieskumu vo vybraných krajinách uvádza tabuľka 2.

Veková štruktúra manažérov fariem vo vybraných krajinách EÚ v tisíc osobách v roku 2010
The age structure of farm managers in selected EU countries in thousands in 2010
Tab. 2

Krajina ⁴	Manažéri rodinných fariem ¹			Manažéri nerodinných fariem ²		
	pod 35	36-64	nad 65	pod 35	36-64	nad 65
EÚ 28	852	7 194	3 564	28,1	25,3	20,2
Belgicko – Belgium	1,7	27,7	7,9	0,3	3,4	0,5
Francúzsko-France	25,6	261,1	56,0	101,1	99,6	4,0
Rakúsko- Austria	14,8	111,9	11,3	0,3	3,5	0,4
SR – Slovak Rep.	1,4	14,6	5,3	0,2	1,9	0,1
ČR – CzechRep.	2,3	13,3	2,6	0,2	2,7	0,2
Poľsko – Poland	218,7	1 145,6	125,1	0,5	4,2	0,4
Maďarsko-Hungary	39,5	357,1	168,2	1,0	7,5	0,7

Prameň³: Eurostat (Farm structure survey) 2010. 1)Managers of family farm, 2)Managers of non family farm, 3) Source, 4) Country

V rámci EÚ 28 bol podiel mladých manažérov fariem spolu v roku 2010 až 7,5 %, pričom Poľsko vykázalo podiel najvyšší až 14,7 %. Slovensko a ČR vykázali najnižší podiel manažérov nad 65 rokov v oboch typov podnikov, zatiaľ čo Poľsko a Maďarsko zase najvyšší. Veková štruktúra našich manažérov fariem je preto vcelku dobrá.

Pracovné sily a výkonnosť fariem

Pracovné sily sú popri pôde a kapitáli najdôležitejším výrobným faktorom a spolu v kombinácii generujú výsledok činnosti podniku nielen v naturálnom vyjadrení, ale aj v ekonomických ukazovateľoch. Zmerať priamo vplyv pracovnej sily na výsledok je však obťažné.

Vplyv aktivity pracovníkov na výsledok možno posudzovať len nepriamo prostredníctvom produktivity práce, alebo porovnávaním rôznych súborov podnikov v tomto, prípadne ďalších ukazovateľoch. Výsledky môžu naznačiť do akej miery sa odlišuje efektívnosť nasadzovanej práce v podnikoch.

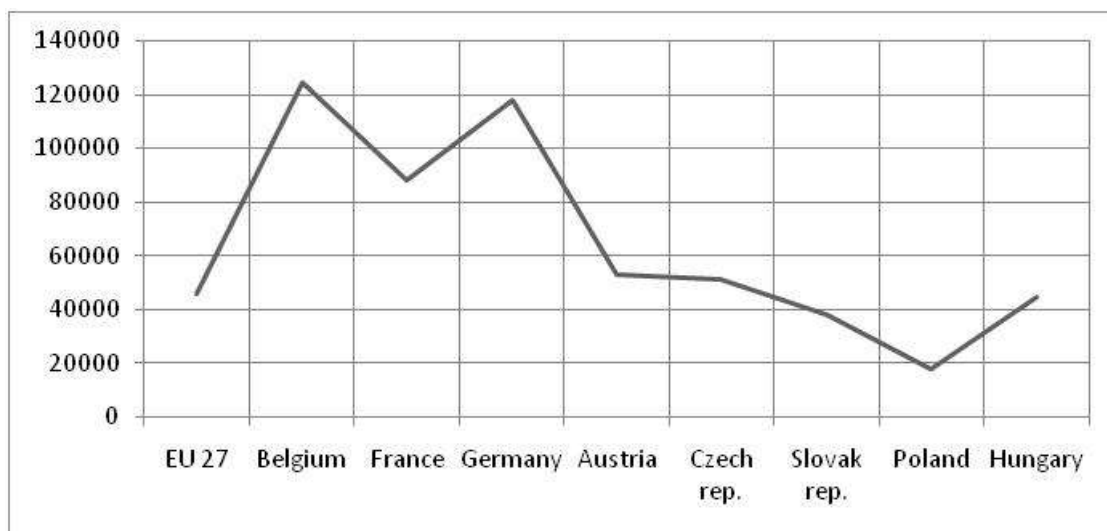
Najskôr sa pozrieme na vybavenie priemernej farmy vo vybraných krajinách EÚ pracovnou silou a zároveň porovnáme aké mzdové náklady tieto podniky vynakladajú a akou hodnotou svojich strojov a zariadení disponujú v prepočte na jeden ha využívanej poľnohospodárskej pôdy. Výsledky uvádza tabuľka 3.

Plošnou výmerou podniky v SR a ČR vysoko prekračujú priemerné výmery podnikov vo vyspelých krajinách EÚ, ako sú Nemecko či Francúzsko. Počet pracovníkov pripadajúci na 100 ha pôdy je však v týchto krajinách podobný ako napríklad na Slovensku, ktoré má menej pracovníkov vo vzťahu k pôde ako Belgicko. Veľké rozdiely nie sú ani vo výške miezd na 1 ha, no o to väčšie sú však v hodnote produkcie na jednotku plochy a potom aj vo vlastnej produktivite práce vyčíslenej ako pomer hodnoty celkovej produkcie a počtu pracovníkov priemerného podniku. Ilustruje ich aj obrázok 3.

Produktivita práce vo vybraných krajinách EÚ v € hodnoty produkcie na pracovníka, 2012

Labour productivity in selected EU countries in € value of output per worker, 2012

Obr. 3

Prameň¹: Tab. 3, FADN, 2012. 1) Source: Table 3, FADN 2012

V tab. 3 uvádzame aj účtovnú hodnotu strojov a zariadení ako súčasti majetku podnikov v prepočte na 1 ha p.p. Belgicko a Nemecko vykazujú hodnotu okolo 2 tisíc € a majú dosť vysoké aj mzdové náklady na hektár. Naopak Francúzsko vykazuje hodnotu strojov a zariadení na hektár len 927 € a má najnižšie mzdové náklady. Kapitálové vybavenie strojmi a zariadeniami má však medzi uvádzanými krajinami najnižšie Slovensko, len 246 € na ha.

Pracovné sily, produkcia a náklady farmy vo vybraných krajinách EÚ, 2012

Labor, production and farm costs in selected EU countries, 2012

Tab. 3

Krajina ¹	Veľkosť farmy v ha ²	Pracovné sily na 100 ha ³	Produkcia v € na ha ⁴	Mzdy v € na ha ⁵	Hodnota strojov v € na ha ⁶
EÚ 27	17,7	8,81	4 025	312	1 884
Belgicko	35,6	5,98	7 444	257	2 018
Francúzsko	74,8	3,07	2 709	179	927
Nemecko	57,6	3,81	4 503	363	1 891
Rakúsko	8,8	1,59	8 458	184	8 305
ČR	188,1	3,49	1 801	357	1 280
SR	495,3	2,76	1 053	266	246
Poľsko	5,2	3,32	5 984	268	4 370
Maďarsko	28,9	5,46	2 432	281	980

Prameň⁷: Farm Accountancy Data Network (FADN), 2012. Dostupné na www.vuepp.sk, vlastné výpočty. 1) Country, 2) Size of farm in ha, 3) AWU per 100 ha, 4) Production in € per ha, 5) labour costs per ha, 6) value machines per ha, 7) source. own calculation.

V tejto komparácii prekvapuje Poľsko, ktoré aj pri plošne veľmi malých podnikoch dosahuje pomerne vysokú hodnotu produkcie na hektár, ale v produktivite práce je na tom podstatne horšie. Vysokú produktivitu práce vykazujú Belgicko, Francúzsko a Nemecko, ktorá je až o dvoj či trojnásobok vyššia ako na Slovensku. Naša krajina je na úrovni priemeru EÚ 27.

Krajiny V 4 s výnimkou Poľska trápí asi rovnaký problém podkapitalizácie vlastného poľnohospodárstva a pomalý rast jeho technického vybavenia, čo vysvetľuje aj nižšiu produktivitu práce v poľnohospodárstve, ako vo vyspelých krajinách.

Po pohľade na medzinárodné rozdiely vo vybavenosti priemerného podniku jednotlivých krajín EÚ pracovnými silami a dosahovanou produktivitou práce pozrime sa teraz na situáciu v tejto oblasti v poľnohospodárskych podnikoch v SR.

Poukážeme na vplyv pracovných síl na výsledok hospodárenia podnikov porovnaním dvoch súborov podnikov, právnických osôb, odlišných typom vlastníctva a to poľnohospodárskych družstiev a osobných spoločností SR za rok 2013. Vychádzame z publikovaných údajov Správy o poľnohospodárstve a potravinárstve SR z roku 2014, ktorá obsahuje stav za rok 2013. Tieto informácie obsahuje tab. 4.

Výnosy a osobné náklady v poľnohospodárskych podnikoch SR, 2013 v €·ha⁻¹

Revenues and personal expenses of farms in SR, 2013 in €·ha⁻¹

Tab. 4

Ukazovateľ ¹	Právnické osoby spolu ²	Poľnohospodárske družstvá ³	Obchodné spoločnosti ⁴
Výnosy ⁵	1 752	1 483	1 987
Osobné náklady ⁶	293	346	244
Výnosy/osob.náklady, koef ⁷	5,98	4,32	8,14
DHM ⁸	1 472	1 287	1 608
Obstaraný DHM v r. 2013 ⁹	274	207	333

Prameň¹⁰: Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve SR, rok 2014, vlastná úprava. 1) Indicator, 2) Legal persons together, 3) Agricultural cooperatives, 4) Trading companies, 5) Revenues, 6) Personal costs, 7) Revenues per personal costs, 8) Tangible assets, 9) Acquisition of tangible fixed assets in 2013, 10) Source: Agriculture and Food Report of Slovak Republic, year 2014, own modification

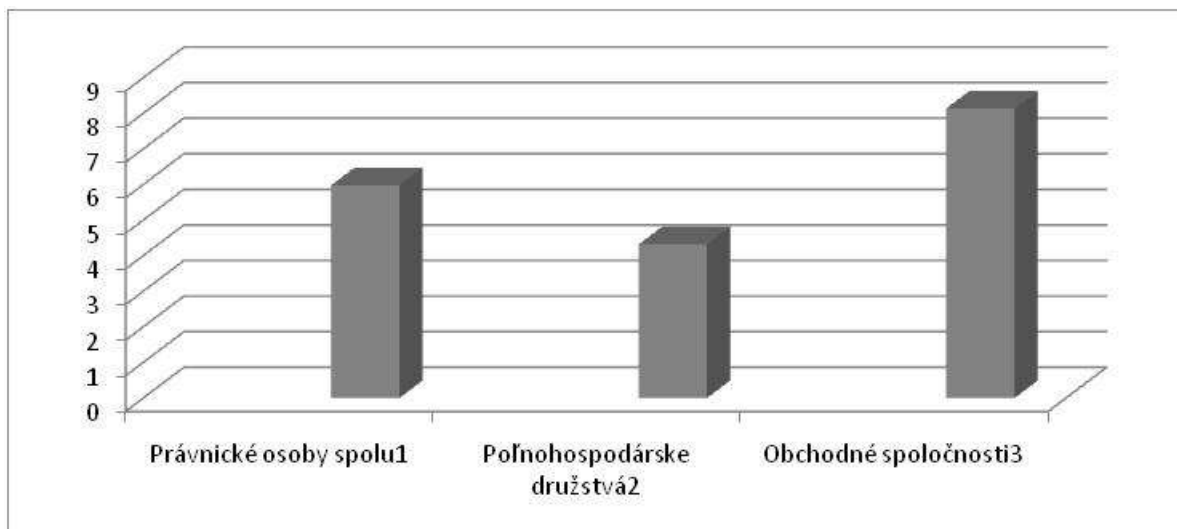
Disponibilné údaje nám neudávajú počty pracovníkov v priemernom podniku preto ich nahrádzame výškou vynaložených osobných nákladov na 1 ha p.p. Produktivitu práce vyjadrujeme hodnotou výnosov, ktoré pripadajú na 1 € osobných nákladov, teda ako efektívnosť osobných nákladov.

Vo výnosoch na jednotku pôdy vykázali obchodné spoločnosti o 34 % lepší výsledok ako poľnohospodárske družstvá. V osobných nákladoch však vynaložili na 1 ha len 70 % sumy poľnohospodárskych družstiev. Preto na 1 € osobných nákladov dosiahli až 188 % výnosov hodnoty družstiev. Tieto rozdiely ilustruje ja obrázok 4.

Efektívnosť osobných nákladov v poľnohospodárskych podnikoch SR, 2013

Effectiveness of personnel costs in farms SR, 2013

Obr. 4

Prameň⁴: tab. 4. 1)Legal persons together, 2)Agricultural cooperatives, 3)Trading companies, 4) Source: Table No. 4

Čím sú tieto výsledky osobných spoločností podmienené? Okrem iného je to vyššia hodnota DHM v prepočte na jednotku pôdy a vyššia miera ročného investovania do technického vybavenia podnikov. A nepochybne aj kvalitnejší manažment podnikov.

Záver

Slovenské poľnohospodárstvo ako útlmové odvetvie pri pomalom raste dopytu po poľnohospodárskych surovinách a potravinách a rastúcom tlaku zahraničného importu potravín púta k sebe čoraz menej pracovníkov. Tento trend je však všeobecný a prejavuje sa vo väčšine krajín sveta, aj v EÚ.

Rastúce vybavenie poľnohospodárstva a poľnohospodárskych podnikov modernou technikou a technológiou, ktorá nahrádza živú prácu vedie k rastu produktivity práce a znižovaniu mzdových nákladov.

V medzinárodnom kontexte krajín EÚ dosahuje SR úroveň produktivity práce v poľnohospodárstve priemer krajín EÚ 28, ale úroveň produktivity Nemecka či Francúzska je od nás príliš vzdialená. Na príčine nie je ani tak samotná pracovná sila, ako nízka intenzita výroby a jej nižšie vybavenie kapitálom.

Veľké rozdiely pretrvávajú vo vybavení fariem fixným kapitálom, čo spôsobuje aj rozdiely v produktivite práce. Tieto sa prejavujú najmä pri porovnávaní výsledkom poľnohospodárskych družstiev a obchodných spoločností, ktoré v týchto výsledkoch dosahujú podstatne lepšie parametre.

Literatúra

- [1] BLAAS, G. (2013) :Poľnohospodárstvo a potravinárstvo Slovenska z hľadiska prechodu k vyššiemu štádiu rozvoja. In: Working Papers, 52 EÚ SAV, dostupné na: 238-blaas-vo worde, 2015 pdf, ISSN 1337-5598 (elektronická verzia)

- [2] BUCHTA, S. (2013): Agrárna zamestnanosť a možnosti tvorby nových pracovných miest. Ekonomika poľnohospodárstva, roč. XIV. č. 2/2013
- [3] GRZNÁR, M. – SZABO, L. (2012): Konkurencieschopnosť agropotravinárstva a problém obnovy a využívania fixných aktív. In: Stratégia rozvoja agropotravinárstva a konkurenčná schopnosť agropotravinárskych podnikov I., Vydavateľstvo EKONÓM, Ekonomická univerzita Bratislava, 2012
- [4] CHRASTINOVÁ, Z.- BELEŠOVÁ, S. – JAMBOROVÁ, M. (2015): Ekonomicko-sociálne aspekty poľnohospodárstva. Ekonomika poľnohospodárstva, roč. XV. č. 1/2015
- [5] LABAJ, M. (2013): Vývoj slovenskej ekonomiky v rokoch 2008 a 2009 z pohľadu input-output analýzy. Ekonomický časopis, roč. 61, č. 10/2013
- [6] MEJSTRÍKOVÁ, L.- MEZERA, J. – PLÁŠIL, M. (2012): Vývoj potravinárskeho priemyslu v ČR v období 2007-2009 z hľadiska finančne-ekonomického s využitím Spider analýzy. Ekonomika poľnohospodárstva, roč. 2012, č. 2
- [7] OLPER, A.- RAIMONDI, V.- CAVICCHIOLI, D.- VIGANIS, M. (2014): Do CAP payments reduce farm labour migration? A panel data analysis across EU regions. European Review of Agricultural Economics, Volume 41, Issue 5 december 2014, abstract
- [8] European Commission: Rural Development in the EU. Statistical and Economic Information. Report 2012. European Commission, Directorate General for Agriculture and Rural Development, 2012. Eurostat National Accounts and Labour Force Survey
- [9] <http://www.> List of countries by GDP sectors
- [10] Agriculture, forestry and fishery statistics (2014). Eurostat, Statistical books, EU 2015. Available at: <http://ec.europa.eu/eurostat>
- [11] Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve SR. MPRV SR, Bratislava, 2006-2014. Dostupné na <http://www.mprv.sk>
- [12] Štandardné výsledky Farm Accountancy Data Network (FADN) za rok 2012. Dostupné na www.vuepp.sk,

Došlo: 15. 6. 2015

Kontaktná adresa

prof. Ing. Ľuboslav SZABO, CSc.

Ekonomická univerzita, Fakulta podnikového manažmentu, 852 35 Bratislava, Dolnozemská 1

tel. 67295 111 e-mail luboslav.szabo@euba.sk

prof. Ing. Miroslav GRZNÁR, DrSc., emeritný profesor, Ekonomická univerzita, Fakulta podnikového manažmentu, 852 35 Bratislava, Dolnozemská 1

Zuzana Chrastinová – Svetlana Belešová

Ekonomická výkonnosť poľnohospodárstva a potravinárstva SR v roku 2014

Economic performance of agriculture and food industry of the Slovak Republic in the year 2014

Abstract *The article analysed economics of agriculture and food industry from macroeconomic and branch aspects. Share of these sectors on macroeconomic indicators of Slovak economy developed differently in particular indicators and their value levels. Gross production in the agriculture declined (more animal production than vegetable production) and consequently value added and on the other hand it raised intensity of production for intermediate consumption. Earnings were different while the agriculture reached loss (-4.7 million EUR) the food industry reached profit (170.1 million EUR). Year-on-year development tendency was distinct as earnings in the agriculture have lowered and the loss increased, opposite the profit of food industry raised. Prices of agricultural products declined by faster rate than agricultural input prices. Inflation rate was lower than a year ago. It occurred deflation as negative growth of price level compared to previous period. Total expenditures to agriculture and food industry from European and national sources moderately decreased year-on-year and they achieved 705.3 million EUR.*

Keywords *economics of agriculture – earnings – loans – taxes – insurance – deflation – economics of food industry*

Abstrakt V článku je analyzovaná ekonomika poľnohospodárstva a potravinárstva z makroekonomického a odvetvového hľadiska. Podiel týchto odvetví na makroekonomických ukazovateľoch hospodárstva SR sa vyvíjal diferencovane v jednotlivých ukazovateľoch a v ich hodnotových úrovniach. V poľnohospodárstve klesla hrubá produkcia (viac živočíšna ako rastlinná) a následne pridaná hodnota a zvýšila sa náročnosť produkcie na medzispotrebu. Vývoj výsledku hospodárenia bol rozdielny, kým poľnohospodárstvo dosiahlo stratu (-4,7 mil. €), potravinárstvo zisk (170,1 mil. €). Odlišná bola aj tendencia jeho medziročného vývoja, s tým, že v poľnohospodárstve sa výsledok hospodárenia znížil - zvýšila strata, v potravinárstve sa zvýšil zisk. Ceny poľnohospodárskych výrobkov klesli rýchlejším tempom ako ceny vstupov do poľnohospodárstva. Úroveň inflácie bola nižšia ako pred rokom a nastala deflácia ako mínusový rast cenovej hladiny oproti predchádzajúcemu obdobiu. Celkové výdavky z európskych a národných zdrojov do poľnohospodárstva a potravinárstva dosiahli objem 705,3 mil. € a medziročne sa mierne znížili.

Kľúčové slová ekonomika poľnohospodárstva - výsledok hospodárenia – úvery – dane - poistenie – deflácia - ekonomika potravinárskeho priemyslu

NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva každoročne vypracováva Správu o poľnohospodárstve a potravinárstve SR – Zelenú správu, v ktorej analyzuje poľnohospodárstvo z makroekonomického a odvetvového aspektu. Makroekonomický vývoj, bol napr. v roku 2010 charakteristický postupnou stabilizáciou a nastupujúcim rastom ekonomickej výkonnosti. V poľnohospodárstve klesajúci trend výnosov bol spôsobený nižšou produkciou, ktorá bola nahrádzaná narastajúcimi dovozmi (Buday, Š., 2011).

Slovensko v minulosti z hľadiska tradícií výroby bolo poľnohospodárskou krajinou, ale zaznamenalo pod vplyvom transformačného vývoja ekonomiky zásadné zmeny a postupnú redukciu poľnohospodárskej výroby. Ekonomika Slovenska sa prispôbovala tzv. západnému modelu, t.j. dosiahnutiu vysokého podielu služieb na úkor tradičných odvetví hospodárstva, čo priviedlo odvetvie poľnohospodárstva na hranicu jeho rentability a atraktívnosti s dopadom na zamestnanosť na vidieku (Chrastinová, Z., 2015).

Ekonomika Slovenska rástla v roku 2014 rýchlejšie ako ekonomika poľnohospodárstva a potravinárstva, čo sa odrazilo v poklese podielu poľnohospodárstva na rozhodujúcich ukazovateľoch národného hospodárstva – hrubej pridanej hodnote, medzispotrebe a zamestnanosti. Mínusový rast cenovej hladiny spôsobil defláciu. Niektorí ekonómovia považujú defláciu ako súčasť ozdravných procesov v ekonomike v období recesie s konkrétnym vplyvom na ekonomickú efektívnosť a spotrebiteľský blahobyt a to v závislosti od dobrovoľnej voľby zamestnávateľov, kapitalistov, podnikateľov a spotrebiteľov, alebo nedobrovoľnej intervencie vlády (Salerno, J. T., 2002).

Ekonomická situácia poľnohospodárskych podnikov je závislá od vonkajších a vnútorných faktorov. Meradlom úspešnosti podnikov je výsledok hospodárenia – zisk, resp. strata. Skutočná použiteľnosť kapitálu, v podobe zisku, je závislá od miery transformácie vyprodukovaného výsledku hospodárenia na peňažné prostriedky, čo súvisí s nákladmi výnosmi a peňažnými tokmi. Výsledok hospodárenia determinuje možnosti jeho využitia ako vlastného interného zdroja samofinancovania a zároveň aj mieru uspokojenia nárokov vlastníkov, ktorí podniku poskytli kapitál v podobe externých vlastných zdrojov - základné imanie (Zalai, K., 2006).

Príčinou stratovosti poľnohospodárskych podnikov je okrem vysokých nákladov aj nižšia úroveň inputu, meraná hodnotou výrobnnej spotreby na 1 ha, nižšia tvorba pridanej hodnoty, ale aj vyššie stavy hospodárskych zvierat, ktoré vzhľadom na nízke ceny produktov prispievajú k strate (Grznár, M., 2014).

Jedným z dôležitých aspektov činnosti podniku je jeho schopnosť splácať záväzky, schopnosť ekonomicky prežiť. Rozumnou požiadavkou na hospodárenie je, aby ukazovatele boli v určitom pomere, tzn. vyrovnaná alebo vyššia úroveň krátkodobých pohľadávok a finančného majetku ako krátkodobých záväzkov je predpokladom k bezproblémovému fungovaniu podniku z krátkodobého hľadiska (Chajdiak, J., 2004)

Metodický postup

Analýzu zakladáme na báze dostupných štatistických a rezortných údajov o slovenskom poľnohospodárstve a potravinárstve. Pre identifikáciu súčasnej ekonomickej situácie

poľnohospodárskych podnikoch sme využili databázu MPRV SR Informačných listov, prevádzkovanú NPPC-VÚEPP v Bratislave, ktorá obsahovala v roku 2014 údaje za 2441 poľnohospodárskych podnikov v SR typu právnických a fyzických osôb. Pre analýzu potravinárskeho priemyslu sme využili súhrnné štatistické údaje ako aj rezortné údaje MPRV SR z výkazu Potrav. Pri analýzach sme použili štandardné metódy výskumnej práce ako sú analýza a syntéza, komparácie, triedenie súborov podnikov a grafické znázorňovanie vývoja vybraných ukazovateľov za posledných päť rokov. Hodnotenie ekonomickej situácie v poľnohospodárstve je predmetom každoročne vypracovanej Správy o poľnohospodárstve a potravinárstve SR - Zelenej správy, ktorá zahŕňa aspekty makroekonomické a odvetvové, t.j. pohľad na ekonomickú a produkčnú výkonnosť podnikateľských subjektov v poľnohospodárstve a v potravinárstve vrátane výrobných faktorov a zahraničného obchodu ako aj porovnanie s krajinami EÚ. Poznatky z týchto analýz sú využité v článku. V prípade, že neboli v čase vypracovania k dispozícii makroekonomické údaje o poľnohospodárstve uvádzali sme údaje za pôdohospodárstvo.

Vlastná práca

Makroekonomický vývoj hlavných ukazovateľov pôdohospodárstva¹⁾ a potravinárstva²⁾

Podľa údajov Štatistického úradu SR sa hlavné ekonomické ukazovatele v bežných cenách v roku 2014 oproti roku 2013 vyvíjali diferencovane. **Hrubá pridaná hodnota (HPH)** tak v bežných, ako aj stálych cenách vzrástla v hospodárstve SR, kým v pôdohospodárstve klesla. **Medzispotreba** v bežných cenách v hospodárstve SR klesla, ale v pôdohospodárstve vzrástla. **Hrubá produkcia** v bežných cenách a **medzispotreba** v stálych cenách vzrástla tak v hospodárstve SR ako aj v pôdohospodárstve. **THFK** vzrástla v hospodárstve SR aj v pôdohospodárstve, kým v potravinárstve klesla.

Priemerná nominálna mesačná mzda sa v oboch odvetviach aj v hospodárstve SR zvýšila. **Priemerná mzda** v pôdohospodárstve medziročne vzrástla o 7,2 % a dosiahla 686 €. V potravinárstve priemerná mzda medziročne dosiahla úroveň 771 € a vzrástla o 5,2 %. Naďalej pretrvávala mzdová disparita medzi hospodárstvom SR a jeho pododvetviami - pôdohospodárstvom a potravinárstvom. V porovnaní s priemerom hospodárstva SR, bola mzda nižšia v oboch odvetviach agropotravinárskeho sektora, v pôdohospodárstve o 20,1 %, v potravinárstve o 10,1 %.

V zahraničnom obchode pri poľnohospodársko-potravinárskych výrobkoch bolo dosiahnuté záporné saldo (-1 038 mil. €), ktoré sa medziročne zvýšilo, ale v hospodárstve SR skončil zahraničný obchod s aktívnym saldom 4 649 mil. €.

Tendencie vývoja základných makroekonomických ukazovateľov (hrubá pridaná hodnota, medzispotreba, tvorba hrubého fixného kapitálu, zamestnanosť, priemerná mesačná mzda, zahraničný obchod) hospodárstva SR a jeho odvetví - pôdohospodárstva a potravinárstva sa odrazili na medziročných zmenách v účasti pôdohospodárstva a potravinárstva na hospodárstve SR tak, že v roku 2014 (Tab.1):

¹ pestovanie plodín, chov zvierat, poľovníctvo a služby s tým súvisiace; lesníctvo a ťažba dreva; rybolov a akvakultúra

² výroba potravín, nápojov a tabakových výrobkov

- podiel pôdohospodárstva na hospodárstve SR vzrástol pri medzispotrebe (0,42 p.b. v b.c a 0,51 p.b. v s.c.) a priemernej mzde (2,28 p.b.) a klesol pri HPH v bežných cenách (0,30 p.b.) a v stálych cenách (0,13 p.b.), THFK v bežných cenách (0,07 p.b.) a zamestnanosti (0,09 p.b.),
- podiel potravinárstva na hospodárstve SR vzrástol pri priemernej mzde (0,90 p.b.) a klesol pri THFK v bežných cenách (0,25 p.b.) a pri celkovej zamestnanosti (0,10 %).
- podiel zahraničného obchodu agropotravinárstva SR klesol na celkovom vývoze (0,77 p.b.) ako aj na celkovom dovoze (0,20 p.b.) zahraničného obchodu SR.

Podiel pôdohospodárstva a potravinárstva na základných ukazovateľoch hospodárstva SR

Share of agriculture and food industry on basic indicators of Slovak economy

Tab. 1

Ukazovateľ	Podiel v % ¹³⁾		Rozdiel ¹⁴⁾
	2013	2014	2014- 2013
Podiel pôdohospodárstva na:			
- hrubej pridanej hodnote (b. c.) ¹⁾	4,04	3,74	-0,30
- hrubej pridanej hodnote (s. c.) ²⁾	3,89	3,76	-0,13
- medzispotrebe (b. c.) ³⁾	2,37	2,79	0,42
- medzispotrebe (s. c.) ⁴⁾	2,16	2,67	0,51
- tvorbe hrubého fixného kapitálu (b. c.) ⁵⁾	2,29	2,22	-0,07
- zamestnanosti ⁶⁾	3,37	3,28	-0,09
- priemernej mzde ⁷⁾ *	77,67	79,95	2,28
Podiel výroby potravín a nápojov a tabak. výrobkov na:			
- tvorbe hrubého fixného kapitálu (b. c.) ⁸⁾	1,43	1,18	-0,25
- zamestnanosti ⁹⁾	1,95	1,85	-0,10
- priemernej mzde ¹⁰⁾ *	88,96	89,86	0,90
Podiel zahraničného agropotravinárskeho obchodu na:			
- vývoze ¹¹⁾	5,01	4,24	-0,77
- dovoze ¹²⁾	6,50	6,30	-0,20

Prameň: prepočty NPPC - VÚEPP s použitím prameňov: ¹⁵⁾

¹⁶⁾ vypočítané z údajov prijatých zo ŠÚ SR na vyžiadanie a ďalších prameňov ŠÚ SR (internet, publikácia); členenie podľa štatistickej klasifikácie SK NACE, ŠÚ SR, predbežné údaje z marca 2015

* pomer priemernej mzdy odvetvia k priemernej mzde v národnej ekonomike s. c. (v tejto tabuľke aj k nej prislúchajúcej časti textu) = stále ceny vypočítané reťazením objemov k referenčnému roku 2010

1/ share of agriculture in gross value added (current prices), 2/ share of agriculture in gross value added (constant prices), 3/ share of agriculture in intermediate consumption (current prices), 4/ share of agriculture in intermediate consumption (constant prices), 5/ gross fixed capital formation (current prices), 6/ employment, 7/ average wage, 8/ share of food, beverages and tobacco production in gross fixed capital formation (current prices), 9/ employment, 10/ average wage, 11/ share of agricultural and food foreign trade in export, 12/ import, 13/ share in %, 14/ difference, 15/ Source: Calculations of RIAFE (Research Institute of Agricultural and Food Economics) using the following sources:

16) calculated from data requested from the Statistical Office of the Slovak Republic and other sources of the Statistical Office of the Slovak Republic; divided by the statistical classification SK NACE, Statistical Office of the Slovak Republic, preliminary data of March 2015

* ratio of the average wage of the sector to the average wage in the national economy constant prices (in this table as well as in the related part of the text) = constant prices calculated by linking volumes to the reference year of 2010

Výsledky hospodárenia v poľnohospodárskej prvovýrobe

Poľnohospodárstvo, podľa predbežných údajov Štatistického úradu SR, dosiahlo za rok 2014 záporný **výsledok hospodárenia**, t.j. stratu vo výške -4,7 mil. € (Tab.2, Graf 1). V porovnaní s rokom 2013 sa znížil výsledok hospodárenia (zvýšila strata) o 2,2 mil. €. Ekonomická výkonnosť poľnohospodárstva takmer stagnovala na úrovni predchádzajúceho roka, čo sa prejavilo v medziročnom znížení výnosov (2,7 %), ktoré bolo len mierne vyššie (0,1 p.b.) ako zníženie nákladov (2,6 %). Slovenské poľnohospodárstvo významne ovplyvňoval najmä vývoj cien na európskom a svetovom trhu s poľnohospodárskymi komoditami. Rok 2014 bol charakteristický výraznými cenovými prepadmi poľnohospodárskych komodít, ktoré nevykompenzoval ani značný nárast hmotnostnej produkcie. Na cenový vývoj poľnohospodárskych komodít vplývali krátkodobé a dlhodobé faktory, ktoré sa premietli do ekonomiky výrobkov a následne do ekonomiky poľnohospodárskych podnikov. Klesla aj pridaná hodnota o 32,6 mil. €. Podiel podpôr na výnosoch dosiahol 30,9 % a medziročne sa mierne zvýšil (0,5 p.b.), čo bolo spôsobené rýchlejšim poklesom výnosov (2,7 %) ako podpôr (1,1 %). Pretrvávali diferencie medzi úrovňou podpôr slovenského poľnohospodárstva a poľnohospodárstva krajín EÚ-15.

Základné ekonomické ukazovatele za poľnohospodárstvo (v mil. € bežné ceny, index v %)
Basic economic indicators for agriculture (in million EUR current prices, index in %)

Tab. 2

Ukazovateľ ¹	2012	2013	2014	Index ¹² 2014/2013	Rozdiel ¹³ 2014-2013
Výnosy ²	2362,9	2349,1	2285,0	97,3	-64,1
Náklady ³	2327,9	2351,6	2289,7	97,4	-61,9
Výsledok hospodárenia ⁴	35,0	-2,5	-4,7	-	-2,2
Pridaná hodnota ⁵	462,5	419,1	386,5	92,2	-32,6
Tržby za vlastné výrobky ⁶	1 584,2	1 515,6	1 544,9	102,0	29,9
- z toho: rastlinné ⁷	902,9	804,9	850,0	105,6	45,1
živočíšne ⁸	681,3	710,7	695,0	97,8	-15,7
Tržby za tovar ⁹	241,1	198,4	179,1	90,3	-19,3
Podpory ¹⁰	837,7	713,2	705,3	98,9	-7,9
Podiel podpôr na výnosoch v % ¹¹	35,5	30,4	30,9	-	0,5

Prameň: ŠÚ SR, r. 2012, 2013 - definitívne údaje Roč 1-01 a Roč 2-01, r. 2014 - Štatistická správa o základných vývojových tendenciách v hospodárstve SR 4/2014- predbežné údaje a vyžiadané údaje zo ŠÚ SR, PPA¹⁴

1/ indicator, 2/ revenues, 3/ costs, 4/ profit or loss, 5/ value added, 6/ revenues from own products, 7 /thereof: vegetal, 8/ animal, 9/ revenues from goods, 10/ subsidies, 11/ share of subsidies on revenues in %, 12/ index, 13/ difference, 14/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic, years 2012, 2013- final data, 2014 – Statistical report about basic development tendencies in the Slovak economy 4/2014- preliminary data and data requested from Statistical Office of the Slovak Republic, Agricultural Paying Agency

Možno konštatovať, že výsledok hospodárenia ovplyvnili viaceré parciálne faktory a to:

- rýchlejší pokles výnosov (2,7 %) ako nákladov (2,6 %),
- nárast tržieb z predaja vlastných výrobkov (2 %) pod vplyvom zvýšenia tržieb z rastlinných výrobkov (5,6 %) a poklesu tržieb zo živočíšnych výrobkov (2,2 %),

- výrazný regresívny cenový vývoj poľnohospodárskych výrobkov (7,8 %), tak rastlinných (15,0 %), najmä obilnín (18,1 %) a olejní (11,1 %), ako aj živočíšnych výrobkov (0,7 %),
- najväčší pokles cien zo všetkých poľnohospodárskych výrobkov bol u kukurice (25,9 %), čo sa odrazilo na výsledku hospodárenia v podnikoch špecializovaných na túto plodinu,
- mierne zníženie cien živočíšnych výrobkov (0,7 %) pod vplyvom zníženia jatočných kurčiat (7,6 %), slepačích vajec (6,3 %), ovčej vlny (3,7 %), jatočných ošípaných (4,5 %) a nárastu cien najmä ovčieho (10,2 %) a kravského (5,6 %) mlieka, jatočných jahniat (3,3 %) a jatočných kráv (1,7 %),
- pokles poľnohospodárskej produkcie v hodnotovom vyjadrení v bežných cenách (7,5 %), pri výraznom poklese živočíšnej produkcie (12,9 %) a pomalšom poklese rastlinnej produkcie (3,3 %),
- štruktúrou prevládajúca rastlinná (58,5 %) pred živočíšnou (41,5 %) výrobou,
- nárast hektárových úrod väčšiny komodít rastlinnej výroby s dosahom na zvýšenie ich naturálnej – hmotnostnej produkcie, najviac obilnín (34,5 %) a z nich najmä kukurice (65,5 %), cukrovej repy (24,0 %), olejní (26,4 %), ovocia (17,0 %), okrem konzumnej zeleniny a muštového hrozna,
- vyššia naturálna - hmotnostná produkcia takmer všetkých rozhodujúcich skupín jatočných zvierat najmä ošípaných (5,6 %), oviec (10,7 %) a hydiny (4,0 %) okrem jatočného hovädzieho dobytká, u ktorého produkcia klesla (4,4 %),
- pokles cien vstupov - dodávok do poľnohospodárstva (6,3 %), najmä energie a mazív (8 %), hnojív a zlepšovadiel pôdy (6,5 %), krmív pre zvieratá (15,2 %),
- nárast cien produktov na ochranu rastlín (3,0 %), veterinárnych (7,2 %) a plemenárskych (5,0 %) služieb,
- zvýšenie nákladových faktorov najmä nákladov na prácu, čo súviselo s nárastom zamestnancov (1,8 %),
- teplotne vyrovnaný vplyv počasia počas roka s dostatočnými zrážkami prispel k zvýšenej hektárovej úrode, ale vlhkejšie a teplejšie počasie (dostatok dažďa, teploty nad 25 °C) spôsobili lokálny výskyt mikroskopických húb na obilninách vrátane kukurice, múčnatky na ovocí a hrozne, plesne -perenospóry na hrozne a mokrej hniloby na zemiakoch,
- predaj - hedžing – poľnohospodárskych komodít cez futures obchod za vopred stanovené ceny, a tým len mierne zvyšovanie zásob poľnohospodárskych produktov (2,3 %),
- nesystémové riešenie dane z nehnuteľností, najmä dane z pozemkov,
- podporná politika, najmä priame platby ako dôležitá súčasť príjmov a zabezpečenia úverov, i keď podpory do poľnohospodárstva sa v celkovom objeme znížili o 7,9 mil. € v dôsledku vyčerpania prostriedkov z Programu rozvoja vidieka 2007-2013 a pomalšieho nabiehania platieb z nového Programu rozvoja vidieka 2014 -2020, ako aj mierneho poklesu podpôr z rozpočtu SR.

Podniky, v snahe dosiahnuť priaznivejší výsledok hospodárenia optimalizovali, podobne ako v predchádzajúcich rokoch, nákladové faktory. Išlo o úspory bez dosahu na výrobu

a sociálnu oblasť. Výnosy dosiahli úroveň 2 285 mil. €, čo bolo o 64,1 mil. € menej ako pred rokom. Pozitívne bolo, že sa medziročne zmenilo tempo poklesu výnosov. Pokles cien vstupov sa premietol do stagnácie nákladovosti výnosov, ktorá dosiahla 100,2 €. Disponibilná výrobná základňa poľnohospodárskych podnikov bola aj v roku 2014 predpokladom zabezpečenia dostatočnej domácej produkcie, problematická bola, vzhľadom na vývoj cien jej realizácia, preto niektoré poľnohospodárske podniky, v snahe zabezpečiť odbyt produkcie, využili naďalej predaj - hedžing komodít cez futures trh za vopred dohodnuté ceny.

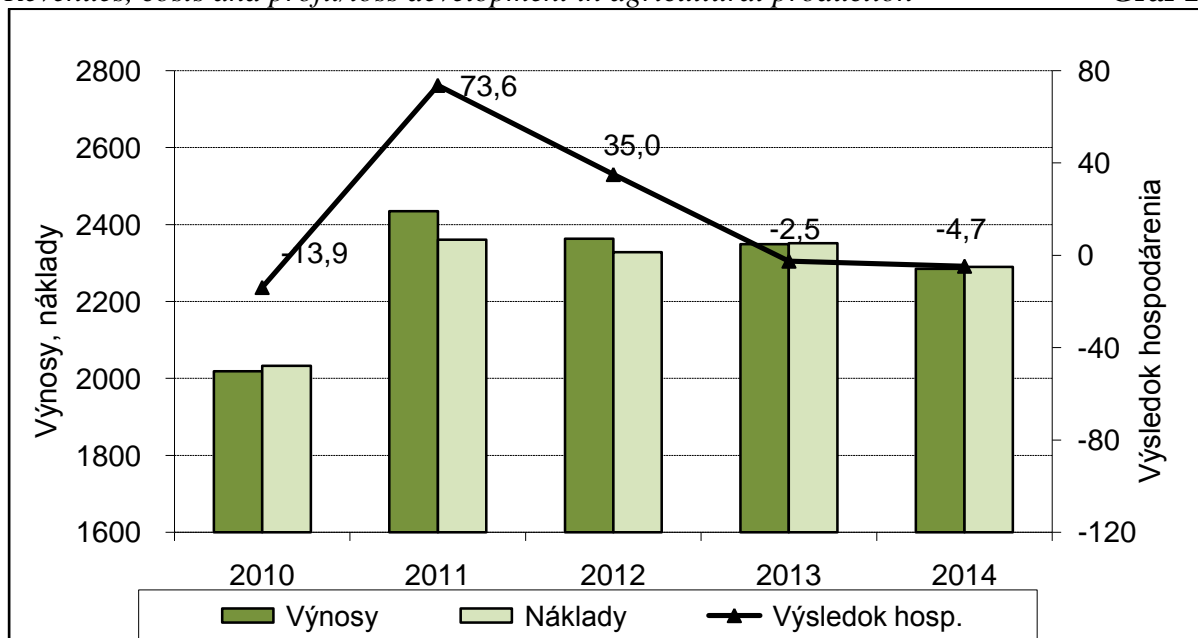
Tržby za predaj vlastných poľnohospodárskych výrobkov dosiahli úroveň 1 544,9 mil. €, z toho za predaj rastlinných výrobkov 850 mil. € a predaj živočíšnych výrobkov 695 mil. €. Medziročne vzrástli tržby o 2,0 %, čo súviselo najmä s nárastom tržieb za rastlinné výrobky (5,6 %), pretože tržby za živočíšne výrobky klesli (2,2 %).

V početnosti dominovali ziskové podniky s podielom 72,0 %, ktorý sa medziročne zvýšil o 8 p.b. Zisky väčšiny podnikov neboli vysoké a až 43,6 % ziskových podnikov dosiahlo zisk len do 40 tis. € na podnik. Podniky vykázali aspoň minimálny účtovný zisk kvôli úverovým podmienkam a nároku na podporné zdroje. Naďalej pretrvávali rozdiely vo výsledku hospodárenia medzi podnikmi v rozdielnych prírodných podmienkach a v právnych formách.

Úroveň výsledku hospodárenia na 1 podnik dosiahla v priemere 47 tis. €. Vysoko prosperujúcich podnikov s ročným ziskom nad 280 tis. € na podnik bolo 7,0 % a tieto vytvorili až 67,0 % celkového zisku v poľnohospodárstve. Ich podiel na pôde dosahoval 16,2 %. Na druhej strane až 4,5 % podnikov dosiahlo vysokú stratu a to nad 240 tis. € na podnik, pričom 3,9 % podnikov dosiahli stratu viac ako 280 tis. € na podnik.

Vývoj výnosov, nákladov a výsledku hospodárenia v poľnohospodárskej výrobe v mil. €
Revenues, costs and profit/loss development in agricultural production

Graf 1

Prameň: ŠÚ SR

Source: Statistical Office of the Slovak Republic

Zvýšenie produkčnej výkonnosti sa odrazilo v náraste zamestnanosti (1,8 %) a tým zvýšení osobných nákladov (5,8 %). K zvýšeniu zamestnanosti prispeli aj opatrenia v rámci Programu rozvoja vidieka SR 2007-2013 smerujúce k vytváraniu pracovných príležitostí (diverzifikácia). Okrem toho investície prostredníctvom Programu rozvoja vidieka 2007-2013 prispeli k obnove materiálno-technickej základne a odrazili sa v optimalizácii pracovných síl. Poľnohospodárske podniky uplatňovali naďalej flexibilitu uvoľňovania a zamestnávania pracovných síl vzhľadom na sezónnosť a štruktúru výroby.

Finančná disciplína podnikov sa odrazila v celkovej a bežnej likvidite podnikov, ktorá stagnovala, a tým sa doba splatnosti krátkodobých záväzkov (149 dní), doba inkasa krátkodobých pohľadávok (104 dní), doba obratu zásob (134 dní) medziročne výrazne nemenila. Podobne ako v minulých rokoch aj v roku 2014 významný podiel na výnosoch v poľnohospodárstve (30,9 %) dosiahli neinvestičné podpory z európskych a národných zdrojov, ktoré čiastočne kompenzovali stratu. Bez podpôr by väčšina poľnohospodárskych podnikov bola stratová. Využitie podpôr usmerňoval manažment poľnohospodárskych podnikov.

Celková zadlženosť majetku v poľnohospodárstve sa medziročne nezmenila a ostala na úrovni 45,9 %, a to z dôvodu takmer rovnakého tempa nárastu záväzkov (3,7 %) a celkového majetku (3,6 %). Aj rok 2014, podobne ako predchádzajúci rok, bol z dlhodobého hľadiska rokom „lacných peňazí“, čo sa odrazilo aj v klesajúcich nákladoch na úvery, t.j. v úrovni úrokových sadzieb a na zvýšenom dopyte poľnohospodárov po úveroch. Úverová zadlženosť majetku dosiahla 13,7 %, čo bolo o 0,5 p.b. viac ako pred rokom.

Úvery celkom do odvetvia poľnohospodárstva v roku 2014 vzrástli o 12,0 %. Podobne ako v predchádzajúcich rokoch, aj v roku 2014 v štruktúre celkových úverov prevládali krátkodobé - preklenovacie úvery s najvyšším podielom 50,3 % s dobou splatnosti do jedného roka (Tab.3, Graf 2). Ich podiel v štruktúre sa medziročne zvýšil o 0,4 p.b. a ich objem vzrástol až o 13,0 % a bol najvyšší v štruktúre úverov. Krátkodobé úvery boli objemovo rozhodujúce, najmä z hľadiska prevádzky poľnohospodárskych podnikov a bezproblémových záruk, realizovaných prostredníctvom podpôr – priamych platieb z EÚ. Význam krátkodobých úverov bol pre poľnohospodárov rozhodujúci hlavne v prekenujúcom období do získania podpory z Poľnohospodárskej platobnej agentúry. Najnižší podiel (19,3 %) v štruktúre úverov mali strednodobé úvery od jedného do piatich rokov a ich stav medziročne klesol o 10,7 %.

Poľnohospodárske podniky podporami ručili za úvery, a tak si udržali ekonomickú bonitu na úverovom trhu, o čom svedčí aj nárast krátkodobých úverov (13 %) do tohto odvetvia na financovanie prevádzkového cyklu poľnohospodárskej výroby. Zárukami podniky zabezpečili úvery a znížili rizikovosť ich splácania. Komerčné banky vyžadovali od podnikov garancie splátok úverov z priamych platieb bez adekvátneho úrokového zvýhodnenia. Úrokové zvýhodnenie úverov by znížilo nákladovú náročnosť úverov a zlepšilo finančnú situáciu podnikov, keďže aj v roku 2014 sa v nedostatočnej hotovostnej likvidite nachádzali aj prosperujúce podniky s diverzifikovanými podnikateľskými aktivitami. K tomuto trendu prispelo, okrem čerpania finančných prostriedkov z fondov EÚ, a tým potrebnej finančnej spoluúčasti z vlastných - podnikových, resp. úverových zdrojov, aj fixovanie úrokových sadzieb pri poskytovaní úverov na investičné projekty.

Najväčšiu medziročnú zmenu zaznamenali dlhodobé úvery so splatnosťou viac ako 5 rokov, tieto vzrástli až o 31,5 %, čo možno pripísať rozsiahlejším investíciám do dlhodobého hmotného majetku. Mierne sa znížili (0,5 %) rizikové úvery, ktoré z celkového objemu úverov v roku predstavovali 6,0 %.

Do poľnohospodárstva banky ponúkali úvery na:

- predfinancovanie priamych platieb z Pôdohospodárskej platobnej agentúry (PPA),
- investičný úver na nákup poľnohospodárskej pôdy,
- na financovanie projektov s podporou fondov EÚ v rámci Programu rozvoja vidieka a iných dlhodobých investičných zámerov podnikov,
- bežnú prevádzku podnikov.

Okrem toho niektoré komerčné banky, podobne ako v predchádzajúcich rokoch, ponúkali podnikom flexiúver tzv. investičný úver na kúpu poľnohospodárskej pôdy s dobou splatnosti 7-15 rokov so záložným právom na nakupovanú pôdu, resp. inú pôdu v ucelených parcelách, alebo inú formu zabezpečenia. Poľnohospodárska pôda je v súčasnosti málo využívaným zabezpečením pri poskytnutí úverov, a to z dôvodu jej rozdrobenosti a neusporiadaných vlastníckych vzťahov. Napriek tomu v roku 2014 stúpili úvery na nákup poľnohospodárskej pôdy. Priemerná výška úveru na nákup pôdy sa pohybovala nad úrovňou 300 tis. € na klienta, pričom niektoré banky poskytovali úvery bez ohraničenia maximálnej výšky.

Významný bol aj úverový produkt pre poľnohospodárov s názvom „Moja pôda“. Doteraz takto poskytnuté úvery umožnili financovať nákup 9 959 hektárov poľnohospodárskej pôdy. V súčasnosti sa pripravuje aj jeho upravená forma, a to „Moja pôda pre mladých poľnohospodárov“, ktorí nemajú dostatok kapitálu na ručenie.

Poľnohospodári využívali z komerčných bánk nasledovné možnosti úverovania:

- kontokorentný úver ako - operatívny nástroj financovania okamžitých prevádzkových potrieb a čerpanie úveru zohľadňujúce sezónnosť potrieb,
- preklenovací úver pre poľnohospodárov na predfinancovanie potrieb poľnohospodárskych podnikov do obdobia poskytnutia priamych platieb z PPA na najbližšie 3 roky s možnosťou čerpania až do 100 % z výšky očakávaných priamych platieb z PPA,
- termínovaný úver zabezpečený záložným právom na skladiskové záložné listy – na financovanie prevádzkových potrieb s krytím úveru vybranými poľnohospodárskymi komoditami a jeho splatnosť do 1 roka od uzatvorenia úverovej zmluvy,
- úver zabezpečený rýchlou zárukou Slovenskej záručnej a rozvojovej banky, a. s., kde výška zabezpečovaného úveru bola maximálne do 1 mil. € a splatnosť maximálne 7 rokov, a u kontokorentných úverov do 1 roka s možnosťou prolongácie,
- investičný splátkový úver na financovanie dlhodobých investičných zámerov s poskytnutím maximálne na 10 rokov od uzatvorenia úverovej zmluvy s možnosťou jeho využitia na spolufinancovanie projektov s podporou fondov EÚ v rámci Programu rozvoja vidieka - na obstaranie strojov, technológií, poľnohospodárskych objektov, na projekty revitalizácie krajiny, obnoviteľných zdrojov energie, vrátane poradenstva, a tiež s možnosťou poskytnutia zdrojov na nákup poľnohospodárskej pôdy s individuálnym posúdením potreby finančných prostriedkov a so splatnosťou max. do 15 rokov,

- komoditné deriváty - komoditné opcie - na zabezpečenie proti komoditnému riziku pri poľnohospodárskych a energetických produktoch, ako napr. repka olejná, pšenica, kukurica, cukor, sója, bionafta a pod.,
- finančný lízing na financovanie poľnohospodárskych, stavebných a manipulačných strojov nových aj použitých,
- operatívny lízing na financovanie poľnohospodárskych strojov formou dočasného nájmu,
- obchodný úver na financovanie poľnohospodárskych strojov, technológií a ďalších investičných zámerov.

Úvery za poľnohospodárstvo (v tis. €, index v %)

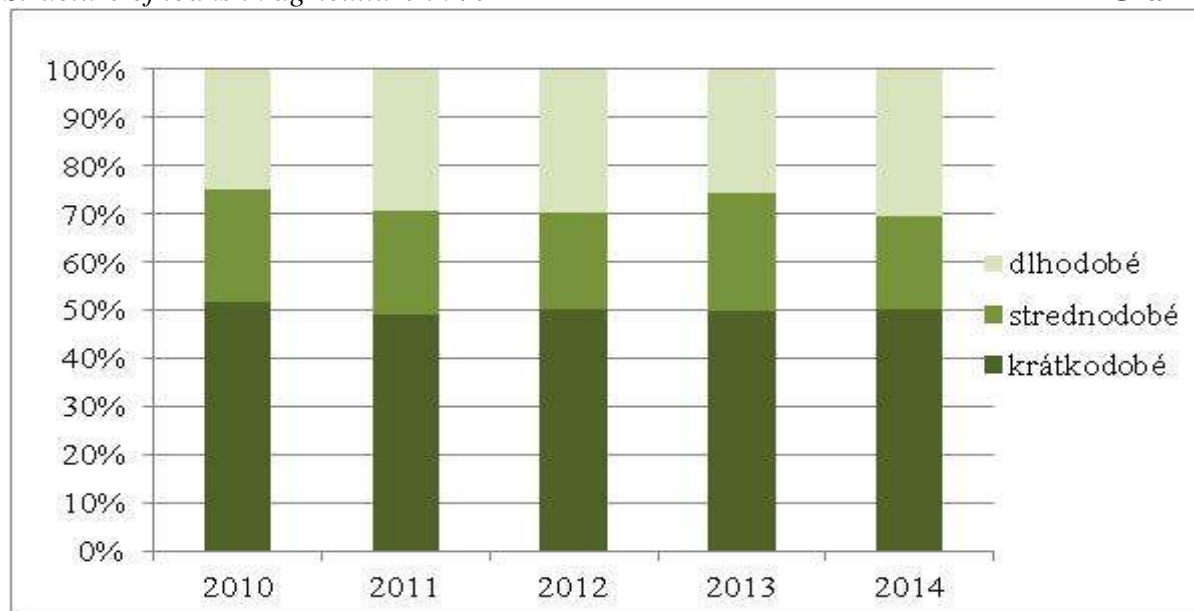
Loans of agriculture (in thousand EUR, index in %)

Tab. 3

Rok ¹	Úvery ²				z toho: rizikové úvery ⁷
	Krátko- dobé ³	Strednodobé od 1 – 5 rokov ⁴	Dlhodobé nad 5 rokov ⁵	Spolu ⁶	
2013	212 435	103 273	110 226	425 934	28 865
2014	239 950	92 232	144 904	477 086	28 727
Index 2014/2013	113,0	89,3	131,5	112,0	99,5

 Prameň: NBS, Poznámka: Údaje sú vrátane úverov za lesníctvo a rybolov, rok 2014- predbežné údaje ⁸

1/ year, 2/ loans, 3/ short-term, 4/ medium-term from 1 up to 5 years, 5/ long-term over 5 years, 6/ total, 7/ thereof: risk loans, 8/ Source: National Bank of Slovakia, Note: The data also include loans for forestry and fisheries, year 2014 - preliminary data

Štruktúra úverov v poľnohospodárstve v %
Structure of loans in agriculture in %
Graf 2

Prameň: NBS

Source: National Bank of Slovakia

Podnikateľské prostredie ovplyvňovali **dane**. V roku 2014 sa znížil objem daní v porovnaní s rokom 2013 (Tab. 4, Graf 3). Poľnohospodárske podniky odvedli na daniach do štátneho rozpočtu SR a do rozpočtov miest a obcí 49,0 mil. €, čo bolo o 36,7 % menej ako

pred rokom. Zníženie daní bolo v dôsledku zníženia nepriamych daní, a to čerpaním nadmerného odpočtu dane z pridanej hodnoty. Priame dane sa zvýšili (14,3 %) v dôsledku zvýšenia dane z príjmov (60,6 %), a to tak u právnických ako aj u fyzických osôb. Zvýšili sa aj dane zo stavieb (5,1 %). K miernemu zníženiu došlo u dane z nehnuteľností (0,7 %) najmä dane z pozemkov (1,6 %). V štruktúre daní dominovali priame dane. Z priamych daní najvyšší objem dosiahla daň z nehnuteľností (32,1 mil. €), najmä daň z pozemkov (27,6 mil. €), ktorou sa naplňajú rozpočty miest a obcí. Znížila sa aj cestná daň (7,8 %). Z nepriamych daní na spotrebných daniach bolo odvedených 73 tis. €, čo bolo o 9,9 % menej ako pred rokom.

Dane a platby do fondov za poľnohospodárstvo (v tis. €, index v %)
Taxes and payments to funds for agriculture (in thousand EUR, index in %)
Tab. 4

Ukazovateľ/ rok ¹	2013	2014	Index 2014/2013	Rozdiel 2014-2013
<i>Priame dane</i> ²	48 283	55 184	114,3	6 901
-daň z príjmov ³	12 251	19 672	160,6	7 421
-daň z nehnuteľností ⁴	32 349	32 115	99,3	-234
z toho z: pozemkov ⁵	28 093	27 641	98,4	-452
stavieb ⁶	4 256	4 474	105,1	218
- cestná daň ⁷	3 683	3 397	92,2	-286
<i>Nepriame dane</i> ⁸	29 016	-6 231	-21,5	-35 247
-DPH ⁹	28 935	-6 304	-21,8	-35 239
-spotrebné dane ¹⁰	81	73	90,1	-8
Dane spolu priame a nepriame ¹¹	77 299	48 953	63,3	-28 346
Platby do fondov ¹²	103 286	110 314	106,8	7 028

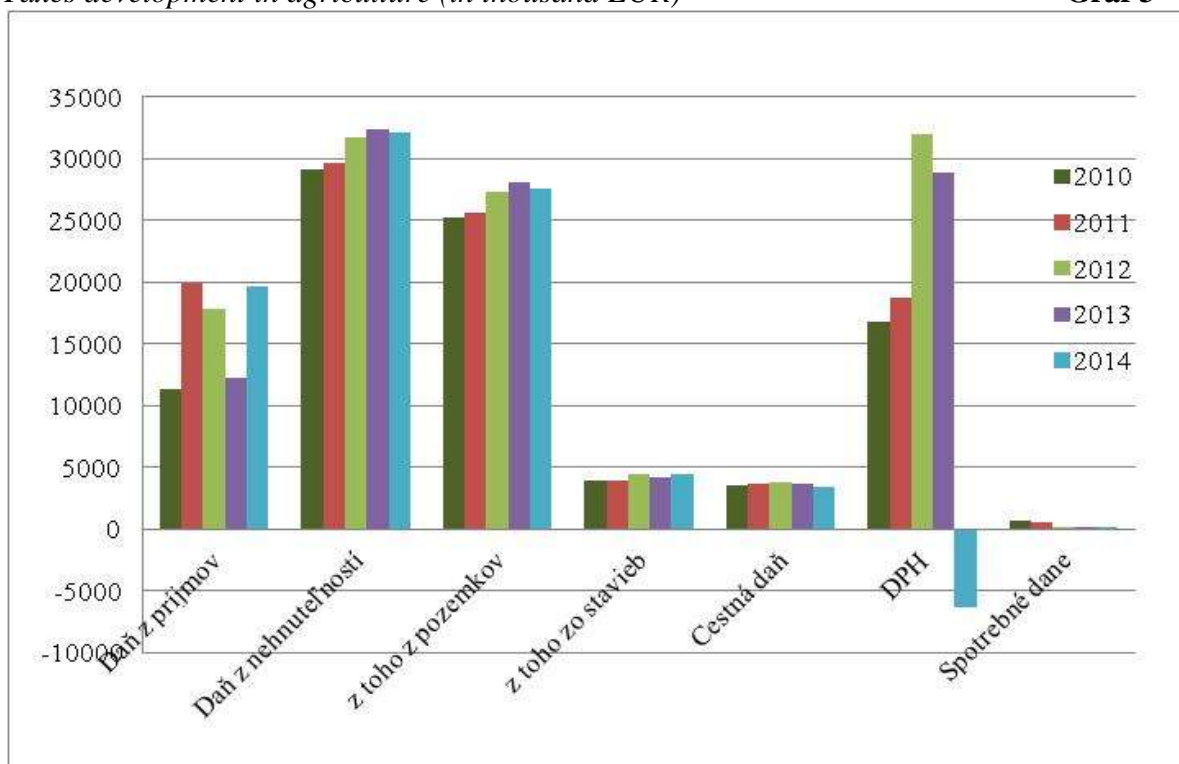
Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, VÚEPP

1/ indicator/year, 2/ direct taxes, 3/ income tax, 4/ property tax, 5/ of which: land, 6/ buildings, 7/ road tax, 8/ indirect taxes, 9/ VAT, 10/ excise taxes, 11/ direct and indirect taxes in total, 12/ payments to funds, 13/ Source: Central database of Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, Research Institute of Agricultural and Food Economics

Objem platieb do fondov (sociálne poistenie, zdravotné poistenie) sa medziročne zvýšil (6,8 %) k čomu prispel nárast zamestnanosti ako aj povinné odvádzanie príspevkov zamestnávateľov, podobne ako v predchádzajúcom roku, do sociálnej a zdravotnej poisťovne aj pri pracovníkoch zamestnaných na dohodu.

Vývoj daní v poľnohospodárstve (v tis. €)
Taxes development in agriculture (in thousand EUR)

Graf 3

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP
 Source: Central database of MAFD, NAFC-RIAFE

Dôležitým nástrojom kompenzujúcim škody z následkov nepredvídaných udalostí na poľnohospodárskej produkcii a ostatnom majetku je **poľnohospodárske poistenie**. Jeho dosah je rozhodujúci a docenený formou čiastočnej kompenzácie výpadku príjmov v dôsledku škôd spôsobených na úrode plodín, zvieratách a majetku. Poistenie je dobrovoľné dojednávane na zmluvných podmienkach. V roku 2014 si poľnohospodárske podniky poistili v komerčných poisťovniach majetok, úrodu a zvieratá. Okrem možností využitia komerčného poistenia, podniky diverzifikovali vplyv rizík prostredníctvom štruktúry osevu, vlastných finančných rezerv, hedžingu komodít a futures obchodov na burze.

Podľa škodového priebehu bol rok 2014 rizikovo podpriemerný a z celkom zaplateného poistného bolo poľnohospodárskym podnikom vyplatená menej ako polovica náhrady škôd (Tab.5,6, Graf 4). Na poistnom zaplatili poľnohospodárske podniky komerčným poisťovniam 21 mil. € a na náhradách škôd dostali 7,3 mil. €. Podiel náhrad škôd z centralizovaného fondu komerčných poisťovní na zaplatenom poistnom poľnohospodárskych podnikov dosiahol 34,9 %, čo bolo medziročne o 4,6 p.b. viac ako pred rokom v dôsledku vyššieho objemu vyplatených náhrad škôd. Najviac poistného bolo zaplatené na poistení majetku (12,7 mil. €), ale aj tu škodovosť (podiel náhrad škôd k zaplatenému poistnému) dosahovala len 34,8 %. Pri plodinách dosahovala škodovosť 27,2 % a najnižšia bola pri zvieratách, a to len 12,3 %.

Na zábranné opatrenie t.j. predchádzaniu rizík boli poľnohospodárskym podnikom poskytnuté z komerčných poisťovní finančné prostriedky vo výške 169 tis. €.

Priebeh poistenia plodín a zvierat (bez majetku) dokumentuje zaplatené poistné v roku 2014 vo výške 8 323 tis. € a náhrady škôd z poisťovní 1 694 tis. €, čo bolo len 32,2 % zaplateného poistného.

Poľnohospodárske poistenie (v tis. €, index v %)

Agricultural insurance (in thousand EUR, index in %)
Tab. 5

Ukazovateľ/ rok ¹	2013	2014	Index 2014/2013	Rozdiel 2014 - 2013
Poistné ²	22 029	21 007	95,4	-1022
- majetok ³	13 172	12 684	96,3	-488
- plodiny ⁴	6 836	6 614	96,8	-222
- zvieratá ⁵	2 021	1 709	84,6	-312
Náhrady škôd ⁶	6 683	7 327	109,6	644
- majetok ⁷	4 578	5 493	120,0	915
- plodiny ⁸	1 856	1 543	83,1	-313
-zvieratá ⁹	249	151	60,6	-98
Podiel náhrad škôd zo zaplateného poistného v % ¹⁰	30,3	34,9	-	4,6
Prostriedky z poisťovní na zábranné opatrenia škôd ¹¹	201	169	84,1	-32
Podiel náhrad škôd vrátane zábran. opatrení zo zaplateného poistného v % ¹²	31,2	35,7	-	4,4

 Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP ¹³

1/ indicator/year, 2/ insurance premium, 3/ property, 4/ crops, 5/ animals, 6/ compensations for damage, 7/ property, 8/ crops, 9/ animals, 10/ share of compensations for damage from premiums paid in %, 11/ funds of insurance corporations for damages prevention measures, 12/ share of compensations for damage including prevention measures from premiums paid in %, 13/ Source: Central database of MAFD, NAFC-RIAFE

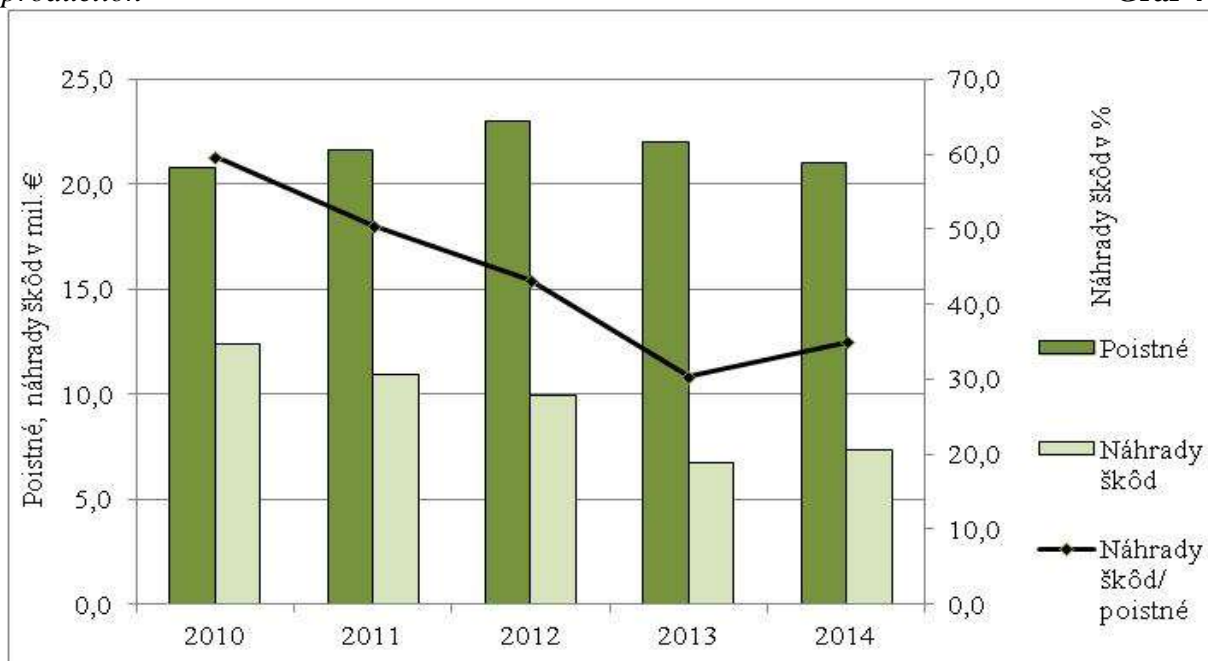
Vývoj poistného a náhrad škôd v roku 2014 (v tis. €, index v %)

Development of insurance premiums and compensations for damage (in thousand EUR, index in %)
Tab. 6

Ukazovateľ ¹	Poistné ⁸	Náhrady škôd ⁹	Náhrady škôd/poistné ¹⁰
Priebeh poistenia spolu ²	21 007	7 327	34,9
- majetok ³	12 684	5 493	43,3
- plodiny ⁴	6 614	1 543	23,3
-zvieratá ⁵	1 709	151	8,8
Priebeh poistenia plodín a zvierat ⁶	8 323	1 694	32,2
Priebeh poistenia vrátane zábran. opatrení ⁷	21 007	7 496	41,0

 Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP ¹¹

1/ indicator, 2/ timing of insurance in total, 3/ property, 4/ crops, 5/ animals, 6/ crops and animals timing of insurance, 7/ timing of insurance including prevention measures, 8/ insurance premium, 9/ compensation for damage, 10/ compensations for damage/insurance premiums, 11/ / Source: Central database of MAFD, NAFC-RIAFE

Vývoj poistného a náhrad škôd v poľnohospodárskej výrobe
Development of insurance premiums and compensations for damage in agricultural production
Graf 4

Prameň: Informačné listy MPRV SR, CD NPPC-VÚEPP

Source: Central database of MAFD, NAFC-RIAFE

Výsledky hospodárenia poľnohospodárskych družstiev a obchodných spoločností

V roku 2014 sa zmiernili rozdiely vo výsledku hospodárenia medzi poľnohospodárskymi družstvami a obchodnými spoločnosťami. Na základe databázy údajov z Informačných listov MPRV SR³⁾ ziskových bolo 72 % podnikov právnických osôb, čo bolo o 8 p.b. viac ako v roku 2013. Vyšší podiel ziskových podnikov dosiahli obchodné spoločnosti (75 %) ako poľnohospodárske družstvá (66 %). Podpory boli poskytnuté podľa rovnakých kritérií a podmienok obidvom právnym formám, tak poľnohospodárskym družstvám ako aj obchodným spoločnostiam.

³⁾ Ekonomické a finančné ukazovatele, prepočítané na ha poľnohospodársky využívanej pôdy, boli získané z údajov, ktoré zabezpečilo MPRV SR formou Informačných listov, uložených v CD MP SR na NPPC-VÚEPP. Hodnotený súbor zahŕňa 2 441 subjektov právnických a fyzických osôb. Keďže Informačné listy zachytávajú údaje z poľnohospodárskych podnikov, ktoré obhospodarujú 79 % výmery využívanej poľnohospodárskej pôdy Slovenska a tvoria súbor, ktorý nie je vyčerpávajúci, preto sa jeho výsledky prepočítali na ha p. p. (podľa deklarácie poľnohospodárskych pozemkov – LPIS).

Ekonomické údaje poľnohospodárskych podnikov (v €. ha⁻¹ p. p., v %)

Economic data of agricultural enterprises (in EUR per hectare of agricultural land, in %)
Tab. 7

Ukazovateľ ¹	Právnické osoby ²			Poľnohosp. družstvá ³			Obchodné spoločnosti ⁴		
	2013	2014	Index	2013	2014	Index	2013	2014	Index
Pridaná hodnota ⁵	226,1	266,5	117,9	227,5	275,8	121,2	222,1	254,8	114,7
Podpory spolu ⁶	277	301	108,7	281	307	109,3	270	293	108,5
- neinvestičné podpory ⁷	270	294	108,9	276	301	9,1	262	286	109,2
Výroba ⁸	1128	1181	104,7	1010	1071	106,0	1230	1273	103,5
Nákladovosť výnosov ⁹	100,3	98,7	-	102,6	98,9	-	98,8	98,5	-
Zadlženosť majetku v % ¹⁰	45,9	45,9	-	34,8	34,4	-	54,4	54,3	-
Podiel ziskových podnikov v % ¹¹	64	72	-	50	66	-	71	75	-

 Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, NPPC-VUEPP¹²

1/ Indicator, 2/ Legal persons, 3/ Agricultural cooperatives, 4/ Trading companies, 5/ Value added, 6/ Subsidies in total, 7/ Non-investment support, 8/ Production, 9/ Income costs, 10/ Debt to equity ratio in %, 11/ Share of profitable companies in %, 12/ Source: Central database of MAFD, NAFC-RIAFE

V obidvoch právnych formách sa zvýšila efektívnosť hospodárenia a tvorba pridanej hodnoty (Tab.7), ale podiel pridanej hodnoty na výrobe bol vyšší v poľnohospodárskych družstvách (24,6 %) ako v obchodných spoločnostiach (16,2 %). Obchodné spoločnosti, hospodáрили efektívnejšie a dosiahli mierne nižšiu nákladovosť výnosov, napriek tomu úroveň pridanej hodnoty je dlhodobo vyššia v poľnohospodárskych družstvách. Pretrvávajúce diferencie v efektívnosti hospodárenia v rozdielnych právnych formách sú dôsledkom štruktúry výroby s preferenciou rastlinnej výroby pred živočíšnou a vyššej úspornosti nákladových faktorov, najmä pracovných nákladov v obchodných spoločnostiach. Vyššiu nákladovosť výnosov v poľnohospodárskych družstvách ovplyvnila vyššia zamestnanosť (2,7 osôb na 100 ha p.p.) ako v obchodných spoločnostiach (2,1 osôb na 100 ha p.p.), čo sa odrazilo vo vyšších pracovných nákladoch ako aj vyššom podiele mzdových nákladov na celkových nákladoch v poľnohospodárskych družstvách (16,2 %), ako v obchodných spoločnostiach (9,5 %). Poľnohospodárske družstvá naďalej prispeli k vyššiemu sociálnemu prínosu na slovenskom vidieku v období nedostatočnej tvorby pracovných miest.

Vyššia efektívnosť v obchodných spoločnostiach s nákladovosťou výnosov 98,5 €, môže byť odrazom nielen úspor z výroby s nižším rozsahom najmä živočíšnej výroby, ale aj 5,7-krát vyšších tržieb z predaja tovaru ako v poľnohospodárskych družstvách.

Vyššia intenzifikácia výroby bola v obchodných spoločnostiach, kde úroveň výrobnjej spotreby na tvorbu pridanej hodnoty dosahovala 4,2 €, kým v poľnohospodárskych družstvách 2,9 €, čo bolo spôsobené v obchodných spoločnostiach nižšou pridanou hodnotou a vyššou výrobnou spotrebou. Vyššie intenzifikačné vklady v obchodných spoločnostiach boli podmienené aj dominujúcou rastlinnou výrobou.

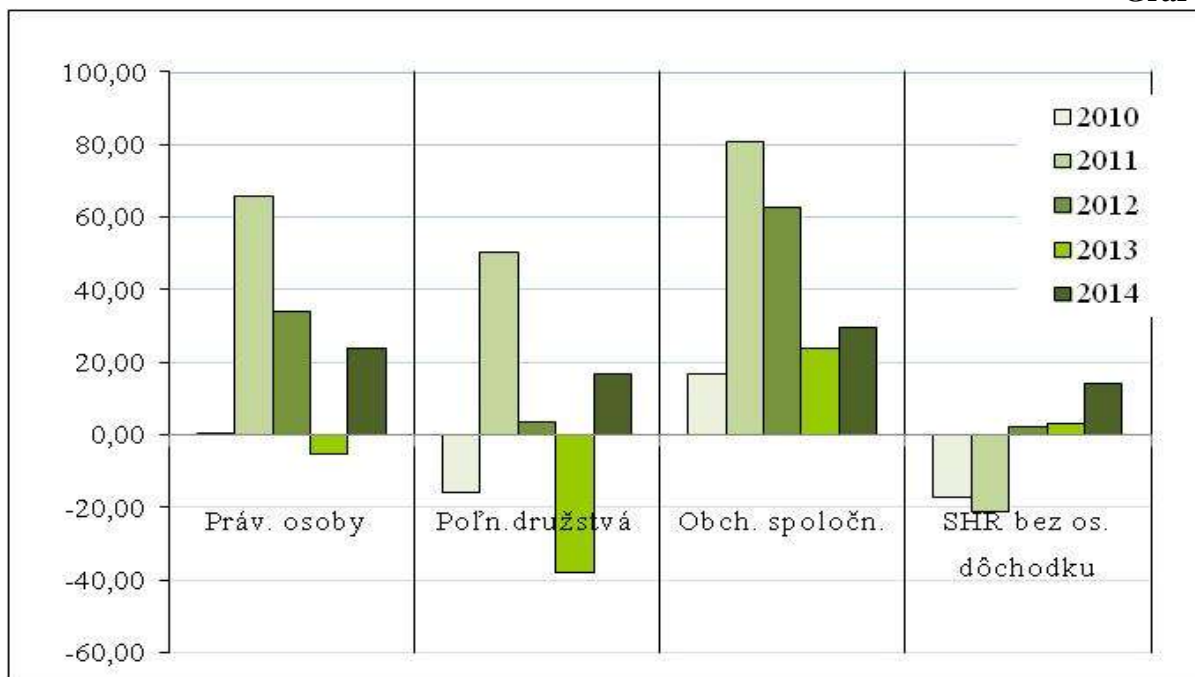
Diferencie medzi poľnohospodárskymi družstvami a obchodnými spoločnosťami boli aj v zadlženosti majetku, ktorá bola vyššia v obchodných spoločnostiach (54,3 %), ako v poľnohospodárskych družstvách (34,4 %), čo je dôkazom vyššej ekonomickej bonity

obchodných spoločností voči komerčným bankám z hľadiska cash flow a tým splácania najmä dlhodobých úverov, ktoré nie sú kryté podporami z EÚ, naopak pri investičných podporách je potrebné vlastné spolufinancovanie.

Výsledok hospodárenia poľnohospodárskej výroby (v € na ha p.p.)

Net profit or loss of agricultural production (in EUR per hectare of agricultural land)

Graf 5

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP

Source: Central database of MAFD, NAFC-RIAFE

Aj keď sa zmiernili diferencie vo výsledku hospodárenia medzi poľnohospodárskymi družstvami a obchodnými spoločnosťami, tieto stále pretrvávajú (Graf 5), čo je spôsobené aj doznievajúcimi vplyvmi vzniku obchodných spoločností, ktoré väčšinou vznikli z bonitných častí majetku poľnohospodárskych družstiev, bez prevzatia adekvátnych záväzkov voči bankám a obchodným partnerom ako aj bez vyrovnaní podielov, čo predurčilo nižšiu nákladovosť výroby.

Výsledky hospodárenia podľa krajov

Kladný výsledok hospodárenia za rok 2014, v prepočte v € na hektár p.p., dosiahlo šesť krajov a dva kraje boli v priemere stratové (Trenčiansky, Košický). Najvyššiu úroveň výsledku hospodárenia mal Trnavský kraj (130 €·ha⁻¹), nižšiu Bratislavský (79 €·ha⁻¹) a Banskobystrický kraj (43 €·ha⁻¹). Len jeden kraj západného Slovenska bol stratový, a to Trenčiansky, ktorý vykázal aj najvyššiu stratu (-110 €·ha⁻¹) v rámci SR. Stratovosť v priemere v Trenčianskom kraji pretrváva už od roku 2012. Medziročne sa vo všetkých krajoch SR zlepšil výsledok hospodárenia, najviac v Trnavskom kraji (Tab.8). V okresoch bola situácia diferencovaná a aj niektoré okresy v lepších stratových prírodných podmienkach boli v priemere stratové (Mapa 1).

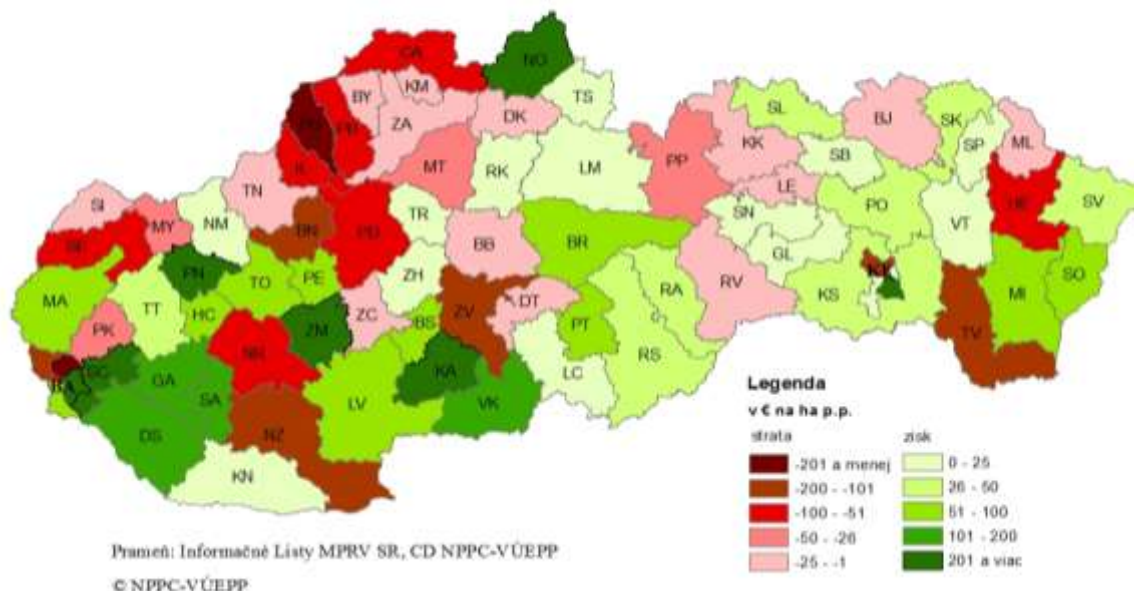
Ekonomické ukazovatele za poľnohospodársku výrobu (v € . ha⁻¹ p. p.)
Economic indicators of the agricultural production (EUR per hectare of agricultural land)
Tab. 8

Kraj ⁵	Výsledok hospodárenia ¹		Výroba ²		Neinvestičné podpory ³		Produktivita práce z výroby v € na pracovníka ⁴	
	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Bratislavský	10	79	1 820	1760	257	292	64 451	62 192
Trnavský	2	130	1 787	1 758	258	285	58 235	60 694
Trenčiansky	-57	-110	1 197	1 247	286	312	38 661	41 166
Nitriansky	43	5	1 431	1 530	230	255	60 066	63 687
Žilinský	-26	13	717	811	323	334	28 903	30 894
Banskobystrický	-30	43	743	784	290	306	38 259	40 648
Prešovský	-19	3	607	656	309	333	26 870	29 562
Košický	-17	-3	770	840	252	283	41 528	42 837

 Prameň: Informačné listy MPRV SR, CD NPPC –VÚEPP⁶

 Poznámka: Výmera poľn. pôdy podľa LPIS⁷

1/ Net profit or loss, 2/ Production, 3/ Non-investment support, 4/ Manufacturing labour productivity per employee in EUR, 5/ Region, 6/ Source: Central database of MAFD, NAFC-RIAFE, 7/ Note: agricultural land according to Land parcel identification system

Net profit or loss of legal entities in the year 2014 (in EUR per hectare of agricultural land)
Mapa 1
**Výsledok hospodárenia za právnické osoby za rok 2014
v € na ha poľnohospodárskej pôdy**

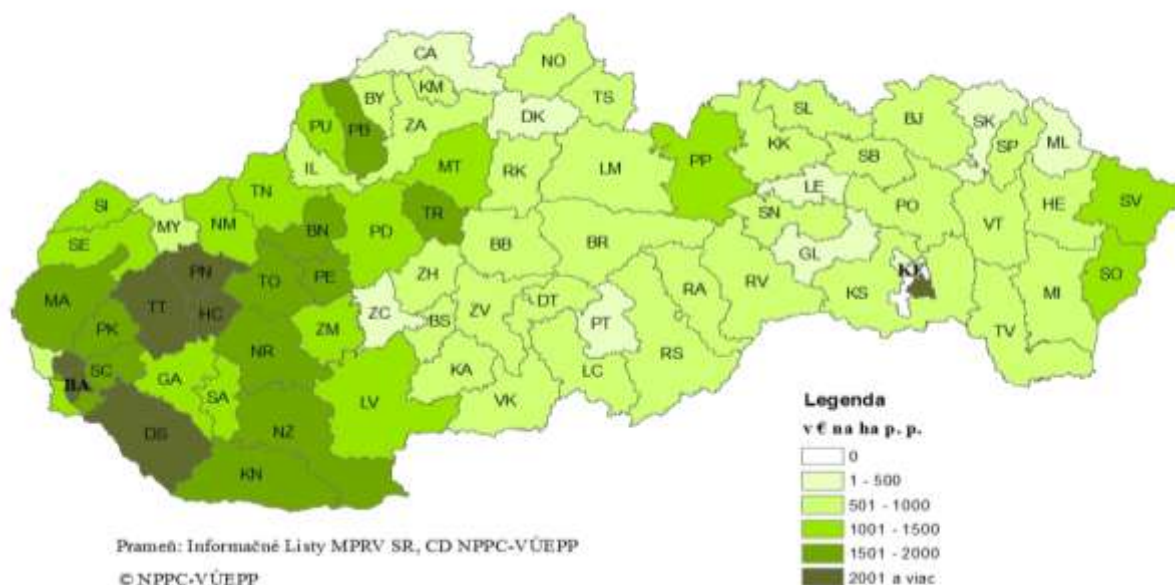
Výroba v € na hektár poľnohospodárskej pôdy bola v jednotlivých krajoch a okresoch rozdielna (Mapa 2). Najvyššia diferencia bola v jej úrovni a to medzi kraji západného Slovenska a kraji stredného a východného Slovenska, kde úroveň výroby dosahovala polovičné a nižšie hodnoty. Jej najvyššiu úroveň dosiahol Bratislavský (1760 € . ha⁻¹)

a Trnavský kraj (1 758 €·ha⁻¹) a najnižšiu úroveň prešovský kraj (656 € ha⁻¹). Produktivita práce z výroby vzrástla medziročne vo všetkých krajoch okrem Bratislavského.

Production in the year 2014 (in EUR per hectare of agricultural land)

Mapa 2

Výroba za rok 2014 v € na ha poľnohospodárskej pôdy

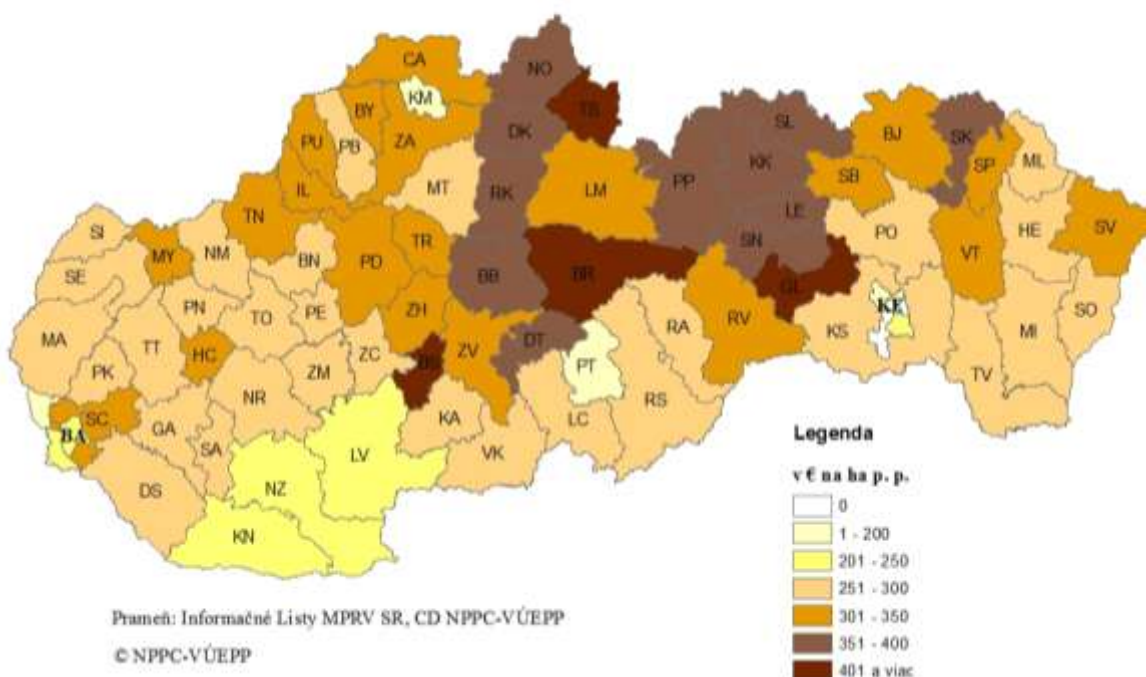

Neinvestičné podpory prepočítané na hektár p.p. boli diferencované a úrovňou boli vyššie v okresoch s horšími prírodnými podmienkami, najviac v severných okresoch (Mapa 3).

Non-investment support in the year 2014 in EUR per hectare of agricultural land

Mapa 3

Neinvestičné podpory za rok 2014 v € na ha poľnohospodárskej pôdy

Výsledky hospodárenia samostatne hospodáriacich roľníkov - fyzických osôb

Jednou z foriem podnikania v poľnohospodárstve sú fyzické osoby - SHR. Činnosť samostatne hospodáriaceho roľníka nie je živnosťou, z toho dôvodu nemusí byť registrovaný na živnostenskom úrade, len na príslušnom mestskom alebo obecnom úrade. V roku 2014 bolo v databáze Informačných listov MPRV SR sledovaných 951 Samostatne hospodáriacich roľníkov (SHR) - fyzických osôb, ktorí obhospodarovali, podľa evidencie LPIS, 8,2 % z celkovo využívanej poľnohospodárskej pôdy Slovenska. Počet sledovaných SHR sa medziročne znížil (7 %). Dosiahnuté výsledky hospodárenia SHR boli značne rozdielne v závislosti od veľkosti obhospodarovanej plochy, ale väčšina podnikov v priemere Slovenska bola zisková.

Podľa metodiky, zahŕňajúcej osobný dôchodok roľníka do výsledku hospodárenia, vykázalo až 85,9 % podnikov SHR kladný výsledok hospodárenia (príjmy-výdavky) v priemere 61,4 €·ha⁻¹ p.p., ktorý sa medziročne zvýšil takmer o 19 %. Po zohľadnení osobného dôchodku roľníka (vyčísleného na úrovni priemernej mzdy v poľnohospodárstve), by SHR dosiahli výrazne nižší výsledok hospodárenia (14,2 € ha⁻¹ p.p.).

Najviac podnikov (42,6 %) v roku 2014 hospodáril, podobne ako v predchádzajúcich rokoch, na výmere od 100 do 500 ha p.p. (Tab. 9). Výrazné diferencie vo výsledku hospodárenia boli podľa veľkostných skupín obhospodarovanej poľnohospodárskej pôdy. Najvyššiu úroveň výsledku hospodárenia, bez osobného dôchodku ako aj vrátane osobného dôchodku, dosiahli SHR hospodáriaci na výmere nad 500 ha p.p.. Jeho úroveň v tejto skupine výrazne ovplyvnili podpory, ktoré sa tu prejavili ako výhoda z rozsahu. Kladný výsledok hospodárenia (príjmy – výdavky) bol dosiahnutý v priemere u všetkých intervalov hospodárenia. Po zohľadnení osobného dôchodku bol výsledok hospodárenia podstatne nižší a v podnikoch hospodáriacich na malých výmerách do 100 ha p.p. boli SHR v priemere stratoví, najviac podniky do 50 hektárov.

Výsledok hospodárenia ovplyvnilo takmer rovnaké tempo nárastu príjmov ako výdavkov (3 %). Okrem toho rozhodujúci bol aj vplyv podpôr, bez ktorých by väčšina SHR bola stratová, podobne ako pri právnických osobách. Podiel bežných podpôr predstavoval na celkových príjmoch 20,1 % a medziročne sa takmer nemenil.

Vzrástli takmer všetky príjmové položky (okrem príjmov za tovar), najviac rozhodujúca položka a to príjmy z predaja výrobkov a služieb (6 %). Zvýšenie výdavkov bolo spôsobené zvýšením takmer všetkých výdavkových položiek (okrem ostatných výdavkov), najmä výdavkov na služby (6 %). Ostatné položky výdavkov (zásoby, mzdy, platby poisťného) sa zvýšili rovnakým tempom (4 %).

Medziročne vzrástli tržby tak z rastlinnej (1,8 %) ale najmä zo živočíšnej výroby (9,5 %). Rozhodujúci podiel z príjmov SHR tvorili príjmy z predaja výrobkov a služieb (60,6 %), predovšetkým z rastlinnej výroby, ktoré boli až 8,1 krát vyššie ako príjmy zo živočíšnej výroby. K stabilizácii príjmov prispela aj diverzifikácia služieb, najmä v agroturistike ako aj systém ekologického poľnohospodárstva, tak v rastlinnej ako aj v živočíšnej výrobe. SHR svoju výrobnú činnosť zameriavali, podobne ako v predchádzajúcich rokoch, najmä na rastlinnú výrobu, ktorá bola nákladovo menej náročná ako živočíšna výroba a prinášala väčšie efekty.

Výsledok hospodárenia a počet podnikov SHR podľa intervalov poľnohosp. pôdy
 v € na ha p.p.

Net profit/loss and number of enterprises (individual farmers) by the intervals of agricultural land (in € per hectare of agricultural land)
Tab. 9

Interval poľn. pôdy ¹	Počet podnikov ²		Výsledok hospodárenia (príjmy – výdavky) ³			Výsledok hospodárenia s osobným dôchodkom ⁴		
	2013	2014	2013	2014	Index ⁵	2013	2014	Rozdiel ⁶
0,1 - 50	224	236	70,2	43,2	61,5	-197,0	-268,0	136,0
51 - 100	324	262	47,1	57,0	121,0	-55,4	-48,4	87,4
101 - 500	427	405	25,8	48,3	187,2	-10,8	10,4	-
nad 501	51	48	106,8	87,8	82,2	97,4	80,1	82,2
Spolu	1026	951	51,6	61,4	119,0	2,9	14,2	489,7

 Prameň: Informačné listy MPRV SR, CD NPPC-VÚEPP⁷

1/ Interval of agricultural land, 2/ Number of enterprises, 3/ Net profit/loss (revenues – expenditures), 4/ Net profit/loss with personal yield, 5/ Index, 6/ Difference, 7/ Source: Central database of MAFD, NAFC-RIAFE

V štruktúre výdavkov najvyššiu položku tvorili najmä zásoby (45,9 %), ostatné výdavky (24,3 %) a výdavky na služby (21,4 %). Nižší podiel v štruktúre výdavkov pripadá na mzdy (4,7 %) a platby poisťného a príspevky do fondov (3,6 %). Výdavky na prenájom poľnohospodárskej pôdy dosahovali len 3,1 %, čo je opačná situácia ako u právnických osôb, z čoho možno dedukovať, že značná časť SHR hospodári na vlastnej pôde.

Na rozdiel od predchádzajúcich rokov sa znížil (Tab.10) celkový majetok (1,6 %), a to v dôsledku jeho poklesu v podnikoch s najnižšou (do 50 ha) a najvyššou výmerou poľnohospodárskej pôdy (nad 500 ha). Pokles majetku nastal pod vplyvom zníženia hmotného majetku (8,4 %).

Majetok a záväzky SHR podľa intervalov poľnohospodárskej pôdy (v € na ha p.p.)
Assets and liabilities of individual farmers by the intervals of agricultural land (in € per hectare of agricultural land)
Tab. 10

Interval p. pôdy ¹	Majetok celkom ²			Záväzky celkom ³			z toho: úvery ⁴		
	2013	2014	Index	2013	2014	Index	2013	2014	Index
0,1 - 50	3339	2767	82,9	764	640	83,8	280	189	67,5
51 - 100	1221	1246	102,0	267	323	121,0	82	91	111,0
101 - 500	1300	1390	106,9	322	358	111,2	129	139	107,8
nad 501	1650	1431	86,7	588	512	87,1	227	175	77,1
Spolu ⁵	1459	1436	98,4	400	412	103,0	153	146	95,4

 Prameň: Informačné listy MPRV SR, CD NPPC-VÚEPP⁶

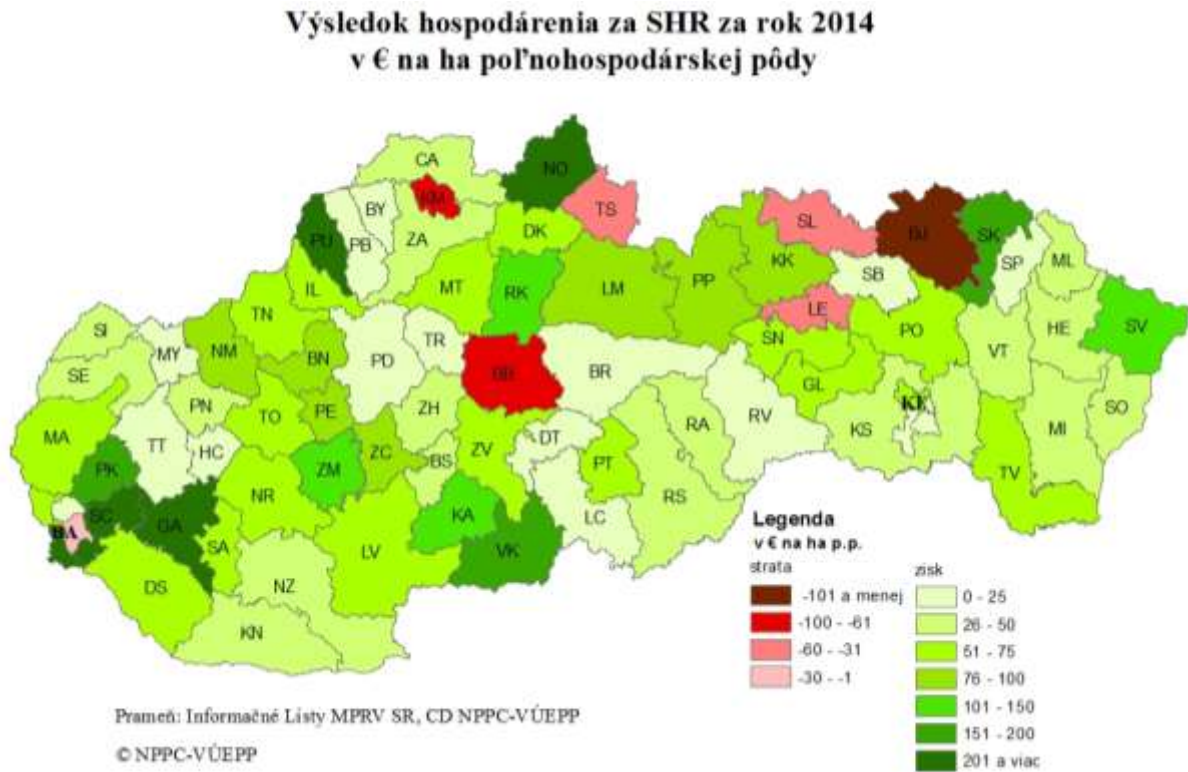
1/ Interval of agricultural land, 2/ Assets in total, 3/ Liabilities in total, 4/thereof: loans, 5/ Total, 6/ / Source: Central database of MAFD, NAFC-RIAFE

SHR financovali investície tak z vlastných ako aj cudzích zdrojov, o čom svedčí aj nižšia úroveň úverového zadĺženia majetku (10,2 %). Zásoby klesli (7,7 %) pod vplyvom poklesu takmer všetkých ich zložiek najviac materiálu (18,1 %), tovaru (11,1 %) a menej nedokončenej výroby (5,2 %). SHR sa nachádzali v druhotnej platobnej neschopnosti s vyšším objemom pohľadávok ako záväzkov. Objem peňazí na účtoch v bankách medziročne klesol (3,9 %) a jeho vyšší objem mali podniky s nižšími výmerami poľnohospodárskej pôdy.

Na rozdiel od právnických osôb výsledok hospodárenia za fyzické osoby bol v prevažujúcej miere okresov ziskový (Mapa 4), značné diferencie boli v početnosti (Mapa 5) a výmere poľnohospodárskej pôdy (Mapa 6).

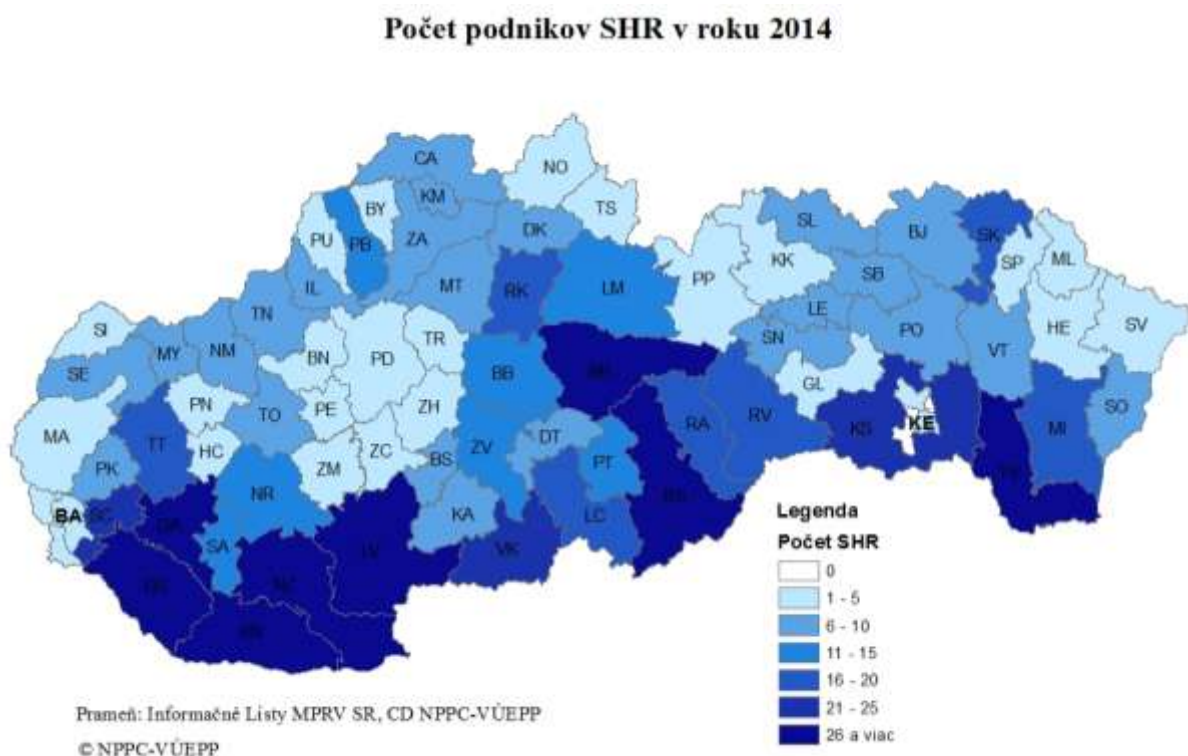
Net profit or loss of individual farmers in the year 2014 (in € per hectare of agricultural land)

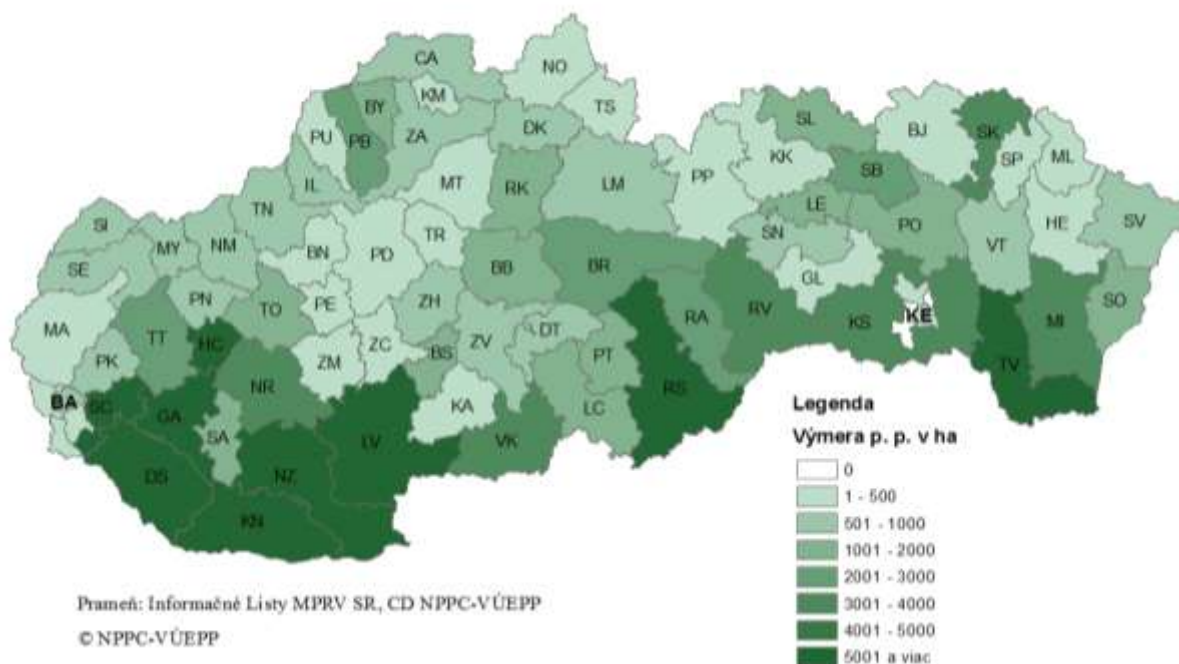
Mapa 4

Number of enterprises of individual farmers in the year 2014

Mapa 5

Agricultural land area cultivated by individual farmers in the year 2014 (in hectares) **Mapa 6**
Výmera poľnohospodárskej pôdy obhospodarovanej SHR v roku 2014 v ha

V podnikateľskej štruktúre poľnohospodárstva sa vývoj uberal k nárastu početnosti obchodných spoločností a poklesu poľnohospodárskych družstiev a samostatne hospodáriacich roľníkov.

Výsledky hospodárenia v potravinárskom priemysle

Podľa predbežných údajov Štatistického úradu SR dosiahol potravinársky priemysel SR (výroba potravín, nápojov a tabakových výrobkov) v roku 2014 kladný **výsledok hospodárenia** pred zdanením vo výške 170,1 mil. € (Tab.11).

Vývoj výsledku hospodárenia za výrobu potravín, nápojov a tabakových výrobkov

v mil. €, index v %

Development of net profit of loss in food, beverages and tobacco production (in million EUR, index in %)

Tab. 11

Ukazovateľ ¹	2012	2013	2014	Index ² 2014/2013	Rozdiel ³ 2014-2013
Výnosy ⁴	4 520,8	4 436,3	4 368,5	98,47	-67,8
Náklady ⁵	4 444,0	4 292,8	4 198,4	97,80	-94,4
Výsledok hospodárenia ⁶	76,7	143,5	170,1	118,57	26,6

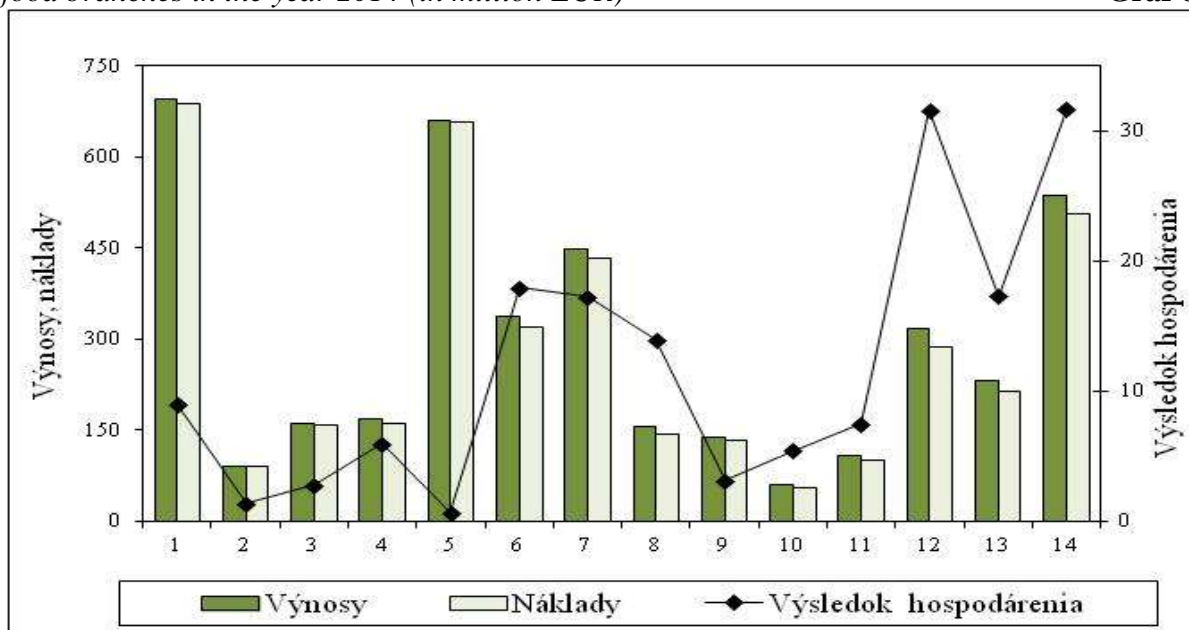
Prameň: ŠÚ SR, roky 2012-2013: www.statistics.sk; rok 2013 predbežný údaj z ročného výkazníctva, rok 2014 predbežný údaj zo štvrťročného výkazníctva= Štatistická správa o základných vývojových tendenciách v hospodárstve SR v 4.štvrtroku 2014, Poznámka: vrátane podnikov do 19 zamestnancov⁷

1/ Indicator, 2/ Index, 3/ Difference, 4/ Revenues, 5/ Costs, 6/ Net profit/loss, 7/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic, years 2012-2013, year 2013 preliminary data of year accounts, year 2014 preliminary data of quarterly accounts=Statistical report of basic development trends in the Slovak economy in 4th quarter of 2014, Note: including companies with up to 19 employees

Z hľadiska výroby výrobkov rozhodujúci podiel na produkcii potravinárskych výrobkov mali podniky s 20 a viac zamestnancami (268 podnikov⁴) s kladným výsledkom hospodárenia na úrovni 165,5 mil. €, ktorý medziročne klesol o 8,2 mil. € (4,7 %). Z celkového počtu podnikov ziskové podniky predstavovali 70,9 % a vytvorili zisk v objeme 245 mil. €. Podiel ziskových podnikov medziročne vzrástol (o 6,78 p. b.).

Výnosy, náklady, výsledok hospodárenia za výrobu potravín a nápojov SR podľa odborov v roku 2014 (v mil. €)

Revenues, costs, net profit/loss of food and beverages production in the Slovak Republic by food branches in the year 2014 (in million EUR)

Graf 6

Prameň: Prod 3-04-ŠÚ SR, CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP a prepočty NPPC-VÚEPP

1 Spracovanie a konzervovanie mäsa a mäsových produktov	8 Výroba kakaa, čokolády a cukroví
2 Spracovanie a konzervovanie rýb, kôrovcov a mäkkýšov	9 Výroba a príprava krmív pre zvieratá
3 Spracovanie a konzervovanie ovocia a zeleniny	10 Destilovanie, úprava a miešanie alkoholu
4 Výroba rastlinných a živočíšnych olejov a tukov	11 Výroba vína
5 Výroba mliečnych výrobkov	12 Výroba piva a sladu
6 Výroba mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov	13 Výroba nealkoholických nápojov s produkciou minerálnych a iných fľaškových vôd
7 Výroba pečiva a múčnych výrobkov	14 Odbor ostatných potravinárskych výrob
1 Processing and preserving of meat and meat products	8 Manufacture of cocoa, chocolate and sugar
2 Processing and preserving of fish, crustaceans and molluscs	9 Manufacture of prepared animal feeds
3 Processing and preserving of fruit and vegetables	10 Distilling, rectifying and blending of spirits
4 Manufacture of vegetable and animal oils and fats	11 Manufacture of wine
5 Manufacture of dairy products	12 Manufacture of beer and malt
6 Manufacture of grain milling and starch products	13 Manufacture of non-alcoholic beverages with mineral and other bottled waters
7 Manufacture of bakery and farinaceous products	14 Other food production

⁴ Výkaz Prod 3-04 - podniky zapísané v obchodnom registri, príspevkové organizácie, ktoré sú trhovými výrobcami, s počtom zamestnancov 20 a viac a organizácie s počtom zamestnancov 0 až 19 s ročnými tržbami za vlastné výkony a tovar 5 miliónoch € a viac, a nezahŕňa organizácie s počtom zamestnancov 0 až 19 s ročnými tržbami za vlastné výkony a tovar do 5 miliónoch €; vrátane dopočtov so zohľadnením váh; zahrnuté výrobné potravinárske podniky, okrem podnikov s výrobou tabakových výrobkov

Z hodnotených odborov potravinárskeho odvetvia (Graf 6) najvyšší kladný výsledok hospodárenia⁵ dosiahol odbor ostatných potravinárskych výrob (31,6 mil. €) a výroby piva a sladu (31,6 mil. €), ale s významnejšou úrovňou aj odbor výroby mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov (18,0 mil. €), výroby nealkoholických nápojov s produkciou minerálnych a iných fľaškových vôd (17,3 mil. €), výroby pečiva a múčnych výrobkov (17,3 mil. €) a odbor výroby kakaa, čokolády a cukrovínok (14,0 mil. €). Zvyšné odbory dosiahli výsledok hospodárenia v objeme 9 mil. € a menej.

Výsledok hospodárenia klesol nasledovne v odbore výroby mliečnych výrobkov (91,0 %), v odbore ostatných potravinárskych výrob (40,0 %), vo výrobe mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov (26,5 %) a vo výrobe kakaa, čokolády a cukrovínok (3,7 %).

Výsledok hospodárenia najvýraznejšie medziročne zlepšil odbor výroby rastlinných a živočíšnych olejov a tukov (takmer 1,5-násobne, o 5,5 mil. €). Zlepšenie zaznamenali aj odbory výroby a prípravy krmív pre zvieratá (103 %), spracovania a konzervovania rýb, kôrovcov a mäkkýšov (97 %), spracovania a konzervovania ovocia a zeleniny (93 %), destilovania, úpravy a miešania alkoholu (69 %), spracovania a konzervovania mäsa a mäsových produktov (52 %).

V odvetví sa v priemere na 100 € výnosov vynaložilo 96,0 € nákladov, čím sa v porovnaní s rokom 2013 nákladovosť nezmenila.

Najvyššiu úroveň nákladovosti výnosov dosiahli odbory vo výrobe mliečnych výrobkov (99,9 €), v spracovaní a konzervovaní mäsa a mäsových produktov (98,7 €), v spracovaní a konzervovaní rýb kôrovcov a mäkkýšov (98,5 €), v spracovaní a konzervovaní ovocia a zeleniny (98,3 €), vo výrobe a príprave krmív pre zvieratá (97,7 €), odbore výroby rastlinných a živočíšnych olejov a tukov (96,5 €), vo výrobe pečiva a múčnych výrobkov (96,2 €).

Najnižšiu úroveň nákladovosti výnosov a tiež nižšiu ako priemer odvetvia potravinárstva dosiahli odbory výroby piva a sladu (90,1 €), výroby kakaa, čokolády a cukrovínok (91,0 €), destilovania, úpravy a miešania alkoholu (91,0 €), výroba nealkoholických nápojov (92,5 €), výroba vína (93,0 €), odbor ostatných potravinárskych výrob (94,1 €) a odbor výroby mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov (94,7 €).

Nákladovosť výnosov najvýznamnejšie klesla v odbore destilovania, úpravy a miešania alkoholu (4,4 €), v odbore výroby rastlinných a živočíšnych olejov a tukov (3,4 €) a vo výrobe nealkoholických nápojov s produkciou minerálnych a iných fľaškových vôd (2,0 €).

Nákladovosť výnosov vzrástla v odbore ostatných potravinárskych výrob (2,9 €), vo výrobe mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov (1,6 €), vo výrobe mliečnych výrobkov (1,0 €).

Z celkových nákladov odvetvia potravinárstva najvyšší podiel tvorila výrobná spotreba (64 %), náklady na predaný tovar predstavovali 17 %, mzdové náklady 7 % a odpisy 4 %.

Výroba výrobkov (v hodnotovom vyjadrení) klesla o 5,1 % na 3 044 mil. € (Tab. 12) v dôsledku jej najvýraznejšieho poklesu v odbore výroby rastlinných a živočíšnych olejov a tukov (30,1 %), vo výrobe vína (19,5 %), v spracovaní a konzervovaní ovocia a zeleniny (14,4 %) a v odbore destilovania, úpravy a miešania alkoholu (10,4 %). Výroba výrobkov

⁵ pred zdanením (predbežný údaj ŠÚ SR)

klesla aj v ostatných zvyšných hodnotených odboroch, vzrástla len v odbore spracovania a konzervovania rýb, kôrovcov a mäkkýšov (57,7 %) a v spracovaní a konzervovaní mäsa a mäsových produktov (4,5 %).

Výroba a tržby (v mil. €)

Production and sales (in million EUR)

Tab. 12

Ukazovateľ ¹	2013	2014	Index ² 2014/2013	Podiel na výnosoch v % ³		
				2013	2014	Rozdiel 2014- 2013
Výroba výrobkov ⁴	3 206	3 044	94,9	74,5	74,1	-0,4
Tržby za vlastné výkony a tovar ⁵	4 077	3 843	94,3	94,8	93,6	-1,2
- Tržby za vlastné výrobky a služby ⁶	3 142	2 995	95,3	73,1	72,9	-0,2
- Tržby za predaj tovaru ⁷	934	848	90,8	21,7	20,7	-1,0

Prameň: Prod 3-04-ŠÚ SR, CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP a prepočty NPPC-VÚEPP⁸

⁹⁾ v bežných odbytových cenách výrobcov potravinárskeho priemyslu SR

1/ Indicator, 2/ Index, 3/ Share on revenues in %, 4/ Manufacture of products, 5/ Revenues from own outputs and merchandise, 6/ Revenues from own products and services, 7/ Revenues from merchandise sale, 8/ Source: Prod 3-04-Statistical Office of the Slovak Republic, Central database of MAFD, calculations of NAFC-RIAFE, 9/ in current sale prices of food industry producers of the Slovak Republic

Pridaná hodnota sa medziročne zvýšila (1,7 %) na 734 mil. €. Podiel pridanej hodnoty na produkcii výrobkov tvoril 24 %. Pridaná hodnota najvýraznejšie vzrástla vo výrobe rastlinných a živočíšnych olejov a tukov (50,5 %), v spracovaní a konzervovaní ovocia a zeleniny (37,6 %), významnejšie vzrástla tiež vo výrobe a príprave krmív pre zvieratá (19,6 %), v odbore destilovania, úpravy a miešania alkoholu (12,8 %), v spracovaní a konzervovaní mäsa a mäsových produktov (12,2 %) a v spracovaní a konzervovaní rýb, kôrovcov a mäkkýšov (9,7 %).

Pridaná hodnota z hodnotených odborov klesla len v odbore ostatných potravinárskych výrob (18,1 %), v odbore výroby kakaa, čokolády a cukrovínok (6,7 %) a vo výrobe mliečnych výrobkov (4,1 %).

Potravinársky priemysel SR disponoval dostatočným objemom výrobných kapacít. Využitie hlavných výrobných kapacít bolo diferencované podľa jednotlivých výrobkov výrobných potravinárskych odborov a pohybovalo sa v nasledovných intervaloch:

- v intervale 100,00 – 90,00 %: výroba hydínových výrobkov, výroba kvasenej kapusty, výroba rafinovaného liehu,
- v intervale 89,99 – 80,00 %: výroba trvanlivého pečiva,
- v intervale 79,99 – 70,00 %: výroba nečokoládových cukrovínok, výroba mäsových výrobkov, sterilizovaných kompótov, zomelku pšenice, výroba piva, výroba sladu,

- v intervale 69,99 – 60,00 %: výroba stolovej minerálnej vody, jatočnej hydiny, čokoládových cukrovín a čokolády, nealkoholických sladených sýtených nápojov, prírodných a ostatných syrov,
- v intervale 59,99 - 50,00 %: výroba tavených syrov, cestovín, čerstvého pečiva, sterilizovanej zeleniny vrátane sterilizovaných uhoriek,
- pod 50 %: výroba hroznového vína (45,9 %), konzumného baleného mlieka (42,7 %), chleba (42,2 %), liehovín (41,3 %), kyslomliečnych výrobkov vrátane jogurtov (38,9 %), octu (34,2 %), mliekarenského masla (31,1 %), jatočných ošípaných (26,1 %), zomelku raže (24,9 %), jatočného hovädzieho dobytku (21,7 %).

Najvyššie zvýšenie využitia výrobných potravinárskych kapacít (Graf 7) sa dosiahlo vo výrobe hydínových výrobkov (16,8 p.b.), čokoládových cukrovín a čokolády (16,0 p.b.), rafinovaného liehu (15,7 p.b.) a sterilizovaných kompótov (15,0 p.b.).

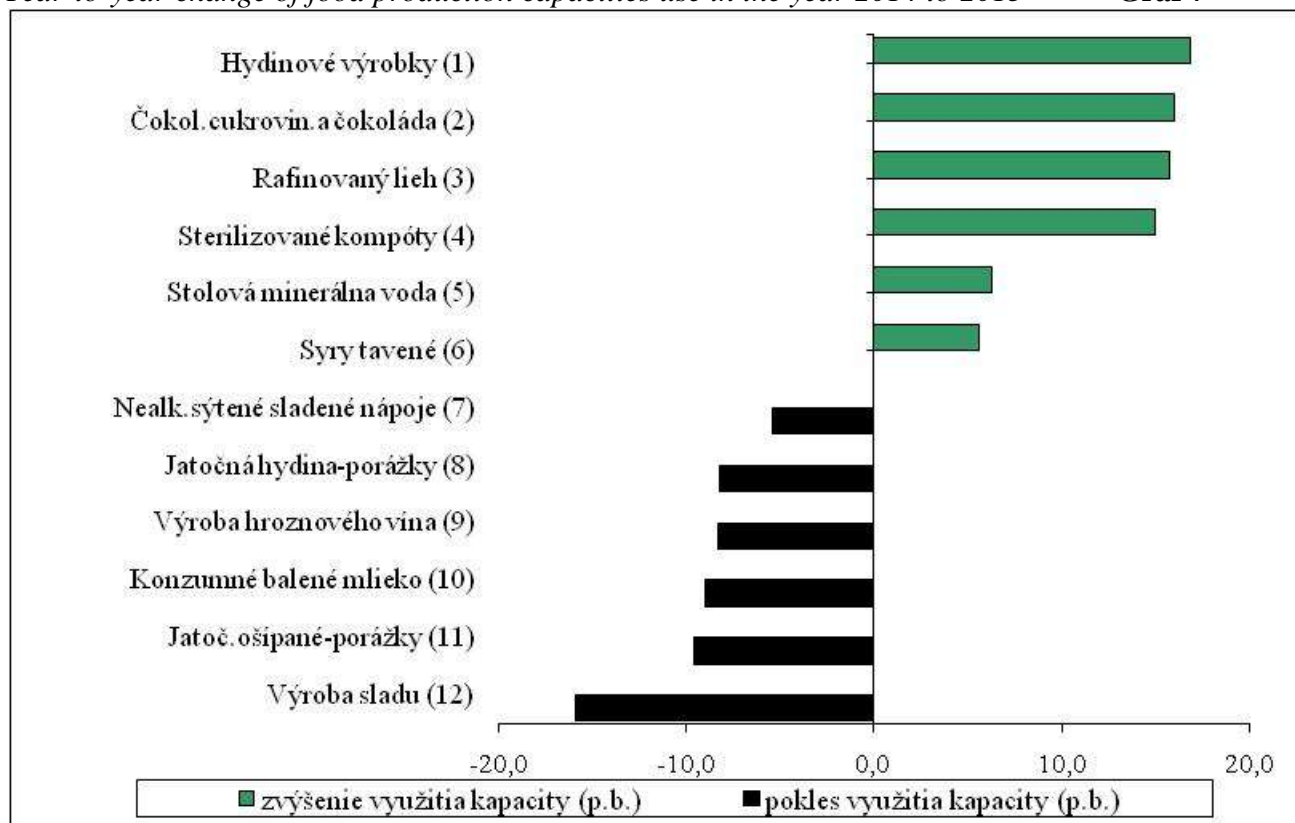
Najvyšší pokles využitia kapacít nastal vo výrobe sladu (15,9 p.b.), jatočných ošípaných (9,6 p.b.), konzumného baleného mlieka (9,0 p.b.), hroznového vína (8,3 p.b.), jatočnej hydiny (8,2 p.b.) a vo výrobe nealkoholických sladených sýtených nápojov (5,4 p.b.).

Organizačná štruktúra v potravinárskom priemysle je charakteristická znižovaním početnosti podnikov najmä právnických osôb a stabilizáciou fyzických osôb.

Medziročná zmena využitia kapacít potravinárskych výrob v roku 2014 k roku 2013

Year-to-year change of food production capacities use in the year 2014 to 2013

Graf 7

Prameň: Potravné (MPRV SR), prepočty NPPC -VÚEPP

1/ Poultry products, 2/

Záver

Ekonomický vývoj účasti väčšiny ukazovateľov pôdohospodárstva a potravinárstva na makroekonomických ukazovateľoch hospodárstva SR v roku 2014 bol výsledkom odvetvových dosahov, najmä v poľnohospodárstve, stagnácie až poklesu poľnohospodárskej výroby s nepriaznivým dosahom na ekonomický vývoj tohto odvetvia.

Podiel pôdohospodárstva a potravinárstva na makroekonomických ukazovateľoch hospodárstva SR sa vyvíjal diferencovane, nielen v jednotlivých ukazovateľoch ale aj v ich hodnotových úrovniach. V pôdohospodárstve klesla hrubá produkcia (viac živočíšna ako rastlinná) a následne pridaná hodnota a zvýšila sa náročnosť produkcie na medzispotrebu.

Pokles hrubej poľnohospodárskej produkcie bol dôsledkom poklesu jej hodnoty vplyvom cien, pretože naturálna produkcia vzrástla takmer u všetkých rozhodujúcich komodít rastlinnej výroby (obilnín, cukrovej repy, olejnín, ovocia, okrem konzumnej zeleniny a muštového hrozna) a živočíšnej výroby (ošípaných, oviec a hydiny okrem jatočného hovädzieho dobytku).

Zvýšilo sa investovanie v pôdohospodárstve, ale s nižším tempom rastu ako v hospodárstve SR, čím klesol podiel hrubého fixného kapitálu v pôdohospodárstve na hospodárstve SR. V potravinárstve sa menej investovalo ako pred rokom.

Napriek nárastu počtu pracovných síl v poľnohospodárstve sa znížil podiel zamestnanosti odvetvia pôdohospodárstva na zamestnanosti hospodárstva SR a znížila mzdová disparita v jeho prospech. Klesol aj počet pracovných síl v potravinárstve.

Vývoj výsledku hospodárenia bol rozdielny. Poľnohospodárstvo dosiahlo stratu (-4,7 mil. €), v potravinárstve bol výsledok hospodárenia kladný (170,1 mil. €). Rozdielna bola aj tendencia jeho medziročného vývoja, kým v poľnohospodárstve sa výsledok hospodárenia znížil - zvýšila strata, v potravinárstve sa zvýšil zisk.

Uzatorili sa cenové nožnice medzi cenami poľnohospodárskych výrobkov a vstupov do poľnohospodárstva, ale ceny poľnohospodárskych výrobkov klesli rýchlejšim tempom ako ceny vstupov do poľnohospodárstva. Úroveň inflácie bola nižšia ako pred rokom a prejavila sa ako deflácia.

Nad'alej pretrvávali vo výsledkoch hospodárenia podnikové diferencie medzi právnymi formami, ale aj poľnohospodárskymi podnikmi hospodáriacimi nielen v rozdielnych, ale aj v rovnakých prírodných podmienkach.

Podnikateľské prostredie v odvetví poľnohospodárstva ovplyvňovali vonkajšie faktory najmä obchodné riziká, vyplývajúce z volatility trhov s poľnohospodárskymi komoditami, systém podpôr v rámci SPP EÚ a interné faktory predovšetkým dopady legislatívy, ekonomických a finančných nástrojov (národné podpory, úvery, poistenie, dane a odvody do fondov...) a samotné rozhodnutia a úsporné opatrenia podnikov.

Celkové výdavky z európskych a národných zdrojov do poľnohospodárstva a potravinárstva dosiahli objem 705,3 mil. € a medziročne sa mierne znížili. Ani po viac ako 10 ročnom členstve Slovenska v EÚ sa nevyrovnala úroveň priamych platieb a pretrvávali diferencie medzi Slovenskom a pôvodnými štátmi EÚ. Toto ovplyvňovalo konkurenčné

prostredie na jednotnom trhu EÚ. Celková úroveň priamych platieb v prepočte na ha p.p. v SR ostala pod priemerom starých členských krajín EÚ-15.

V podnikateľskej štruktúre poľnohospodárstva sa zvýšil počet obchodných spoločností a klesol počet poľnohospodárskych družstiev a fyzických osôb – samostatne hospodáriacich roľníkov.

V potravinárskom priemysle z hľadiska výroby výrobkov rozhodujúci podiel na produkcii výrobkov mali podniky s 20 a viac zamestnancami. Najvyšší podiel na výrobe mali potravinárske odbory zamerané na spracovanie a konzervovanie mäsa a mäsových výrobkov, výroba mliečnych výrobkov, výroba pečiva a múčnych výrobkov.

Literatúra

- [1] BUDAY, Š.: Stav slovenského poľnohospodárstva, AKS Dunajská Streda, 2011, www.aksds.sk/index.php?option=com_joomdoc&task=doc
- [2] GRZNÁR, M.a kol.: Stratégia rozvoja agropotravinárstva a konkurenčná schopnosť agropotravinárskych podnikov III. Vydavateľstvo EKONÓM, Bratislava, 2014, ISBN 978-80-225-3859-6
- [3] CHAJDIAK, J.: Ekonomická analýza stavu a vývoja firmy. Bratislava 2004, ISBN 80-85659-32-8
- [4] CHRASTINOVÁ, Z. a kol.: Zhodnotenie úrovne a vplyvu zmien ekonomických parametrov na efektívnosť poľnohospodárskej výroby a jej hlavných výrobkov z pohľadu podpornej politiky. Bratislava, 2013, štúdia VÚEEP, ISBN 978-80-8058-89-1
- [5] CHRASTINOVÁ, Z. a kol.: Vybrané ekonomicko-sociálne aspekty rozvoja poľnohospodárstva a potravinárstva Bratislava, 2015, štúdia NPPC-VÚEPP. ISBN 978-80-8058-601-0
- [6] SALERNO, J. T.: An Austrian Taxonomy of Deflation, February 2002.
- [7] ZALAI, K. a kol.: Finančno-ekonomická analýza podniku. Bratislava 2006, ISBN 80-88848-89-1
- [8] Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve SR za rok 2014, MPRV SR, 2015

Došlo 15.7. 2015

Kontaktná adresa

Ing. Zuzana CHRASTINOVÁ

Ing. Svetlana BELEŠOVÁ

NPPC- Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55,
824 80 Bratislava SR

tel. 58243 231 e-mail zuzana.chrastinova@vuepp.sk

tel. 58243 295 e-mail svetlana.belesova@vuepp.sk

**Eleonóra Marišová – Jelena Milovanović – Zuzana Ilková – Martin Mariš – Lucia Paľšová
– Kristína Mandalová**

Legislation, support and development of renewable energy resources and business

Legislatíva, podpora a rozvoj obnoviteľných zdrojov energie a podnikania

Abstract Growing renewable energy plants on agricultural land and its further energy usage presents a significant importance for implementing long-term strategy of Slovakia in the area of acquisition and use of renewable energy sources (RES). Renewable energy plants together fulfil the objectives of Europe 2020 strategy and they contribute to diversification of energy resources. The paper draws on the EU and national legislation regulating growing renewable energy plants and compares the legislative conditions of growing energy plants on agricultural land in Slovakia and Serbia as accessing country into the EU. The paper points also on supporting schemes for establishment of plantations for renewably energy plants on agricultural land. At the same time it analyses the legislation regulating biomass production for energy purposes and policies for business development in this area. Since large proportion of agricultural land in Slovakia is located in areas for intensive use of inappropriate plants, attention should be paid to the growing of industrial and fast growing energy plants on marginal lands. The introduction of these crops into the land management system should be considered as one of the most important innovation in plant production and their cultivation should become a supported business.

Keywords renewable energy plants - Europe 2020 strategy – legislation - business, disadvantaged regions - energy diversification - supporting schemes

Abstrakt Pestovanie energetických rastlín na poľnohospodárskej pôde a ďalšie využitie ich energie predstavuje zásadný význam pre realizáciu dlhodobej stratégie Slovenska v oblasti získavania a využívania obnoviteľných zdrojov energie (OZE). Energetické rastliny splňajú ciele stratégie Európa 2020 a prispievajú k diverzifikácii energetických zdrojov. Príspevok vychádza z právnych predpisov EÚ a národnej legislatívy upravujúcej pestovanie energetických rastlín a porovnáva legislatívne podmienky pestovania energetických rastlín na poľnohospodárskej pôde na Slovensku a v Srbsku, ako kandidátskej krajiny o členstvo v EÚ. Príspevok tiež poukazuje na podporu programov pre zakladanie plantáží pre pestovanie energetických rastlín na poľnohospodárskej pôde. Zároveň analyzuje právne predpisy upravujúce výrobu biomasy na energetické účely a rozvoj podnikania v tejto oblasti. Vzhľadom k tomu, že veľký podiel poľnohospodárskej pôdy na Slovensku sa nachádza v oblastiach, pre intenzívne používanie nevhodných rastlín by sa mala pozornosť venovať pestovaniu priemyselných a rýchlorastúcich energetických rastlín na marginálnych pôdach. Zavedenie týchto plodín do systému

hospodárenia s pôdou by malo byť považované za jednu z najdôležitejších inovácií v rastlinnej výrobe a ich pestovanie by sa malo stať podporovaným v oblasti podnikania.

Kľúčové slová energetické rastliny- stratégia Európa 2020 - legislatíva – podnikanie – znevýhodnené regióny – diverzifikácia energie – podporné programy

Introduction

European Union has defined in the area of energy its main priorities, namely sustainability, stability of energy sources, safety and security of energy supply, its efficient use and preference of renewable energy sources. The reason is not only protecting the environment but also reducing dependence on fuel imports and creating new jobs.

However, latest data shows that the EU imported 53% of its energy at a cost of around EUR 400 billion, which makes it the largest energy importer in the world. European renewable energy businesses have a combined annual turnover of €129 billion and employ over a million people (Eur'Observateur 2014 Report.) EU companies have a share of 40% of all patents for renewable technologies (global EU share of all patents is 32%). The challenge is to retain Europe's leading role in global investment in renewable energy. (UNEP-BNEF: Global Trends in Renewable Energy Investments, 2014). Today, the European Union has energy rules set at the European level, but in practice it has 28 national regulatory frameworks.

Therefore, EU Commission issued by COM/2015/080 “The Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy”. The goal of a resilient Energy Union with an ambitious climate policy at its core is to give EU consumers - households and businesses - secure, sustainable, competitive and affordable energy. Achieving this goal will require a fundamental transformation of Europe's energy system. The strategy finds that the retail market is not functioning properly. Many household consumers have too little choice of energy suppliers and too little control over their energy costs. An unacceptably high percentage of European households cannot afford to pay their energy bills. Energy infrastructure is ageing and not adjusted to the increased production from renewables. EU's energy policy is to go to right direction: that of an Energy Union.

Material and methods

The paper is focused at legislation, support and development of renewable energy resources and business in this field. The aim of the paper is to highlight importance of the legislation of renewable energy sources within implementation of the EU visions and requirements. Case of Slovakia, the EU member state and Serbia, as a state in the EU accession process, were selected. The research covers the EU criteria and requirements in the field of renewable energy resources (RES) and legislation of Slovakia as well as the Serbian one.

Observations are based on the analysis of how the regulations were designed and how the current legislation relating to RES and national support of fast growing trees meet the EU vision as well as the business regulations in this area in both state. Observations have qualitative character. Based on them, we can discuss the state of fulfilment of mandatory national targets for the overall share of energy from renewable sources in gross final consumption of energy and for the share of energy from renewable sources in transport in Slovakia and in Serbia.

Material of the survey consists of respective EU, Slovak and Serbian legislation and strategic documents. The methods of comparison and analysis were used. At the EU level, the main document was Directive 2009/28/EC of the European parliament and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC as a common framework for the promotion of energy from renewable sources according to which each member state shall adopt a national renewable energy action plan. For analysis of legislative conditions of growing energy plants in Slovakia and Serbia strategic document were used. It was mainly Rural Development Program 2014-2020 In Slovakia and Biomass Action Plan in Serbia and also number of other laws that help to analyse legislation of renewable sources.

Results and Discussion

EU legislation

The use of energy from renewable sources in the EU is regulated by Directive 2009/28/EC of the European parliament and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC.

This Directive establishes a common framework for the promotion of energy from renewable sources. It sets mandatory national targets for the overall share of energy from renewable sources in gross final consumption of energy and for the share of energy from renewable sources in transport. It lays down rules relating to statistical transfers between Member States, joint projects between Member States and with third countries, guarantees of origin, administrative procedures, information and training, and access to the electricity grid for energy from renewable sources. It establishes sustainability criteria for biofuels and bio-liquids.

According to Article 3, each Member State shall ensure that the share of energy from renewable sources, calculated in accordance with Articles 5 to 11, in gross final consumption of energy in 2020 is at least its national overall target for the share of energy from renewable sources in that year, as set out in the third column of the table in part A of Annex I. Such mandatory national overall targets are consistent with a target of at least a 20 % share of energy from renewable sources in the Community's gross final consumption of energy in 2020. In order to achieve the targets laid down in this Article more easily, each Member State shall promote and encourage energy efficiency and energy saving.

Each Member State shall adopt a national renewable energy action plan. The national renewable energy action plans shall set out Member States' national targets for the share of energy from renewable sources consumed in transport, electricity and heating and cooling in 2020, taking into account the effects of other policy measures relating to energy efficiency on final consumption of energy, and adequate measures to be taken to achieve those national overall targets, including cooperation between local, regional and national authorities, planned statistical transfers or joint projects, national policies to develop existing biomass resources and mobilise new biomass resources for different uses, and the measures to be taken to fulfil the requirements of Articles 13 to 19.

The European Union support

A working single market is necessary to fully exploit synergies of generating renewable electricity and producing biofuels. Directive 2001/77/EC on the promotion of electricity produced from renewable energy and Directive 2003/30/EC on the promotion of the use of biofuels or other renewable fuels for transport were the main legal acts, laying down the general conditions for developing the legal environment for enterprising on the field of renewable energy resources. The newest legal acts are The Renewable Energy Directive 2009/28/EC (RED) and the Fuel Quality Directive 2009/30/EC (FQD) which lay a sustainability scheme for biofuels used in transport and bio-liquids used in electricity, heating and cooling.

The renewable energy policy was formally institutionalized by adopting the documents “Energy efficiency action plan” in 2006 “Road map for renewable energy” in 2007, “Energy 2020 a strategy for competitive, sustainable and secure energy” in 2010, and “a policy framework for climate and energy in the period 2020 to 2030” in 2014. The most complex document incorporating broad topics renewable energy policy included (resource efficient Europe initiative), focusing on economic growth and development is EUROPE 2020 strategy.

The overall goal of renewable energy policy is to fulfil at least 20% of its total energy needs with renewables by 2020 – to be achieved through the attainment of individual national targets. All EU countries must also ensure that at least 10% of their transport fuels come from renewable sources by 2020.

Slovak National legislation and support

Slovak republic is an integral part of the European Economic Community and an active contributor to Europe 2020 strategy (resource efficient Europe initiative included). Slovakia has taken in part of resource efficient Europe initiative decisive steps. Several documents were adopted. Broadly, the topic of the renewable energy resources was integrated in Rural Development Program 2014 – 2020. More specifically, Biomass Action Plan 2008-2013, Strategy of higher use of the renewable energy resources in Slovakia and Strategy of energy security of Slovakia till 2030 have been adopted. The overall strategic goal is to increase the

share of renewable energy resources on total gross energy consumption by 20% in EU countries. For Slovakia, the specific goal was set at 14% of the share (11.3% share in 2011) till 2020.

Cultivation of fast growing trees on agricultural land is governed by Act No. 220/2004 Coll. on the conservation and use of agricultural land and by Act No. 245/2003 Coll. concerning integrated pollution prevention and control and on the amendment of certain acts. The amendment to this Act and the Act No. 57/2013 Coll. with effect from 1 April 2013 establishes the principles and procedure for the establishment of plantations of fast-growing trees on agricultural land and establishes a register area of plantation of these plants, which leads the district office, land and forest department. On the basis of the amended adjustment is no need to apply for a temporary withdrawal of agricultural land the land that determines the founder of plantations for the cultivation of fast-growing trees, also there is no need to apply for a change of land type. However, must be complied with legal requirements specified in § 18a of the Act. The plantation of fast growing trees can be based on the agricultural land area of more than 1 000 m² and is classified under the code of valuated soil-ecological units (BPEJ/VSEU) in the fifth to ninth qualitative group, or soil contaminated hazardous substances or on land classified in accordance VSEU code to the third or fourth group, if the land is located on flood plains, is waterlogged, or exposed to wind erosion. The crop of fast growing trees cannot be based on the land that is in the third to fifth degree of territorial nature and landscape protection. A person who chooses to base crop, must apply for registration Land and Forest Department of the relevant district office.

After fulfilment of requirements the certificate of registration area of a crop of fast growing trees is issued to the founder. The certificate contains a registration number for each separate area of a crop of fast growing tree species, date of establishment and termination of fast growing tree species, surface of proposed area for the establishment of vegetation on the basis of cadastral data identification, obligation effecting agricultural land reclamation at the latest during the last year of fast growing tree species and the obligation to ensure protection of surrounding agricultural land against self-seeding from the area of fast growing trees.

The species composition of plantations is not defined by this law but may not cultivate invasive species under the Act No. 543/2002 Coll. on nature and landscape protection, as amended.

The law also does not provide the legal form of the person who chooses to found fast-growing plantation species. Law states a person or founder of the crop, this implies that the person or founder of the crop may be a legal entity or natural person who has an interest extend the scope of its business focused on growing plants or herbs intended for energy exploitation. Cultivation of fast growing tree species can be interesting investment plan for large enterprises, but also opportunities for small and medium-sized businesses farming on agricultural land. In the cultivation as well as in the production of energy materials - biomass of fast-growing trees the legal form of the grower, producer is not decisive.

According to the current legislation on agricultural land may enterprise an individual self-employed farmer, whose legal status is governed by Act No. 219/1991 Coll. Business of self-employed farmer consists in carrying out of agricultural production, including forest and water management, personally or through other persons.

Self-employed farmer performs agricultural production in their own name, on his own account and responsibility. A natural person who has decided to do business as a self-employed farmer should contact local authority to report this activity. Municipal office is issuing the certificate of registration of self-employed farmer then the entrepreneur has to apply statistical office for the allocation number and notify the business to a relevant tax authority, relevant social and health insurance companies. Legal relations of the self-employed farmer in the implementation of agricultural production such as commercial contractual relationships are governed by the Commercial Code.

The advantage of this form of business is easy way of obtaining business license, the disadvantage in our opinion, is the responsibility of the entrepreneur for the results of business with all assets.

Any natural person may associate with another natural or legal person or persons for the purpose of joint ventures and establish a legal person, trading company or cooperative. The legal status of these legal persons is regulated by Act No. 513/1991 Coll. Commercial Code.

According to results of agricultural surveys carried out by the Statistical Office of the Slovak Republic as part of the European project of agricultural statistics of the EU to 31.10.2013 in agriculture undertook in SR 2,618 self-employed farmers, 3 public companies, 1833 limited liability companies, 3 limited partnerships, 131 joint stock companies, 567 cooperatives, five state-owned enterprises. The largest group consists of self-employed farmers (2618) who cultivate in average 52.95 hectares of agricultural land, the second largest group are the limited liability companies (1833) with an average area of 369.33 hectares of cultivated land, and then cooperatives in the number of 567 with an average area of 1 234.75 hectares of agricultural land, the legal form of joint stock companies had 131 subjects with an average area of agricultural land 1062.72 ha. From the survey follows that a limited liability companies cultivated in total 676.977.42 ha, cooperatives 700.102.44 ha, joint stock companies 139 220.12 ha and self-employed farmers 138.515.11 ha of agricultural land.

Nowadays, the using rate of renewable energy resources in Slovakia is unfavourable. According the Rural Development Program 2014 – 2020, the situation is characterized by the low production of renewable energy both in agriculture (0,0756 kT/1000 ha) and forestry (0,382 kT/1000 ha) in 2010, well below the EU average (0,102 kT/ha) for agriculture and (0,4556 kT/1000 ha) for forestry, respectively. Particularly, for instance the overall acreage of the fast growing plants for production of biomass is insignificant (only 66 ha) in 2011 (Rural Development Program 2014 – 2020).

For 2030, Slovakia had set ambitious goals. The overall strategic goal is to significantly increase the share of all potential sources of renewable energy on the gross production of primary energy and gross consumption of energy, respectively.

Amount of renewable energy sources till 2030

Množstvo obnoviteľných zdrojov energie do roku 2030

Table 1

	2010	2015	2020	2025	2030
Biomass	31000	50000	74000	90000	120000
Solar energy	300	3000	12000	22000	37000
Geothermal energy	200	2000	7000	10000	14000
Water energy	18000	20000	22000	23000	24000
Wind energy	300	x	x	x	x
Energy waste	200	x	x	x	x
Total	50000	77000	120000	150000	200000
Share of renewable energy [%]	6,4	9,5	14,0	18,0	24,0

Source: The Ministry of economics of Slovak republic, Strategy of energy security of Slovakia till 2030

The development of the renewable energy resources is the object of the interest at the level of EU and national level. Various support measures have been adopted. Support policy became the part of the Rural Development Program 2014 – 2020. Within this document, renewable energy resources is the part of the second goal of Rural Development Program 2014 – 2020 : sustainable management of natural resources and adaptation on climate change, within the scope of the second priority: increased proportion of biomass and waste, crop residues, livestock excreta and other renewable energy sources for energy production.

Concrete measures are related to investments to tangible assets of agricultural enterprises. Investments are directed to the production, processing and use of renewable energy sources, particularly the establishment of fast growing plants pastures, etc. Type of support is based on grants, thus non-refundable payments. Beneficiaries should be physical and legal persons, enterprising in agriculture, possible in relation with public partnership.

The basic rate of support is set at 50% of all eligible costs in the case of less developed regions (without Bratislava region) and 40% of all eligible costs in the case of Bratislava region. The support should be raised by 20% besides filling special conditions.

Another form of support there are subsidies for already or newly established fast growing plants pastures. Applications for direct payments are submitted to the agricultural payment agency who farms on arable land (registered) in Slovak republic. Applicant should meet certain

criteria according the Guidelines of Ministry of agriculture and rural development on regulation No.342/2014 Coll.

- acreage should be at least 1 ha
- land should be occupied by eligible species of trees (specified in table)
- beneficiary should keep maximal cycle of collection
- fast growing trees should be planted in monocultures or in mix fast growing trees
- number of plants should be at least 2000

The single payment area was set at 205,57eur/ha in 2014 according the Journal of Ministry of agriculture and rural development on amount of additional direct payments in crop production no. 722/2014 -100.

The market does not provide the optimal level of renewables in the absence of public intervention. This is due to market and regulatory failures: low levels of competition and unfair competition with other fuels, in particular subsidies for fossil fuels and nuclear energy, the incomplete internalization of external cost and rigid electricity system design inhibit the growth of renewable energy.

To counter and correct such situations public authorities intervene. Public intervention at regional, national or local level, can take different forms. Examples include state aid to certain sectors or companies in the form of grants or exemptions from taxes and charges, the imposition of public service obligations, and regulation through general measures. Assistance on the energy renewable resources can be provided in the form of investments and operating assistance.

Aid intensity for investment aid as a part of the eligible costs

Intenzita pomoci pre investičnú pomoc ako súčasť oprávnených nákladov

Table 2

	Small enterprise	Medium-sized enterprise	Large enterprise
Aid for undertakings going beyond Union standards or increasing the level of environmental protection in the absence of Union standards (aid for the acquisition of new transport vehicles)	60% 70 % if eco-innovation, 100 % if bidding process	50% 60 % if eco-innovation, 100 % if bidding process	40% 50 % if eco-innovation 100 % if bidding process
Aid for environmental studies	70%	60%	50%
Aid for early adaptation to future Union standards	20%	15%	10%
more then 3 years	15%	10%	5%
between 1 and 3 years before the entry into force of the standards			
Aid for waste management	55%	45%	35%

Continue of Table 2			
	Small enterprise	Medium-sized enterprise	Large enterprise
Aid for renewable energies Aid for cogeneration installations	65%, 100% if bidding process	55%, 100% if bidding process	45%, 100% if bidding process
Aid for energy-efficiency	50%, 100% if bidding process	40%, 100% if bidding process	30%, 100% if bidding process
Aid for district heating and cooling using conventional energy	65%, 100% if bidding process	55%, 100% if bidding process	45%, 100% if bidding process
Aid for remediation of contaminated sites	100%	100%	100%
Aid for relocation of undertakings	70%	60%	50%
Aid in the form of tradable permits	100%	100%	100%
Aid for energy infrastructure District heating infrastructure	100%	100%	100%
Aid for CCS	100%	100%	100%

The aid intensities mentioned in this table maybe increased by a bonus of 5% points in regions covered by Article 107(3)(c) or by a bonus of 15% points in regions covered by Article 107(3)(a) of the Treaty up to a maximum of 100% aid intensity.

Source: *Guidelines on State aid for environmental protection and energy 2014 - 2020*

National legislation and support in Serbia

In 2014 Serbia began a new phase of the European integration process; namely, accession negotiations for the EU membership. In this process, Serbia will face numerous challenges. The reform of the overall institutional arrangements and agricultural, forestry and biomass production policy will be of extreme importance for the sustained and accelerated development of these areas, as well as preparing to absorb the pre-accession assistance from the EU. The complexity of these sectors and its multidimensional impact on social and economic structures suggest that the government cannot avoid its leading role in socially responsible and structurally sustainable development (Bogdanov and Rodic, 2014).

One of the major steps is the acceptance and the implementation of the EU body of law (*Acquis Communautaire*), as for agriculture, rural development and related issues (fisheries, food safety, renewable energy sources etc.) represent approximately 40 percent of the total *Acquis*. Therefore, the biggest challenge in the negotiation process is Chapter 11 (Agriculture and Rural Development), Chapter 12 (Fisheries), and Chapter 13 (Food Safety) (Eberlin *et al.* 2014).

In order to encourage investment in renewable energy sources (RES), Republic of Serbia has adopted a number of laws and documents. The White Paper on Renewable Energy, as the first document published in 1997, establishes the obligation of share of renewable energy reaches 12% by 2010 and pointed some very important principles for the renewable energy usage, such as:

preventing climate change, reducing air pollution, security of energy supply, encouraging competition and encouraging industrial and technological innovation. Biomass Action Plan (APB) in 2005 was defined as a document that should specify measures to promote biomass in heat and electricity and transport, followed by the subsequent actions related to common issues concerning biomass supply, financing and research. All these documents established sustainability criteria for biofuels and liquid fuels. APB for Republic of Serbia was in accordance with its obligations under the Energy Community Treaty and in the spirit of the Directive 2009/28/EC (Jurekova and Drazic (eds.) 2011).

Timeline of major national initiatives and adopted documents, which, directly or indirectly, relate to biomass production from renewable energy sources

Časová os hlavných národných iniciatív a prijatých dokumentov, ktoré sa priamo alebo nepriamo týkajú produkcie biomasy z obnoviteľných zdrojov energie **Table 3**

2004	Law on Energy
2005	Energy Development Strategy of the Republic of Serbia (RS) till 2015
2006	Strategy on Agriculture Development; Forestry Development Strategy
2007	Program for realization of the Energy Development Strategy of the RS till 2015, for period 2007-2012
2008	Decree on: - Amendments to the Regulation on the Implementation Program of the Energy Development Strategy of the RS by 2015, for the period from 2007 to 2012. - Incentives for the production of electricity using renewable energy sources and co-generation of electricity and heat - Conditions for acquiring the status of privileged power producers and the criteria for assessing the fulfilment of these conditions
2009	Law on Agriculture and Rural Development
2010	Biomass Action Plan 2010-2012; Law on Forests
2012	National Strategy for Sustainable Use of Natural Resources
2013	National Action Plan for Renewable Energy Sources
2014	Law on Energy; Strategy on Agriculture and Rural Development 2014-2024; Energy Development Strategy till 2025 with projections till 2030
2015	Forestry Development Program (NFP) (drafting phase)

The National Action Plan for Renewable Energy Sources of the Republic of Serbia (2013) is a document that encourages investment in renewable energy sources (RES), and which set the target for use of renewable energy sources by 2020, and the manner of their implementation. The plan arose from the international commitments that the Republic of Serbia took over in 2006 through the Law on ratification of the treaty for establishing the energy community between the European Community and the Republic of Albania, Bulgaria, Bosnia and Herzegovina, Croatia, the former Yugoslav Republic of Macedonia, Montenegro, Romania, Serbia and the United Nations Interim Mission in Kosovo in accordance with resolution 1244 of the United Nations. The Republic of Serbia has, by signing this agreement, adopted to implement various directives in the field of renewable energy sources, and in accordance with Directive 2009/28/E3 Serbia accepted binding targets for member states of the European Union to ensure that renewable energy by 2020, account for 20% of gross final consumption at EU level; also, in the same period, Serbia accepted to improve energy efficiency for 20%. The Republic of Serbia, in

accordance with Directive 2009/28/E3 and the Decision of the Ministerial Council of the Energy Community (18/10/2012), has set itself the ambitious target of 27% RES in gross final energy consumption in 2020, and in relation to that goal adopted significant number of laws and administrative provisions.

According to the Law on Energy (2014), producer from renewable energy sources is an energy facility generating electricity from renewable energy sources and is entitled to guarantees of origin pursuant to this Law. The use of energy from renewable sources is in the interest of the Republic of Serbia. The objectives of the use of renewable energy sources shall be established on the basis of energy needs, economic capacities and obligations of the Republic of Serbia undertaken pursuant to confirmed international agreements. The Ministry shall prescribe the method of calculation of the share of energy from renewable sources in the gross final energy consumption, the method of calculation of the amount of electricity generated from hydro power plants and wind power plants, the energy content of fuels used in traffic, the method of calculation of the impact of biofuels, bioliquids and their comparable fossil fuels on greenhouse gas emissions, as well as the method of calculation of the amount of energy from heat pumps.

According to the new Energy Development Strategy till 2025 with projections till 2030, following priority related to renewable energy sources is planned: “the establishment of sustainable energy, through the implementation of energy efficiency measures, renewable energy sources and the use of standards for the protection of the environment and reducing harmful impact on the climate.” In order to develop the energy system, the Strategy envisaged, among other mechanisms, increasing of the share of energy from renewable sources in gross final energy consumption for 27%, with the efficient use of energy over a wide range of applications. With the aim of environmental protection, the Strategy recognizes the global tendency of the energy industry which increasingly relies on renewable sources and less on exhaustible resources. Based on the statistics of "green" energy system in Serbia, hydropotentials are most commonly used renewable energy potentials while remaining renewables are still in the development stage. Strategic national goals are to use available renewable resources in the production of electricity in power stations, final consumption, as well as for traffic. This strategy emphasizes that sustainable energy, among other mechanisms, can be reached through creating economic, commercial and financial conditions for increasing the share of energy from renewable energy sources.

Unfortunately, the Strategy on Agriculture and Rural Development 2014-2024 does not elaborate potentials from renewable energy sources in agriculture and forestry in detail. The Strategy recognizes importance of public awareness raising related to renewable energy sources usage and cultivation of energy crops as an operational goal for the implementation of the priority area number 9: Environmental protection and natural resources conservation.

Institutional framework that provides support related, directly or indirectly, to renewable energy sources business development can be presented at three important levels:

1. *State level* - Ministry of Mining and Energy and Energy Agency; Ministry of Agriculture and Environmental Protection with Directorate of Forests, Rural Development Sector and Serbian Environmental Protection Agency; Ministry of Education and Science; Ministry of Finance
2. *Provincial level* - Provincial Secretariat for Energy and Mineral Resources; Provincial Secretariat for Agriculture, Water Management and Forestry; Provincial Secretariat for Finance; Provincial Secretariat for Science and Technological Development; Provincial Secretariat for Urbanism, Construction and Environment Protection.
3. *Operational level (regional and local)* - Local Government; Agricultural Extension Service; Public Forestry Enterprises: "Srbijašume“, "Vojvodinašume” and National Parks; Electric Power Industry of Serbia (EPIS); Private Forest Owners Associations (PFOA); Agricultural Holdings; Woody biomass Private companies/Entrepreneurships; Business Association "ToplaneSrbije”.

According to the Decision on setting the Energy Balance of the Republic of Serbia for 2015, balancing energy from renewable energy sources includes the production and consumption of electricity from large and small water flows, wind and solar energy, biogas and the production and consumption of heat from geothermal energy and biomass (firewood, pellets and briquettes). Planned production of primary energy from renewable energy sources in 2015 amounted to 1,891 Mtoe which is almost the same as the estimated production in 2014, which amounts to 1,913 Mtoe. In the structure of the planned total domestic production of primary energy in 2015, renewable energy accounts for 17.5%. In this structure, the highest share has solid biomass 59%, then 40% of the hydropower potential, while biogas, wind, solar and geothermal energy account for less than 1%. Production and consumption of solid biomass includes the production and consumption of firewood, pellets and briquettes for energy purposes (for heating). In the framework of the Energy Community in the field of renewable energy sources and for defining goals, research was carried out on biomass consumption for all Parties to the Energy Community Treaty. This study demonstrates the production and consumption of biomass for 2009 and 2010. On the basis of these data, a goal in the field of renewable energy sources that the Republic of Serbia needs to reach in 2020 has been defined, and it's 27% share of renewable energy in gross final energy consumption. Planned production of solid biomass in 2015 is 1,121 Mtoe. From this amount very small amount is consumed by power stations, only 0,002 Mtoe which is at the same level as in 2014. The planned final consumption of biomass amounts to 1.033 Mtoe. In the structure of consumption, industry accounts for 18%, households with 79%, and other sectors with 3%. The consumption of solid biomass takes place predominantly within the household sector for heating purposes. The use of firewood for heating needs is characteristic of rural areas and peripheral parts of the suburbs. As a rule, rural areas gravitate to areas with high production of wood, so firewood has the most acceptable price and there is no alternative. The use of firewood in the peripheral parts of suburban settlements will remain in the coming years. This is due to the low purchasing power of the population on the one hand and the high cost of conventional fuels (heating oil, liquefied petroleum gas, coal), slow construction of gas distribution networks and expensive installation of gas installations on the other hand, as well as lack of financial subsidies and favourable credit conditions.

Entrepreneurship based on renewable energy sources lacks appropriate financial support in Serbia. The Fund for Improving Energy Efficiency is a budgetary fund of the Republic of Serbia envisaged for the efficient use of energy. It started to operate in 2014, and the financial support from the fund is earmarked for projects to increase energy efficiency in the public sector, and projects of citizens and the private sector in the same area. Unfortunately, the fund is aimed mostly for energy efficiency improvement of buildings through adaptation for energy saving. There is no financial support for energy crops cultivation or biomass production through establishment of fast growing trees plantations. Department for Forests within the Ministry of Agriculture and Environmental Protection operates the Budgetary fund for forests which supports afforestation activities and establishment of plantations which can be aimed for biomass production but there is no specific financial support for energy crops and fast-growing trees cultivation.

The reliance of the rural poor population in function of biomass is rarely measured and is usually not included in the valuation of total household resources for entrepreneurship, which may lead to the development of inappropriate strategies that disregarding environmental protection in the fight against poverty. Special attention should be paid to small scale farms. Owing to the fact that they account for the majority of the overall farm structure, small family farms are an unavoidable part of the rural economy that requires special attention. Their number is continually decreasing as the consequence of aging, migrations, the process of globalization, concentration and centralization of capital in agriculture and many others (Djordjevic-Milosevic and Milovanovic 2014).

Conclusions

The EU legislation in the area of renewable energy sources reflects the longterm dependency on energy imports and the need of stability of energy sources.

The Energy Union strategy is designed to help deliver our 2030 climate and energy targets and make sure that the European Union becomes the world leader in renewable energy.

The current national legislations give to any business (entrepreneur) the possibility to extend the scope of its business in the cultivation of energy crops on the basis of diversification of activities. In Slovakia, entrepreneurs have the opportunity to very effectively use less quality agricultural land by the cultivation of energy crops and the implementation of production on the assumptions of fulfilling the strict conditions stipulated by law no. 220/2004 Coll. on the conservation and use of agricultural land. We see the biggest problems in proving ownership of land on which the entrepreneur wants to establish a plantation or prove the tenancy with the agreement of owners of the land. Proving fulfilment of this condition is for entrepreneurs in Slovakia very difficult because of the persistent fragmentation of land ownership and predominant business on leased land. Another problem is seen in the lack of targeted support for the establishment and management of crop land for energy crops.

Rural economy of Serbia face a number of challenges but also open opportunities for the development of competitiveness, which is the requirement for balance between agricultural production and other economic activities, environmental protection and social development. Rural development has typically focused on improving agricultural production and promoting market orientation, however, as the examples of other countries in the EU accession process has shown (e.g. Slovakia), such an approach could threaten the survival of the rural population. To improve the quality of life in rural areas, reduce poverty and prevent social and environmental degradation, measures to support the diversification of the rural economy in a way that is socially, economically and environmentally sustainable are necessary. Biomass production is one of the key sectors with significant potential for diversification of rural economy.

Summary

The paper is mainly focused on EU and national legislation related to renewable energy resources and business in this field. There is a comparison of legislative conditions of growing energy plants in Slovakia and Serbia. The European Union support lies in the promise to ensure that at least 10% of transport fuels of all EU countries come from renewable sources by 2020. In EU countries goal is to increase the share of renewable energy resources on total gross energy consumption by 20% and in Slovakia it is a 14% till 2020. In Slovakia is low production of renewable energy in recent years so any goals seems to be ambitious but it is possible to use support from the EU in the form of grants and subsidies. Situation in Serbia is different however it is an accessing country which adopted number of laws and documents to encourage renewable energy sources. First document was adopted in 1997 – The White Paper on Renewable Energy and in 2005 it was Biomass Action Plan which was in accordance with its obligations under the Energy Community Treaty and Directive 2009/28/EC. With that directive Serbia accepted binding targets for member states of the EU and also accepted to improve energy efficiency for 20% by 2020. In Serbia is missing a financial support in this area. There is the Fund for Improving Energy Efficiency, but mostly focus on energy efficiency improvement of buildings and there is no financial support for energy crops cultivation or biomass production. For entrepreneurs in Slovakia is possibility to use less quality agricultural land but problem is to prove ownership of land intended for cultivation and Serbia will face many of challenges in this area.

Acknowledgements

The paper was prepared in the frame of APVV project SK-SRB-2013-0031: Revitalization of small agricultural farm through energy crops cultivation and biomass production and in the frame of project TR31078 - Ecoremediation of degraded areas through agro-energy crops production, supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia

References

1. BOGDANOV, N. – RODIĆ, V. 2014. Agriculture and agricultural policy in Serbia. In *Agriculture Policy and European Integration in Southeastern Europe*, UN FAO: 153-171.
2. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee, the Committee of the Regions and the European Investment Bank. A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy /* COM/2015/080 final */
3. DJORDJEVIĆ-MILOŠEVIĆ, S. – MILOVANOVIĆ, J. 2014. Linking Rural Livelihood Diversity and Sustainable Development. Faculty of Applied Ecology Futura Singidunum University Belgrade: 1-193.
4. EBERLIN, R. – LUDVIG, K. – DZIMREVSKA, I. – SPASOVSKA, K. – ERJAVEC, E. 2014. Objectives and Approach. In *Agriculture Policy and European Integration in Southeastern Europe*, UN FAO: 3-8
5. Fuel Quality Directive 2009/30/ EC (FQD). Available at <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:140:0088:0113:EN:PDF>
6. Guidelines of Ministry of agriculture and rural development on regulation no. 342/2014. Available at <http://www.apa.sk/index.php?navID=1&id=6473>
7. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5358_sk.htm
8. <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=14372>
9. Journal of Ministry of agriculture and rural development no. 722/2014-100. Available at <http://www.mpsr.sk/index.php?navID=126&year=2014>
10. JUREKOVA, Z. - DRAZIC, G. (eds.). 2011. External and internal factors influencing the growth and biomass production of short rotation woods genus *Salix* and perennial grass *Miscanthus*. Fakultet zaprimenjenu ekologiju Futura Beograd. 177p.
11. JUREKOVÁ, Z. – MARIŠOVÁ, E. – KOTRLA, M. – KONČEKOVÁ, L. – TÓTHOVÁ, M. 2011. Comparative studies of adaptability and productivity of energy crops and plants grown on agricultural land of Southern Slovakia and Serbia. In *Integrovaný rozvoj vidieka 2011*. Nitra : Slovenská poľnohospodárska univerzita, 978-80-552-0574-8, s. 9-11.
12. JUREKOVÁ, Z. – MARIŠOVÁ, E. 2008. Ecological limits and legal aspects of growing energy crops in Slovakia. In *Acta regionalia et environmentalica*. ISSN 1336-5452. Roč. 5, č. 2, s. 46-50.
13. KOTRLA, M. – PRČÍK, M. 2013. Environmental and socio-economic aspect of growing *Miscanthus* genotypes. In *Scientific papers*. ISSN 2247-3527. Vol. 13, iss. 1, s. 201-204.
14. MAFWM. 2013. The Strategy of agriculture and rural development of the Republic of Serbia (2014–2024), The Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management of the Republic of Serbia: 1-138.

15. NACIONALNI AKCIONI PLAN ZA KORIŠĆENJE OBNOVLJIVIH IZVORA ENERGIJE REPUBLIKE SRBIJE (NAPOIE) (National action plan for Renewable Energy Sources of the Republic of Serbia) (Official Gazette of the Republic of Serbia 53/2013).
16. NÁVRH STRATÉGIE ENERGETICKEJ BEZPEČNOSTI SR DO ROKU 2030. Available at:
17. ODLUKA O UTVRĐIVANJU ENERGETSKOG BILANSA REPUBLIKE SRBIJE ZA 2015.Godinu (Decision on setting the Energy Balance of the Republic of Serbia for 2015) (Official Gazette of the Republic of Serbia 147/2014).
18. RURAL DEVELOPMENT PROGRAM 2014 – 2020. Available at <http://www.mpsr.sk/index.php?navID=935&navID2=935&sID=43&id=8644>
19. REPORT EUR'OBSERVEUR 2014.
20. THE RENEWABLE ENERGY DIRECTIVE 2009/28/EC (RED). Available at <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32009L0028>
21. UNEP-BNEF: Global Trends in Renewable Energy Investments (Globálne trendy investícií do energie z obnoviteľných zdrojov) 2014.
22. ZAKON O ENERGETICI (Law on Energy) (Official Gazette of the Republic of Serbia 145/2014).

Delivered: September 11, 2015

Contact addresses

prof. JUDr. Eleonóra MARIŠOVÁ, PhD., Slovak University of Agriculture in Nitra, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, Slovakia, +421376415072, eleonora.marisova@gmail.com

prof. Dr. Jelena MILOVANOVIČ, Singidunum University, Belgrade, Požeška 83a, tel:011/3541439, jelena.milovanovic@futura.edu.rs

doc. JUDr. Zuzana ILKOVÁ, PhD., Slovak University of Agriculture in Nitra, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, Slovakia, +421376415073, zuzana.ilkova@uniag.sk

JUDr. Lucia PALŠOVÁ, PhD., Slovak University of Agriculture in Nitra, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, Slovakia, +421376415079, lucia.palsova@gmail.com

Ing. Kristína MANDALOVÁ, PhD., Slovak University of Agriculture in Nitra, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, Slovakia, +421376415070, k.mandalova@gmail.com

Milan Fil'a – Veronika Tóthová

Ekonomicko-manažérske rozhodovanie v podniku v oblasti diverzifikácie

Economic and Managerial Decision Making in Enterprise in the Field of Diversification

Abstract *Decision making is an inseparable part of everyday life of the enterprise management. This article focuses on the factors, which affect decision making process of an enterprise, which subsequently leads to production diversification of its production programme. Using the cluster analysis applied to the set of selected agricultural holdings of the Nitra region examines the relation of the selected factors and their association to clusters according to it.*

Key words *diversification – farm – managerial decision making*

Abstrakt Rozhodovanie sa je neoddeliteľnou súčasťou každodenného života podnikového manažmentu. Tento článok sa zameriava na faktory, ktoré ovplyvňujú rozhodovanie sa podniku, čo následne vedie k diverzifikácii výroby jeho výrobného programu. Pričom pomocou zhlukovej analýzy aplikovanej na súbor vybraných poľnohospodárskych podnikov Nitrianskeho kraja skúma príbuznosť vybraných faktorov a ich združovanie sa do zhlukov podľa nej.

Kľúčové slová diverzifikácia – poľnohospodársky podnik – manažérske rozhodovanie

Úspech ako aj neúspech podnikania závisí od správneho rozhodnutia vedenia podniku, pričom je pri rozhodovaní potrebné zohľadniť viaceré okolnosti ako napr. danosti podniku, okolia, požiadavky spotrebiteľov a ďalšie iné faktory. Správnosť rozhodnutia sa môže prejavovať hneď, prípadne až po nejakom čase, avšak vždy nejakým spôsobom ovplyvní zisk spoločnosti, či už pozitívne alebo negatívne a vždy závisí aj od nájdenia a využitia medzery na trhu, ktorá poskytuje nové možnosti pre podnik.

Z hľadiska chápania samotného rozhodovania podnikov a faktorov ovplyvňujúcich tieto rozhodnutia nachádzame v domácich aj zahraničných zdrojoch rôzne pohľady na riešenie problematiky, pričom môžeme v podstate faktory ovplyvňujúce rozhodnutia podniku do minimálne štyroch základných skupín, ktoré vplývajú na podnik z jeho okolia.

Pretože podnik ako celok nevystupuje na trhu samostatne, ale je začlenený do svojho okolia. Z toho dôvodu sa musí vyrovnávať s rôznymi vplyvmi pochádzajúcimi z jeho okolia. Ak chce podnik prežiť, musí držať krok s technickým vývojom a prispôbovať sa neustálym zmenám odvetvia. Taktiež musí včas reagovať na prebiehajúcu transformáciu v sociálnej a ekologickej oblasti. Tiež musí brať do úvahy rôzne požiadavky, resp. očakávania partnerov (napr. investori, zamestnanci, zákazníci, dodávatelia a štát). Z toho vyplýva, aké ťažké sú často rozhodnutia podnikov, keď sa začína na podnik prejavovať vplyv rôznych faktorov

z technologického, ekonomického, sociálneho a ekologického prostredia podniku ako aj rôzne očakávania smerujúce do podniku zo strany jeho rozličných partnerov, dozvedáme sa na webovej stránke wissenistmanz.at.

Ako ďalej uvádza Regionálna poľnohospodárska a potravinárska komora Levice (2015), pre podnik sú v podmienkach trhového hospodárstva nevyhnutné informácie o cenách a situácii na trhu. Pričom pravidelné informácie pomáhajú podnikateľovi pri zložitom rozhodovaní sa v neustále komplikovanejších podmienkach trhovej ekonomiky a aktuálne a objektívne cenové informácie tvoria predpoklad pre úspešné podnikanie a všetkým zúčastneným pomáhajú k sprehl'adneniu trhu, pričom sa podnik rozhoduje kontinuálne na všetkých úrovniach.

Každé veľké strategické rozhodnutie vedie k taktickým rozhodnutiam, ktoré sa ďalej delia na prevádzkové rozhodnutia. Z toho môžeme konštatovať, že rozhodnutia sú v rámci podniku prijímané na troch úrovniach:

Strategické rozhodnutia – veľký výber identity a smeru; často sú komplexné a multi-rozmerné;

Taktické rozhodnutia – sú o tom ako riadiť výkon na dosiahnutie stratégie;

Prevádzkové rozhodnutia – viac rutinné a dodržiavajú známe pravidlá. (businesscasestudies.co.uk, 2015)

Ak ideme na úroveň poľnohospodárskych podnikov, Richardson (2015) identifikuje nasledovné kroky v rámci procesu rozhodovania sa, ktoré sú dôležité pre úspešné rozhodovanie farmára:

Stanovenie si cieľov;

Rozpoznanie problému;

Získanie informácií;

Zvažovanie alternatív;

Rozhodovanie;

Prijatie opatrení;

Akceptovanie zodpovednosti;

Vyhodnotenie rozhodnutia.

Ministerstvo ŽP a poľnohospodárstva štátu Viktória (2015) definuje v rozhodovaní farmára smerom k diverzifikácii nasledujúcich 5 krokov, ktoré mu majú pomôcť vyvarovať sa zlyhaniu a sklamaniam:

Kompatibilita – najjednoduchšie je sa riadiť nápadom, ktorý je kompatibilný s už existujúcou aktivitou farmy, nakoľko je oveľa ťažšie diverzifikovať činnosť farmy do úplne novej aktivity.

Pozorovanie – čím sa dá daný produkt lepšie pozorovať, tým viac vedomosti a pochopenia je možné získať a tým zvýšiť schopnosť urobiť dobré rozhodnutie. Nové odvetvie je menej pozorovateľné a tým viac rizikovejšie.

Skúšanie – otestovanie si nového produktu v malom, redukuje finančné riziko a pomáha pri plánovaní plnej výroby. Dôležitým aspektom skúšania je získanie konštruktívnej spätnej

väzby od zákazníkov, ktorá je hodnotnou informáciou a pomáha pri zavádzaní produktu a rozširovaní podnikania.

Zložitosť – čím je myšlienka zložitejšia, tým je potrebné vykonať väčšie zmeny pre prispôsobenie novej aktivity existujúcemu systému (technická, finančná, marketingová).

Výhoda zdrojov – pri výhode vyplývajúcej zo zdrojov je pre podnik lacnejšie, rýchlejšie a efektívnejšie zrealizovať danú aktivitu v porovnaní s inou, z čoho vyplýva väčšia šanca úspechu danej aktivity (finančné zdroje, fyzické, ľudské, organizačné, informačné, vzťahové, legislatívne/ právne zdroje).

Pre rozhodovanie každého podniku sú dôležité faktory, ktoré sú hybnou silou každého rozhodovacieho procesu a ktoré vo významnej miere ovplyvňujú konečný výsledok rozhodovania podniku, resp. podnikateľa. Najdôležitejším faktorom vplyvujúcim na rozhodovanie podniku motivácia, pričom motivácia pre spustenie malej firmy zahŕňa v sebe túžbu po nezávislosti, tvorbu zisku a naplnenie potrieb trhu. Túžba po nezávislosti je najväčším dôvodom začatia s podnikaním, pričom spustenie novej podnikateľskej aktivity vyžaduje odvahu, odhodlanie a energiu a zároveň vyžaduje širokú škálu zručností. Avšak, dva najčastejšie spomínané faktory sú motivácia a „podnikateľský duch“, ktorých kombináciou vzniká silná túžba pre vytvorenie novej firmy, uvádza sa v kapitole 2 Small business — decision making.

Podľa Ashe-Edmundsa (2015) môžeme základné faktory ovplyvňujúce rozhodovanie podnikov rozdeliť na nasledovné štyri faktory:

Návratnosť investícií;

Vplyv na značku;

Vplyv na zdroje;

Náklady príležitosti (opportunity cost).

Tak ako uvádza Nooraie (2012) faktory ovplyvňujúce strategické rozhodovanie v rôznych fázach a procesoch môžeme v podstate rozdeliť vo všeobecnosti do 4 hlavných kategórií:

Špecifické rozhodovacie vlastnosti (príbuznosť rozhodnutí, rozsah vplyvu rozhodnutia, hrozba/ príležitosť, rizikové rozhodnutia, zložitosť rozhodnutia, typ rozhodnutí);

Vnútorne organizačné charakteristiky (štruktúra a sila organizácie, veľkosť organizácie, výkon organizácie, organizačné rezervy);

Externé environmentálne charakteristiky (dynamika okolia/ ŽP, ekologické hrozby/ príležitosti, nehostinnosť okolia, rôznorodosť okolia, neistota) a

Vlastnosti manažérskeho tímu (sklon k riziku, vzdelanie a skúsenosti, konsenzus, vek, kognitívna rôznorodosť, kognitívna komplexnosť, kognitívny a emocionálny konflikt, potreba úspechu).

Škótska vláda (2012) uvádza, že farmári sú ovplyvňovaní ich sociálnymi sieťami, čo je aj dôvodom, prečo je dôležité podporovať, schvaľovať a propagovať správanie inovátorov a prvotných osvojovateľov. Schopnosť farmárov zmeniť sa je kľúčovým faktorom ovplyvňujúcim rozhodovanie. Také faktory ako sú veľkosť farmy a pôdny typ určujú, či sú konkrétne opatrenia praktické. Navrhované platby a stimuly smerom k farmárom uľahčujú za

určitých okolností farmárom prijatie obchodných rozhodnutí. Faktory ovplyvňujúce rozhodovanie farmárov môžeme rozdeliť do nasledovných skupín:

Ekonomické faktory ovplyvňujúce správanie farmárov týkajú: trhovej volatility (dynamická povaha poľnohospodárskych systémov; súčasná a budúca výška podpory, trhové ceny a prevádzkové náklady); povaha ekonomickej motivácie; otázky zabezpečenia kvality; participácia v environmentálnych schémach; otázky týkajúce sa neziskových farmárskych systémov.

Externé faktory vytvárajú kontext, v rámci ktorého správanie farmárov môže alebo nemôže byť ovplyvnené. Medzi ne patria: schopnosť zmeny (niektoré správanie týkajúce sa ekológie nie je v rámci niektorých fariem možné); veľkosť a typ farmy; demografia farmárov.

Interné faktory ako sú postoje, hodnoty a presvedčenia, silne vplývajú aj na farmárov, aj keď pri nich sú otázky, týkajúce sa väzieb medzi postojmi a správaním a dôsledkami jednej zmeny bez inej, širšie. Poľnohospodári majú tendenciu byť ohľaduplní k prírode a pracujú v dlhších časových rámcoch, čo znamená, že ako náhle sa rozhodnú pre zmenu, sú už často viazaní na určitú špecifickú aktivitu aj na viaceré roky. Napriek tomu existujú špecifické „okamihy zmeny“, kedy je jednoduchšie urobiť zmenu v rámci praxe farmového manažmentu.

Sociálne faktory zahŕňajú spôsoby, v rámci ktorých sú farmári ovplyvnení názormi a správaním rodinných príslušníkov, kolegov a susedov. Farmárska komunita obsahuje rozličný rozsah subjektov riadenia, ktorí reagujú na politické opatrenia a ekonomické vplyvy rôznymi spôsobmi. Taktiež je dôležité zväziť, kto je na farme zodpovedný za rozhodovanie. Ak farmár nekoná sám, je potrebné vedieť ako ovplyvňujú vlastnosti ostatných rozhodnutia poľnohospodárskeho subjektu.

Každé rozhodnutie, ktoré podnik urobí, je reakciou na špecifický problém alebo potreby oddelenia, ktoré sa snaží riešiť. Avšak každé rozhodnutie ovplyvňujú predovšetkým hlavný cieľ každej organizácie, ktorým je zisk. Ak sa manažéri rozhodujú vo vákuu, tieto rozhodnutia môžu viesť k medzirezortným komplikáciám. Pochopenie základných faktorov môže pomôcť pri rozhodovaní a tvorbe lepších plánov či reakcií na jednotlivé situácie.

Metodický postup

Spracovanie vedeckého článku spočívalo v štúdiu a spracovaní poznatkov z primárnych aj sekundárnych zdrojov.

Sekundárne zdroje predstavujú dostupné materiály a publikácie v podobe odborných a vedeckých príspevkov z konferencií, časopisov, odborných webových stránok či knižných publikácií a materiálov renomovaných inštitúcií. Ich analýzou, selekciou a následných spracovaním bola vytvorená teoretická časť vedeckého príspevku.

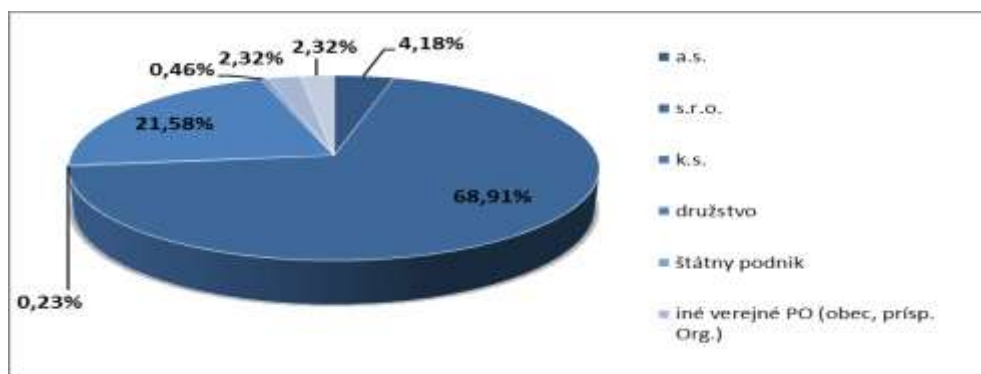
Primárny zdroj údajov predstavuje nami realizovaných výskum s využitím štruktúrovaného dotazníka. Dotazník bol realizovaný na vybranej vzorke poľnohospodárskych subjektov Nitrianskeho samosprávneho kraja ako modelového regiónu s najvyšším podielom poľnohospodárskej prvovýroby v Slovenskej republike. Spracovanie

a vyhodnotenie získaných údajov s využitím nižšie definovaných štatistických metód je základom praktickej časti vedeckého príspevku.

Rozdelenie podnikov právnických osôb podnikajúcich v poľnohospodárstve v rámci Nitrianskeho samosprávneho kraja

Classification of legal entities operating in the area of agriculture in Nitra Self Governing Region

Graf 1

Prameň: PPA 2013, vlastné spracovanie

Source: APA 2013, own modification

Základným súborom pre realizáciu výskumu boli všetky agrosubjekty vykonávajúce podnikateľskú činnosť v odvetví pôdohospodárstva a sú teda považované za poľnohospodárske podniky na území Nitrianskeho samosprávneho kraja (NSK). Z hľadiska relevancie sú pre nás významné len podniky podnikajúce ako právnické osoby (PO). Ich celkový počet bol k sledovanému obdobiu (rok 2013) spolu 431 podnikov.

Výber kraja bol cieľový, založený na predchádzajúcej štúdii dostupných štatistík z oblasti poľnohospodárstva. Nitriansky samosprávny kraj je v rámci Slovenskej republiky považovaný za poľnohospodársky najvyspelejší a najúrodnejší región so štatisticky najväčším zastúpením agropodnikov vytvárajúcich najväčší počet pracovných miest v poľnohospodárstve.

Na testovanie výpovednej hodnoty výberového súboru podnikov sme použili Chí – kvadrát test dobrej zhody, ktorého testovacia štatistika je:

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^r \frac{(n_i - e_i)^2}{e_i}$$

kde:

n_i sú skutočné početnosti,

e_i sú očakávané početnosti.

Táto štatistika má asymptoticky χ^2 rozdelenie s $r-1$ stupňami voľnosti. Tento test vychádza z tzv. frekvenčných tabuliek a testuje nulovú hypotézu tvrdiacu zhodu empirického rozdelenia so známym teoretickým rozdelením.

Z nami realizovaného výpočtu testovacej charakteristiky a jej porovnania s tabuľkovou (teoretickou) hodnotou môžeme potvrdiť nulovú hypotézu, v ktorej sme predpokladali reprezentatívnu výberovú vzorku. Na základe uvedeného teda považujeme výberovú vzorku skúmaných poľnohospodárskych podnikov v Nitrianskom samosprávnom kraji za reprezentatívnu.

Ďalším použitým štatistickým nástrojom bol Friedmanov test. Ten podľa Rimarčika (2007) predstavuje neparametrickú alternatívu k dvojfaktorovej analýze rozptylu a je obdobou Kruskal-Wallisovho testu pre závislé vzorky. Podstata testu spočíva v porovnaní mediánov jednotlivých skupín podľa úrovne faktora. Test odpovedá na otázku, či vo vzorke zistené rozdiely môže byť iba náhodné (medzi premennými nie je vzťah), alebo sú štatisticky významné (medzi premennými je vzťah). Testovaciu charakteristiku vypočítame podľa vzorca

$$F = \left[\left(\frac{12}{n \cdot k(k+1)} \right) \cdot \sum_{j=1}^k R_j^2 \right] - 3n(k+1)$$

pričom túto porovnáваме s tabuľkovou hodnotou, ktorá je aproximáciou χ^2 rozdelenia s $k - 1$ stupňami voľnosti.

Autorky Stankovičová – Vojtková (2007) uvádzajú, že zhluková metóda predstavuje súbor matematických a štatistických techník využívaných na identifikáciu skupín, tzv. zhlukov. Cieľom zhlukovej analýzy je rozklad súboru objektov na niekoľko rovnorodých podmnožín (zhlukov) tak, aby objekty patriace do rôznych zhlukov si boli čo najmenej podobné, a objekty patriace do toho istého zhluku si boli podobné čo najviac.

Čo sa týka výberu samotného postupu zhlukovania, na výber sú 2 hlavné možnosti – hierarchické a nehierarchické postupy. Hierarchické postupy sú v praxi často uprednostňované, pretože dokážu zobrazit' proces zhlukovania od začiatku až po výsledné zhluky do tzv. dendogramov (hierarchických stromov). V rámci hierarchických postupov rozlišujeme niekoľko metód, z ktorých najznámejšia je Wardová metóda zhlukovania, ktorá nevyužíva vzdialenosti, ale vytvára zhluky pomocou maximalizovania vnútrozhlukovej homogenity. Táto má tendenciu odstraňovať malé zhluky a funkčne je meraná ako vnútrozhluková suma štvorcov odchýlok od priemeru zhluku, t. j.

$$ESS = \sum_{i=1}^{n_h} \sum_{h=1}^q (x_{hi} - \bar{x}_{c_h})^2$$

kde:

n_h je počet objektov v zhluku,

x_{c_h} a c_h je vektor priemerov hodnôt znaku v zhluku,

x_{hi} a c_h je vektor hodnôt znaku i – teho objektu v zhluku c_h .

Na základe výsledkov a identifikovaných skutočností formulujeme závery ekonomicko-manadžérskeho rozhodovania sa v oblasti diverzifikácie v poľnohospodárskych podnikoch.

Vlastná práca

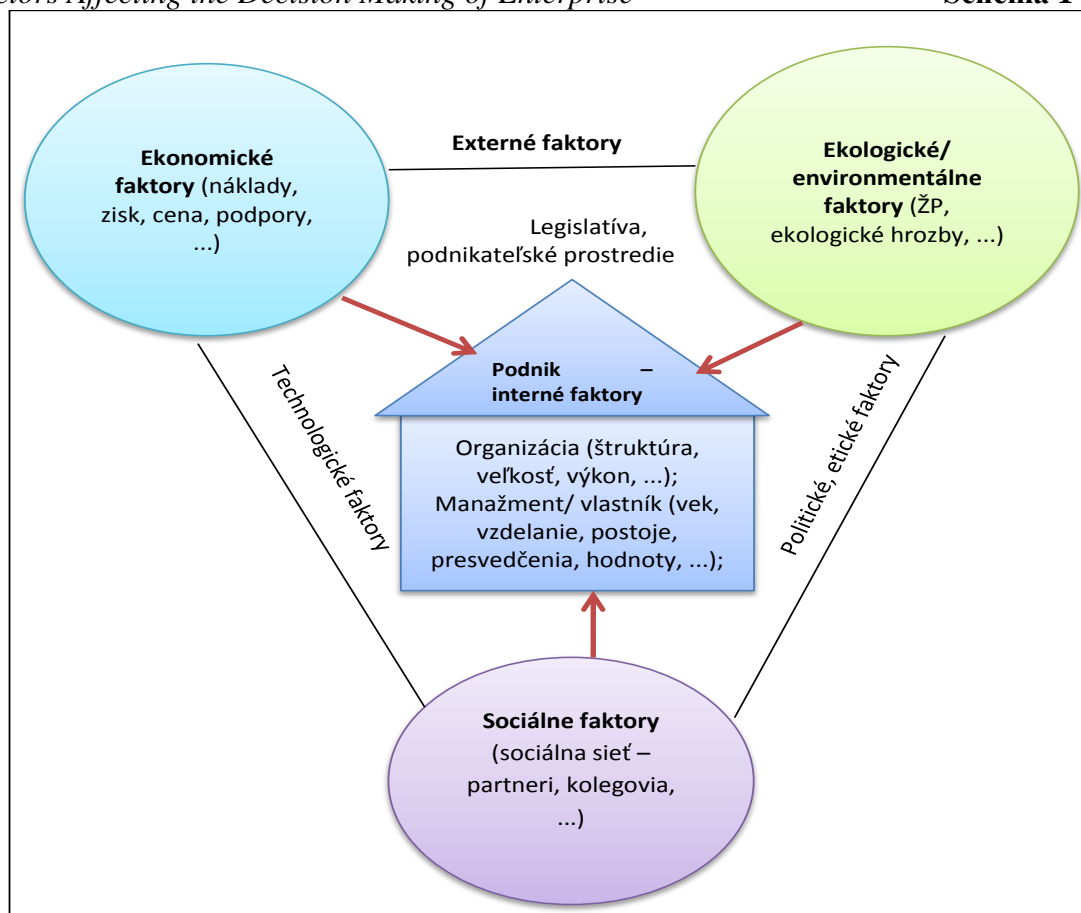
Tak ako už bolo uvedené v prvotnej časti príspevku, väčšina autorov, domácich ako aj zahraničných, delí faktory ovplyvňujúce rozhodovanie podnikov na viaceré skupiny, ktoré súhrnne zahŕňajú faktory so spoločnými črtami a ktoré ovplyvňujú rozhodovanie podnikov.

V prvom rade môžeme faktory ovplyvňujúce rozhodovanie podnikov rozdeliť na interné a externé faktory, pričom interné faktory zahŕňajú v sebe danosti podniku ako takého (napr. veľkosť, sila, štruktúra, výkon, ...) a zároveň aj vedenia, prípadne majiteľa podniku, ktorí sú hlavnými nositeľmi rozhodovacieho procesu (napr. vzdelanie, vek, postoje, motivácia, emócie ...). Naproti tomu externé faktory sú tvorené všetkými faktormi (napr. legislatívne, politické, technologické, etické, demografické ...), ktoré tvoria okolie podniku a ovplyvňujú ho zvonka, pričom ho nútia reagovať na všetky zmeny dynamicky, pretože v opačnom prípade hrozí podniku oslabenie, prípadne strata pozície na trhu. V rámci nich môžeme tiež hovoriť aj o environmentálnych (ochrana ŽP, ekologické bariéry, klimatické extrémny, ...), ekonomických (prospech, vlastníctvo, ceny, finančné podpory, ...) či sociálnych (partneri podniku, ostatné podniky) faktoroch, ktoré sú pre podnik tiež dôležité a spolu s ostatnými patria do externých faktorov, pričom pomáhajú podniku pomocou rôznych analýz a spätných väzieb zhodnocovať možnosti existujúcich podnikových zdrojov aj smerom k novým možnostiam diverzifikácie výroby. Názorne vid' Schéma 1.

Faktory ovplyvňujúce rozhodovanie podnikov

Factors Affecting the Decision Making of Enterprise

Schéma 1

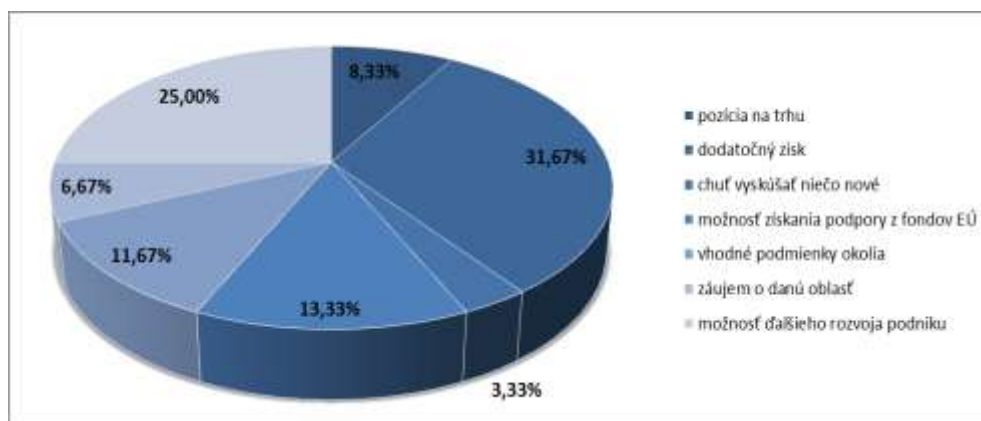
Prameň: vlastný výskum, 2014; Source: own research, 2014

Na zisťovanie vplyvu vybraných faktorov na rozhodovanie farmárov pri zavádzaní inovácií, resp. diverzifikačných aktivít v rámci svojho podniku, sme použili Friedmanov test. Pomocou neho sme zo získaných údajov dospeli k záverom, že nedochádza k výraznému vplyvu niektorého zo skúmaných faktorov na rozhodovanie sledovaných subjektov. Napriek tomu však môžeme konštatovať, že najväčší vplyv na rozhodovanie o diverzifikácii podniku majú zo skúmaných faktorov dodatočný zisk (31,7 %) a možnosť ďalšieho rozvoja podniku (25 %). O niečo nižší, avšak stále podstatný vplyv majú tiež možnosť získania podpory z fondov EÚ (13,3 %) a vhodné podmienky okolia (11,7 %). Vplyv ostatných faktorov aj napriek tomu, že nedosahuje hranicu 10 %, má pre niektorých farmárov významný vplyv pri ich rozhodovaní. Jedná sa najmä o pozíciu na trhu a záujem o danú oblasť. Najslabšie ovplyvňujúcim faktorom na rozhodovanie farmárov je chuť vyskúšať niečo nové (detailne viď Graf 2).

Faktory ovplyvňujúce rozhodovanie farmárov pri zavádzaní diverzifikačných aktivít

Factors affecting the decision making of farmers in the implementation of diversification activities

Graf 2

Prameň: vlastný výskum, 2014
 Source: own research, 2014

V súvislosti s faktormi ovplyvňujúcimi rozhodovanie podnikov sme skúmali vybrané faktory, na ktoré sme následne aplikovali zhlukovú analýzu.

Na základe zhlukovej analýzy vykonanej na vybranej vzorke poľnohospodárskych subjektov Nitrianskeho kraja môžeme skúmané kritériá ovplyvňujúce rozhodovanie podnikov v súvislosti s diverzifikáciou výroby (viď Graf3) rozdeliť do troch zhlukov podľa ich vzájomnej podobnosti, pričom vzájomné horizontálne väzby medzi týmito zhlukmi sa postupne zväčšujú, z čoho vyplýva, že aj rozdiely medzi jednotlivými faktormi sa zväčšujú.

Zhluk 1, ktorý je tvorený pozíciou na trhu, možnosťou získania podpory z európskych zdrojov, vhodné podmienky okolia a záujmom o danú oblasť, môžeme nazvať „vstupnou situáciou“, ktorá tvorí určitý predpoklad pre ďalšie smerovanie či rozvoj podniku, čiže je to štartovacia pozícia, z ktorej každý podnik vychádza a ktorú sa snaží ak nie zlepšiť, tak aspoň zachovať. Chuť vyskúšať niečo nové, je faktor, ktorý síce ovplyvňuje diverzifikáciu, avšak v spojitosti s ostatnými skúmanými faktormi nevytvára žiadny tematický celok, z čoho

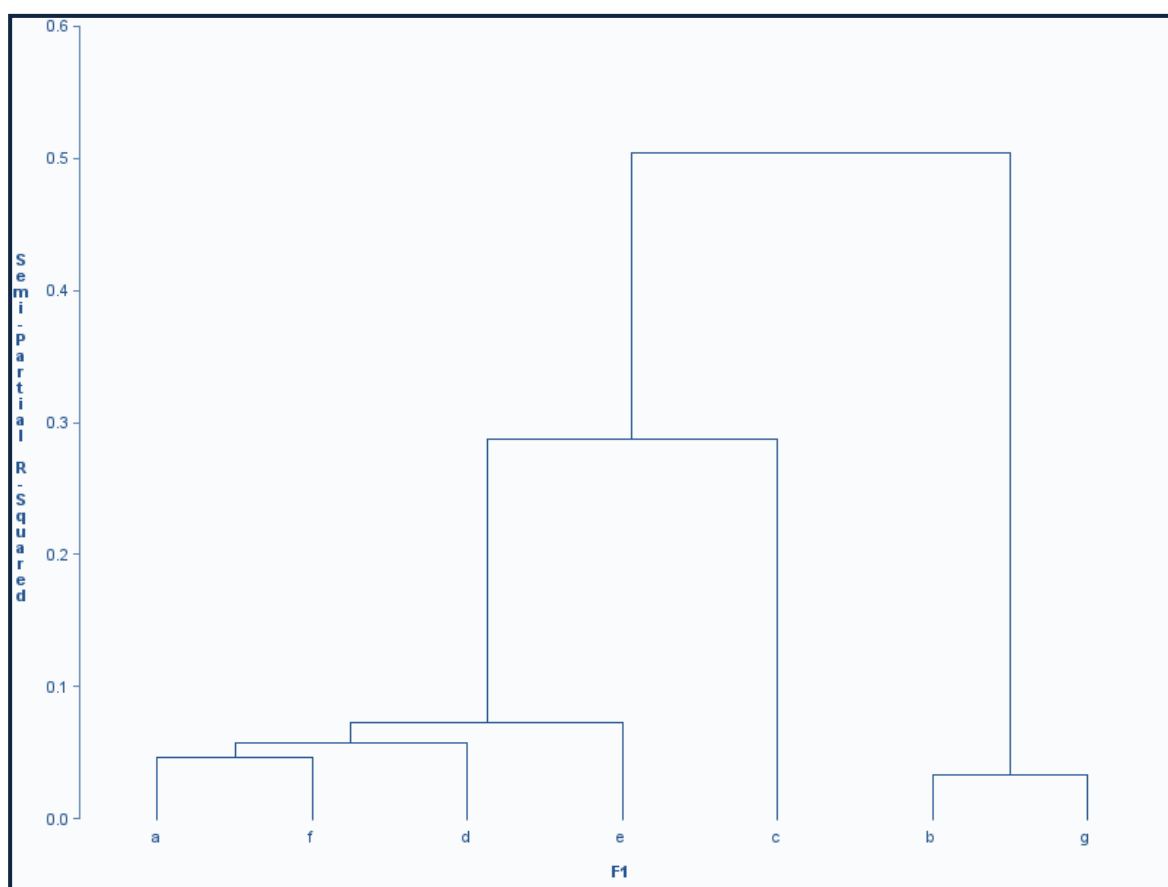
vyplýva, že Zhluk 2 je tvorený práve týmto jedným faktorom a mohli by sme ho pomenovať ako „Osobné motívy“, ktoré farmár v rámci svojho rozhodovania ohľadom diverzifikácie uprednostňuje pred ostatnými, predovšetkým v súvislosti s potrebou sebarealizácie, ktorá je jedným z významných motivačných pohnútok každého človeka.

Zhluk 3, ktorý je tvorený poslednými dvoma faktormi (dodatčný zisk a možnosť ďalšieho rozvoja), môžeme vnímať ako „ekonomické pohnútky“, pretože ak dosahujem zisk, môžem svoj podnik ďalej rozvíjať a tak svoj príjem znásobovať.

Vertikálny dendogram zhlukovej analýzy – zhluky podobnosti faktorov, ktoré ovplyvnili podniky diverzifikovať

Vertical dendogram of the cluster analysis – clusters of the similarity of factors, which affected the enterprises diversification

Graf 3

Prameň: vlastný výskum, 2014
 Source: ownresearch, 2014

Z vykonaných analýz môžeme vidieť, že správne rozhodnutie manažmentu podniku v oblasti diverzifikácie a uvedenia novej aktivity (poznatie trhu, požiadaviek spotrebiteľov, vlastných možností a kapacít) má vplyv na ekonomický stav podniku. V opačnom prípade je podnik nútený svoje rozhodnutie zväžiť a prípadne novozaloženú aktivitu čo najskôr ukončiť, aby tak zabránil prípadným rozsiahlejším škodám.

Záver

Vychádzajúc zo zistených výsledkov môžeme konštatovať, že hoci do rozhodovania podnikov vstupujú ako subjektívne, tak aj objektívne faktory ovplyvňujúce rozhodovanie podnikateľských subjektov, vždy je pre podnik dôležité zvážiť všetky danosti, príležitosti i hrozby a na základe príslušných analýz vybrať optimálne riešenie, ktoré zabezpečí podniku lepšiu pozíciu na trhu a pomôže mu rozvinúť svoj potenciál a rozšíriť tiež okruh existujúcich zákazníkov o ďalších nových, ktorých sa existujúcou ponukou dovtedy nepodarilo osloviť.

Ako sme na základe vykonaných analýz zistili, socio-ekonomické pohnútky patria pri rozhodovaní podnikov medzi faktory, ktoré majú silný motivačný potenciál pre manažment podniku pri jeho rozhodovaní sa o ďalšom smerovaní podniku a ktoré výrazne ovplyvňujú aj subjektívne faktory tvoriace osobnosť manažéra.

Literatúra

- [1] Ashe-Edmunds, S. (2015). Factors Influencing Decision Making in a Business Environment. <http://smallbusiness.chron.com/factors-influencing-decision-making-business-environment-65082.html>
- [2] Nooraie, M. (2012). Factors Influencing Strategic Decision-Making Processes. In: International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences. July 2012, Vol. 2, No. 7. ISSN: 2222-6990 <http://www.hrmars.com/admin/pics/985.pdf>.
- [3] Decision making techniques. Types of decisions. 2015. <http://businesscasestudies.co.uk/cima/decision-making-techniques/types-of-decisions.html#axzz3ZGOFyjB9>
- [4] Factors Influencing Farmers' Attitudes and Behaviours. 2012 - <http://www.gov.scot/Publications/2012/10/9121/6>
- [5] Farm diversification decision-making. 2015. <http://www.depi.vic.gov.au/agriculture-and-food/farm-management/new-landholders/land-management-tips/farm-diversification-decision-making>
- [6] Richardson, V. 2015. On the Road to Successful Farming: The Decision-Making Process. http://www.famu.edu/cesta/main/assets/File/coop_extension/MARKETING/Decision-Making%20Process.pdf
- [7] Rimarčík, M. 2007. Štatistika pre prax. 1. vydanie. Košice: Marián Rimarčík. 2007. 200 s. ISBN 80-969-8131-1
- [8] Small business —decision making. http://www.wiley.com/legacy/Australia/PageProofs/BUS_MAN/1_2/c02SmallBusiness-DecisionMaking_uncorrected_WEB.pdf
- [9] Stankovičová, I. – Vojtková, M. 2007. Viacrozmerné štatistické metódy s aplikáciami. Bratislava : Iura Edition, 2007. 261 s. Ekonómia. ISBN 978-80-8078-152-1.
- [10] Trhové informácie. 2015. <http://www.rppklevice.sk/index.php?start&pl=21>

[11] Tóthová, V. – Fiľa, M. 2014. Diverzifikácia ako manažérsko-ekonomický nástroj rozvoja poľnohospodárskych podnikov. Nitra : Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2014. 142 s. ISBN : 978-80-552-1277-7

[12] Kein Unternehmen ohne Umfeld. In: Wirtschaftspolitik (Erweiterungslehrstoff). http://www.wissenistmanz.at/sbplus/120821_bwvw1_has3/kap11.pdf/view

Došlo 1. 7. 2015

Kontaktná adresa

Ing. Milan FIĽA, PhD.

Centrum vedecko-technických informácií SR

Lamačská cesta 8/A

811 04 Bratislava

e-mail: milan.fila@cvtisr.sk

Ing. Veronika TÓTHOVÁ, PhD.

Centrum vedecko-technických informácií SR

Lamačská cesta 8/A

811 04 Bratislava

e-mail: veronika.tothova@cvtisr.sk

Lucia Palkechová - Jana Kozáková

Ekonomika agroturistických prevádzok vo vybraných agrosubjektoch SR

The Economy of Agritourism Establishments in Selected Agricultural Entities in the Slovak Republic

Abstract Rural tourism and mainly its part agritourism is a unique example of penetration of agriculture and tourism. The paper analyzes the economics of agritourism operators in Slovakia through the sample of eight agricultural entities from the mountain and potato production area. These subjects implementing primary agricultural production (both crop and livestock production) and diversifying into the field of tourism. In the examining period 2008 – 2013 we are evaluating indicators of profitability, economic efficiency and productivity from two different points of view. On the one hand, we are identifying the differences between production areas. On the other hand, we are comparing economy of selected entities collectively as well as for primary agricultural production and agritourism separately.

Keywords agritourism – rural tourism - the Slovak Republic – economic efficiency – profitability – net profit

Abstrakt Vidiecky turizmus a predovšetkým agroturizmus je jedinečným príkladom prieniku poľnohospodárstva a cestovného ruchu. Príspevok analyzuje ekonomiku agroturistických prevádzok na Slovenku prostredníctvom hodnotenia výberového súboru ôsmich agrosubjektov z horskej a zemiakarskej výrobnjej oblasti, ktoré realizujú poľnohospodársku prvovýrobu v odvetviach rastlinnej aj živočíšnej výroby a diverzifikovali aj do oblasti turizmu. V sledovanom období rokov 2008 – 2013 hodnotí, prostredníctvom ukazovateľov rentability, ekonomickej efektívnosti a produktivity, hospodárenie týchto subjektov a porovnáva dosiahnuté výsledky z dvoch uhlov pohľadu. Na jednej strane medzi výrobnými oblasťami, na strane druhej porovnanie za sledované subjekty súhrnne, ako aj separátne za poľnohospodársku prvovýrobu a agroturizmus.¹

Kľúčové slová agroturizmus - vidiecky turizmus - Slovenská republika - ekonomická efektívnosť – rentabilita – zisk

Vidiecky cestovný ruch je definovaný ako forma cestovného ruchu, ktorej základným charakteristickým znakom je pobyt a aktivity účastníkov cestovného ruchu vo vidieckom prostredí (Ťapák, et al., 2008; Gúčík, et al., 2011; Paška, et al., 2014). Jeho charakteristickou

¹ Údaje a výsledky využité v tomto článku sú súčasťou rozsiahlejšieho výskumu realizovaného v rámci vypracovania dizertačnej práce Ing. Lucie Palkechovej, PhD. s názvom Manažment agroturistických prevádzok vo vybraných agrosubjektoch SR.

stránkouje využívanie už existujúceho bytového fondu pre cestovný ruch, integrita rekreačného a kultúrneho prostredia na vidieku, cestovný ruch ako alternatíva poľnohospodárskej činnosti, tak ako aj poskytovanie služieb návštevníkom (Mikušáková, 2010). Ako činnosť napomáha k využívaniu vidieckej krajiny, zachovaniu tradícií vidieckeho spôsobu života a k zvyšovaniu zamestnanosti obyvateľstva vidieka (Nuňvářová, 2007). Jeho špecifickým produktom je agroturistika, cestovný ruch bezprostredne viazaný na poľnohospodársku farmu (Stříbrná, 2005).

Podnikateľské prostredie v poľnohospodárstve a na vidieku je na Slovensku podstatne nepriaznivejšie ako vo vyspelých krajinách, kde sú dotácie v poľnohospodárstve podstatne vyššie. (Palkechová, 2015). Jednou z možných foriem diverzifikácie podnikateľských činností poľnohospodárskeho prvovýrobcu je práve podnikanie v cestovnom ruchu. Prostredníctvom agroturizmu má poľnohospodár možnosť nadobudnúť doplnkový príjem a dosiahnuť tak ekonomickú stabilitu (Tomášová, 2012). V cestovnom ruchu ale na druhej strane pôsobí veľa faktorov, ktoré môžu negatívne ovplyvniť návštevnosť a tým aj výnosy podnikateľa, pričom tieto vplyvy, napríklad klimatické, nemôže nijako ovplyvniť podnikateľ (Mach a Soukupová, 2013). Bršćić, et al., (2010) navyše dodávajú, že, vytvorením turistických aktivít vo vidieckych oblastiach majú podnikatelia napriek tomu možnosť dosiahnuť uspokojivej úrovne príjmov a tiež podmienok pre lepšiu spoločenskú život.

Metodický postup

S cieľom získať čo najpresnejšie informácie o pôsobení agroturistických prevádzok v podmienkach Slovenska, boli spracované údaje z vybraného súboru ôsmich agrosubjektov, ktoré mimo poľnohospodárskej prvovýroby diverzifikovali svoju činnosť do oblasti vidieckeho turizmu a agroturizmu. Výber agrosubjektov bol uskutočnený náhodným výberom. Podkladové údaje boli získané vlastným prieskumom prostredníctvom štruktúrovaného riadeného rozhovoru so zástupcami agrosubjektov, analýzou a spracovaním účtovných a iných výkazov syntetickej a analytickej evidencie. Údaje účtovného charakteru boli získané zo súvah a výkazov ziskov a strát v prípade právnických osôb, v prípade fyzických osôb z výkazov prislúchajúcich vedeniu jednoduchého účtovníctva.

Vybraný súbor agrosubjektov je tvorený dvomi podsúbormi a to agrosubjektami pôsobiacimi v horskej (ďalej HVO) a zemiakarskej (ďalej ZVO) výrobnjej oblasti. Vytvorenie dvoch podsúborov nie je bezpredmetné. Pri zohľadnení predpokladu o pozitívach a postavení vidieckeho turizmu a agroturizmu a to nielen ako reálnej možnosti perspektívneho podnikania na vidieku, ale aj ako určitého faktora stabilizácie a vyrovnania regionálnych disparít. Skúmaným časovým horizontom pre riešenie problematiky bolo obdobie rokov 2008 - 2013. Pozornosť bola upriamená na ekonomické hodnotenie úspešnosti aktivít agrosubjektov ako celkov, aktivít spojených s vidieckym turizmom a agroturizmom i k nemu prislúchajúcej poľnohospodárskej prvovýroby prostredníctvom vybraných ekonomických charakteristík:

- Ukazovatele rentability (Bielik, 2008). Z ukazovateľov rentability sme použili rentabilitu výnosov, rentabilitu nákladov, rentabilitu vlastného kapitálu (ROE) a rentabilitu celkového kapitálu (ROI).

- Ukazovatele ekonomickej efektívnosti nákladov (Paška, et al., 2014) a to ekonomickú efektívnosť nákladov, ako pomer výnosov a celkových vlastných nákladov.
- Ukazovatele produktivity (Zoborský, 2006), z ktorých sme využili ukazovateľ produktivity živej práce.

Charakteristika skúmaných agrosubjektov

Sledovaný súbor agrosubjektov, ktoré diverzifikovali svoju činnosť v poľnohospodárskej prvovýrobe do oblasti turizmu zahŕňa subjekty z dvoch výrobných oblastí na Slovensku (horskej a zemiakarskej). Ako dokumentuje Tabuľka 1, vybrané agrosubjekty lokalizované v horskej výrobnjej oblasti sú totožné z hľadiska právnej formy podnikania, pričom sa jedná o družstvá. Dva agrosubjekty realizujú ekologickú rastlinnú a živočíšnu výrobu, dva agrosubjekty zastávajú konvenčné hospodárenie na pôde. Všetky rozšírili svoj predmet podnikania o podnikanie v cestovnom ruchu, každý však v inom roku. Vybrané agrosubjekty zo zemiakarskej výrobnjej oblasti nie sú totožné z hľadiska právnej formy podnikania, pričom sa v dvoch prípadoch jedná o kapitálové spoločnosti a v dvoch prípadoch o samostatne hospodáriacich roľníkov (ďalej SHR) nezapísaných do Obchodného registra. Z týchto iba jeden (ZVO 1) hospodári ekologicky. Tabuľka 1 zachytáva tiež počet izieb v jednotlivých sledovaných agrosubjektoch, resp. ich ubytovacie kapacity. Z tohto pohľadu sú najväčšie agrosubjekty HVO1 a ZVO 1. V porovnaní výrobných oblastí, majú priemerne väčšie ubytovacie kapacity subjekty z HVO.

Základné údaje analyzovaných agrosubjektov (2013)

The basic data of analyzed agricultural entities (2013)

Tab.1

Agrosubjekt ¹	Právna forma podnikania ²	Vznik ³	Systém hospodárenia ⁴	Výmera p.p. (ha) ⁵	Agroturizmus od roku ⁶	Počet izieb ⁷
HVO⁸ 1	družstvo ¹⁰	1977	konvenčný ¹⁴	1 473,00	1993	41
HVO 2	družstvo	1996	konvenčný	639,75	2004	19
HVO 3	družstvo	1990	ekologický ¹⁵	1 274,56	1997	7
HVO 4	družstvo	1983	ekologický	756,80	2008	5
ZVO⁹ 1	a.s. ¹¹	1998	ekologický	318,47	2006	31
ZVO 2	s.r.o. ¹²	2002	konvenčný	46,23	2002	5
ZVO 3	SHR ¹³	1996	konvenčný	470,06	2001	9
ZVO 4	SHR	1994	konvenčný	29,60	1995	15

Zdroj: interná evidencia agrosubjektov, vlastné spracovanie¹⁶

Table 1: 1/Agrisubject, 2/Legal form, 3/Trade registration, 4/Farming system, 5/Agricultural land area (hectares), 6/Year of starting agritourism, 7/Number of rooms, 8/Mountain Production Area, 9/Potato Production Area, 10/Cooperative, 11/Joint Stock Company, 12/Limited Liability Company, 13/Self-employed Farmer, 14/Conventional, 15/Organic, 16/Source: Internal evidence of agricultural entities, own processing

Podmienky, v ktorých nami analyzované agrosubjekty uskutočňujú svoje výrobné zámery sú odlišné. Predovšetkým agrosubjekty z HVO bojujú s neľahkými pôdnymi a klimatickými podmienkami a preto svoje podnikanie v poľnohospodárskej prvovýrobe rozšírili o podnikanie vo vidieckom turizme a agroturizme. Ich výmera poľnohospodárskej pôdy sa počas sledovaného obdobia (2008-2013) takmer nemenila. V roku 2008 obhospodarovali priemerne 1054,49 ha poľnohospodárskej pôdy, pričom táto výmera postupne klesla na 1037,15 ha v roku 2013. Štruktúra ich pôdneho fondu je charakteristická vysokým podielom trvalých trávnych porastov (ďalej TTP). Ani v jednom z týchto subjektov nemožno hovoriť o vyššom stupni zornenia poľnohospodárskej pôdy, naopak zastúpeniu TTP každoročne patrilo približne 86 % z poľnohospodárskej pôdy. Trvalé trávne porasty poskytli za sledované obdobie priemernú úrodu 2,2 t.ha⁻¹ sušiny.

Výmera poľnohospodárskej pôdy skúmaných agrosubjektov pôsobiacich v ZVOsa obdobne počas sledovaného obdobia výrazne nemenila. Agrosubjekty obhospodarovali v roku 2008 priemerne 217,33 ha poľnohospodárskej pôdy, pričom táto výmera postupne klesla na 216,09 ha v roku 2013. Štruktúrou pôdneho fondu je výberový súbor netypický pre zemiakarskú a zemiakarsko - ovsenú výrobnú oblasť, kde podľa štatistik VÚEPP viac ako 60 % z celkovej poľnohospodárskej pôdy tvorí orná pôda. V našom prípade v každom jednom sledovanom subjekte tvorili 100 % z celkovej poľnohospodárskej pôdy práve TTP, za sledované obdobie dosiahli priemernú úrodu 2,0 t.ha⁻¹ sušiny.

V rámci odvetví živočíšnej výroby v danom súbore agrosubjektov dominoval chov oviec. Hoci by sa dalo predpokladať, že tradičný salašnícky spôsob má klesajúcu tendenciu, počet stavov oviec v danom súbore agrosubjektov každoročne rástol až do roku 2012. V súbore agrosubjektov ZVO, ale aj v porovnaní s výberovým súborom HVO možno badať značné odlišnosti v počtoch stavov jednotlivých zvierat. V oblasti živočíšnej výroby v danom súbore agrosubjektov bol zastúpený u PO (ZVO 1, ZVO 2) iba chov hovädzieho dobytku (ďalej HD) a koní (tabuľka 2).

Počet stavov jednotlivých kategórií zvierat v skúmanom súbore agrosubjektov v ks
The number of animals according to categories in examined agricultural entities (pcs)

Tab.2

	HVO ⁹ 1	HVO 2	HVO 3	HVO 4	ZVO 1 ¹⁰	ZVO 2	ZVO 3	ZVO 4
Hovädzí dobytok ¹	612	470	396	10	100	13	45	
Kôň ²	2				25	6	6	5
Poník ³	4						2	1
Ovca ⁴	695		751	1630			717	
Koza ⁵	5							
Zajac ⁶								6
Hydina ⁷								12
Divá ošípaná ⁸								4

Zdroj: interná evidencia agrosubjektov, vlastné spracovanie¹¹

Table 2: 1/Cattle, 2/Horse, 3/ Pony, 4/Sheep, 5/Goat, 6/ Hare, 7/Poultry, 8/Wild pig, 9/Mountain Production Area, 10/Potato Production Area, 11/Source: Internal evidence of agricultural entities, own processing

K základným službám spojeným s vidieckym turizmom a agroturizmom patria služby ubytovacie a stravovacie bez ohľadu na ročné obdobie. Podniky ponúkajú zároveň jednotlivé doplnkové služby vo viacerých obdobiach. Pestrosť ponuky doplnkových služieb nezávisí priamo od ročných období, ale kreativity manažmentu v súlade s potenciálom lokality, regionálnych zvyklostí, okolitej prírody či zamerania jednotlivých agrosubjektov v oblasti prvovýroby. Horské výrobné oblasti disponujú potenciálom pre rozvoj turistiky, zimných športov a s tým súvisiacim rozvojom cestovného ruchu. Nížinné oblasti sú vhodnejšie pre poľnohospodárstvo a agroturistiku.

Všetky skúmané agrosubjekty poskytujú okrem služieb stravovacích a ubytovacích, aj služby doplnkové. Ako dokumentuje tabuľka 3, zo sledovaných doplnkových služieb všetky subjekty disponujú iba „posedením pri ohnisku“, väčšina má gril, spoločenskú miestnosť a detské ihrisko. Ostatné doplnkové služby smerujú do oblasti wellness (bazén, sauna) a športu (fitnes, jazdiareň, ihrisko, lyžiarsky vlek). V tejto súvislosti je nutné dodať, že skúmané agrosubjekty sa charakterom poskytovaných doplnkových služieb snažia predovšetkým byť konkurencieschopnými subjektom hotelového typu a v menšom rozsahu ponúkajú služby spojené s poľnohospodárskou prvovýrobou, pobytom na vidieku a roľníckom dvore. Okrem hipoturistiky, alebo zriadenia mini zoo majú tieto subjekty potenciál zamerať sa na služby spojené so zberom a spracovaním ovocia a zeleniny, sezónne poľné práce, ošetrovanie a kŕmenie poľnohospodárskych zvierat, alebo podporu špecifických činností ako poľovníctvo, rybárstvo, včelárstvo a pod.

Doplnkové vybavenie v súbore skúmaných agrosubjektov v roku 2013

The additional equipment in examined agricultural entities in 2013

Tab.3

	Bazén ¹	Sauna ²	Detské ihrisko ³	volejbalové, futbalové,...ihrisko ⁴	Mini zoo ⁵	Jazdiareň ⁶	Spoločenská miestnosť ⁷	Fitnescentrum, posilňovňa ⁸	Biliard ⁹	Stolný tenis ¹⁰	Kongresová miestnosť ¹¹	Knižnica ¹²	Posedenie pri ohnisku ¹³	Grilovanie zariadenie ¹⁴	Lyžiarsky vlek ¹⁵	Požičovňa športových potrieb ¹⁶
HVO ¹⁷ 1	•	•			•		•	•	•	•			•	•	•	
HVO 2			•			•	•				•	•	•	•		
HVO 3			•				•						•		•	
HVO 4	•	•	•	•			•	•		•			•	•	•	•
ZVO ¹⁸ 1	•	•				•	•				•		•	•		
ZVO 2						•	•						•			
ZVO 3	•		•							•			•	•		•
ZVO 4	•		•		•	•							•		•	•

Zdroj: interná evidencia agrosubjektov, vlastné spracovanie¹⁹

Table 3: 1/Pool, 2/Saun, 3/Playground -volleyball, football..., 4/ Playground, 5/Mini ZOO, 6/Hippodrome, 7/Loby, 8/Fitness, 9/Billiard, 10/Table tennis, 11/Conference room, 12/Library, 13/Fire place, 14/Grill place, 15/Ski lift, 16/Rental of sport facilities 17/Mountain Production Area, 18/Potato Production Area, 19/Source: Internal evidence of agricultural entities, own processing

Ekonomické aspekty podnikania v agroturizme a vidieckom turizme

Konkurencieschopnosť agrosubjektov pôsobiacich v turizme a súčasne v poľnohospodárstve je determinovaná ekonomickou výkonnosťou oboch týchto zložiek podnikania, pričom takáto diverzifikácia má vplyv na finančnú stabilitu subjektov. Do pozornosti ich manažmentu patrí ekonomické hodnotenie úspešnosti aktivít agrosubjektov ako celkov, aktivít spojených s vidieckym turizmom a agroturizmom i k nemu prislúchajúcej poľnohospodárskej prvovýroby.

Vývoj výsledku hospodárenia vo vybranom súbore agrosubjektov

V prípade kladného výsledku hospodárenia, ako monetárnom výsledku podnikovej činnosti, môžeme hovoriť o významnom nielen kvantitatívnom, ale aj kvalitatívnom ukazovateli. Z tabuľky 4 môžeme sledovať, ako efektívne či neefektívne jednotlivé agrosubjekty skúmaného súboru používajú podnikový kapitál. Hoci sme si vedomí, že analyzované agrosubjekty s výnimkou agrosubjektov ZVO 3 a ZVO 4 účtujú v sústave podvojného účtovníctva a ich výsledok hospodárenia je vyčísľovaný a prezentovaný vo výkaze ziskov a strát, len pre porovnanie uvádzame aj výsledok hospodárenia vypočítaný ako rozdiel príjmov a výdavkov v sústave jednoduchého účtovníctva, vzhľadom na to, že kategórie nákladov a výnosov sa v jednoduchom účtovníctve nevyskytujú.

Pri zohľadnení vývoja výsledku hospodárenia za účtovné obdobie podnikov ako celkov, sa agrosubjekty skúmaného súboru vzájomne líšia. Za extrém môžeme považovať dosiahnuté výsledky hospodárenia v agrosubjektoch HVO 2 a ZVO 2, boli stratové v každom sledovanom roku. Naopak, agrosubjekty HVO 3, ZVO 1 a ZVO 3 sú dlhodobo ziskové a to dokonca i v rokoch nastupujúcej finančnej a hospodárskej krízy (2008-2010).

Vývoj výsledku hospodárenia vo vybranom súbore agrosubjektov v EUR (2008-2013)
The evaluation of net profit in examined agricultural entities in euro (2008-2013)
Tab.4

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Priemer ⁶
Spolu ³							
HVO¹ 1	-29630	9250	22394	-11071	14968	-73189	- 11 213
HVO 2	-31792	-63847	-135627	-84322	-93744	-51516	- 76 808
HVO 3	61450	16193	59948	68427	22451	24643	42 185
HVO 4	36168	62827	-838	-5308	-2710	15258	17 566
ZVO² 1	19513	55800	137658	128313	63916	53280	76 413
ZVO 2	-9957	-1988	-8286	-3646	-2190	-1820	- 4 648
ZVO 3	7396	8813	8846	5538	5492	5553	6 940
ZVO 4	7640	3237	5160	-8950	-7428	-5000	- 890
Poľnohospodárska prvovýroba ⁴							
HVO 1	-15734	8459	19257	-9774	14123	-54547	- 6 369
HVO 2	-21126	-40435	-140834	-84760	-97123	-79849	- 77 355
HVO 3	75780	30437	78731	76939	51490	42865	59 374
HVO 4	11935	38455	-3319	-5439	-4610	6866	7 315
ZVO 1	-11863	30007	72670	66443	30282	14347	33 648
ZVO 2	-9459	-1093	-4406	-1850	-1095	-2360	- 3 377
ZVO 3	25194	-7192	29103	27435	47071	62684	30 716
ZVO 4	-4813	-5715	-2469	-8250	-5234	-6412	- 5 482
Agroturizmus ⁵							
HVO 1	-13896	791	3137	-1297	845	-18642	- 4 844
HVO 2	-10666	-23412	5207	438	3379	28333	547
HVO 3	-14330	-14244	-18783	-8512	-29039	-18222	- 17 188
HVO 4	24233	39789	2481	131	1900	8392	12 821
ZVO 1	31376	25793	64988	61870	33634	38933	42 766
ZVO 2	-498	-895	-3880	-1796	-1095	540	- 1 271
ZVO 3	-17798	16006	-20257	-21897	-41578	-57132	- 23 776
ZVO 4	12453	8952	7629	-700	-2194	1412	4 592

 Zdroj: interná evidencia agrosubjektov, vlastné spracovanie⁷

 Poznámka: ZVO 3 a ZVO 4 sú fyzickými osobami účtujúcimi v sústave jednoduchého účtovníctva, (vyčíslené bez zohľadnenia osobného dôchodku SHR)⁸

Table 4: 1/Mountain Production Area, 2/Potato Production Area, 3/Together, 4/Agricultural primarily production, 5/Agrotourism, 6/Average, 7/Source: Internal evidence of agricultural entities, own processing, 8/Note: Subjects ZVO 3 and ZVO 4 are private persons who are accounting in the symple system (calculated regardless the personal pension of self-employed farmer)

Pri analýze výsledkov hospodárenia za účtovné obdobie u PO (HVO 1, HVO 2, HVO 3, HVO 4, ZVO 1 a ZVO 2) sme zistili, že hlavným zdrojom vytvoreného zisku (straty) agrosubjektov bol výsledok hospodárenia z bežnej činnosti a v rámci neho výsledok hospodárenia z hospodárskej činnosti. Výsledok hospodárenia z mimoriadnych činností bol v každom sledovanom roku v agrosubjektoch ZVO 1, HVO 1, HVO 2 a HVO 3 rovný nule. A teda môžeme skonštatovať, že výsledok hospodárenia za účtovné obdobie nebol ovplyvnený náhodnými, nepredvídateľnými udalosťami, ktoré zo strany manažmentu agrosubjektov nie sú ovplyvniteľné.

V agrosubjektoch z HVO môžeme zameranie na agroturizmus veľmi pozitívne hodnotiť v agrosubjekte HVO 2, kde je oblasť poľnohospodárskej výroby vysoko stratová, a v agrosubjekte HVO 4, ktorý v tejto oblasti dosiahol v každom sledovanom roku iba pozitívny výsledok hospodárenia. Opačná situácia je v agrosubjekte HVO 3, pričom však menej priaznivé výsledky v posledných rokoch boli spôsobené zvýšenými nákladmi na

údržbu, rekonštrukciu a modernizáciu agrozariadenia. V skúmanom súbore ZVO je situácia veľmi podobná. O veľmi dobrom hospodárení manažmentu môžeme hovoriť v prípade agrosubjektu ZVO 1, kde boli zaznamenané pozitívne výsledky ako v oblasti poľnohospodárskej prvovýroby, tak aj v oblasti agroturizmu. V prípade agrosubjektu ZVO 2, ktorý je dlhodobo v červených číslach, v oblasti agroturizmu dochádza k postupnému zníženiu záporného výsledku hospodárenia. Čo je pozitívne v prípade agrosubjektu ZVO 3, bol zaznamenaný previs kladného výsledku hospodárenia v oblasti poľnohospodárskej výroby nad záporný výsledkom hospodárenia dosiahnutým v oblasti agroturizmu, kde daná skutočnosť bola zapríčinená zvýšením investícií s cieľom modernizácie.

Ukazovatele rentability vo vybranom súbore agrosubjektov

Na vyjadrenie výnosnosti úsilia skúmaných agrosubjektov, boli využité ukazovatele rentability, a to: rentabilita nákladov, výnosov, celkového kapitálu a vlastného kapitálu, ktorá je mimo iného ovplyvnená rentabilitou celkového kapitálu. Ukazovatele miery rentability, výnosovej rentability sme vyčíslili na všetkých agrosubjektoch skúmaného súboru. Rentabilitu celkového a vlastného kapitálu iba na agrosubjektoch, ktoré sú právnickými osobami, keďže na ich vyčíslenie sú potrebné údaje zo súvah a výkazov ziskov a strát. Pri výpočte sme použili do čitateľa zvolenú veličinu čistý zisk, vzhľadom na to, že uskutočňujú činnosť v legislatívne homogénnom prostredí.

Vývoj rentability nákladov vo vybranom súbore agrosubjektov

Efektívnosť hospodárskej činnosti agrosubjektov sme vyčíslili relatívnym vyjadrením výsledku hospodárenia vo vzťahu k nákladom. Stupeň využitia nákladov práce a kapitálu za agrosubjekty ako celok vo vybranom súbore agrosubjektov v rokoch 2008-2013 dokumentuje tabuľka 5. Rentabilne hospodárili v každom sledovanom roku agrosubjekty HVO 3, ZVO 1 a ZVO 3. Naopak, za nerentabilné v každom roku považujeme hospodárenie agrosubjektov HVO 2 a ZVO 2. V agrosubjektoch HVO 1, HVO 4 a ZVO 4 striedali kladné hodnoty záporné.

Aj v prípade dlhodobo rentabilných agrosubjektov HVO 3 a ZVO 1, ktoré po dosiahnutí najvyššej hodnoty rentability v roku 2011 a v prípade agrosubjektu ZVO 3 v roku 2009, v posledných sledovaných rokoch možno badať výrazné zníženie ukazovateľa. V prípade agrosubjektu HVO 3 bolo najvyššie zníženie oproti bezprostredne predchádzajúcemu roku zaznamenané v roku 2009 a 2012, kedy na 100 EUR nákladov pripadalo 2,35 EUR zisku. V nasledujúcom roku možno badať malé zvýšenie v hodnote ukazovateľa. Veľmi podobný vývoj bol zaznamenaný v agrosubjekte ZVO 1. Negatívny trend v dlhodobo nerentabilných agrosubjektoch sa postupne zlepšuje, kedy v oboch agrosubjektoch možno badať nižšie hodnoty červených čísel v posledných sledovaných rokoch (HVO 2 a ZVO 2). Na základe komparácie hodnôt ukazovateľa rentability nákladov v oblasti poľnohospodárskej prvovýroby a v oblasti agroturizmu môžeme skonštatovať, že tri agrosubjekty zo sledovaného súboru dosahovali takmer každoročne lepšie výsledky v oblasti poľnohospodárskej prvovýroby (HVO 1, HVO 3 a ZVO 3), naopak päť agrosubjektov v oblasti agroturizmu (HVO 2, HVO 4, ZVO 1, ZVO 4, ZVO 2). Agroturizmus možno považovať za významnú súčasť podnikových

činností skúmaných agrosubjektov. Dôležitou diverzifikovanou činnosťou je predovšetkým v agrosubjektoch HVO 2 a ZVO 2. Pri ich nerentabilnej činnosti podnikov ako celkov, dosahujú oveľa priaznivejšie výsledky práve v oblasti agroturizmu. Len pre demonštráciu, v prípade agrosubjektu HVO 2, boli od roku 2010 zaznamenané len kladné hodnoty tohto ukazovateľa. V poslednom sledovanom roku 2013 boli v tejto oblasti zaznamenané najpriaznivejšie hodnoty spomedzi sledovaných rokov ako v prípade HVO 2, tak aj ZVO 2. Na 1 EUR nákladov pripadalo 17,58 centov zisku v agrosubjekte HVO 2 a v ZVO 2 4,01 centov zisku.

Výsledky ukazovateľa v každom skúmanom agrosubjekte vypovedajú o efektívnosti jeho hospodárskej činnosti za podnik ako celok, tak aj poľnohospodársku prvovýrobu a agroturizmus. Samozrejme je, že pre manažment jednotlivých agrosubjektov by bola žiaduca rastúca tendencia tohto ukazovateľa vo vývojovom rade. S týmto cieľom by sa mali zamerať na zníženie nákladov. V období stabilizácie, v rámci režimu bežného financovania sa však s cieľom udržania na trhu a zabezpečenia si dlhodobej existencie spojenej so zvyšovaním konkurencieschopnosti musí manažment rozhodnúť o vynaložení finančných prostriedkov potrebných na zabezpečenie dlhodobého hmotného a nehmotného majetku.

Vývoj výnosovej rentability vo vybranom súbore agrosubjektov

Pri posudzovaní úrovne rentability sme upriamili pozornosť aj na rentabilitu výnosov. Predmetný ukazovateľ porovnáva výsledok ekonomickej činnosti – čistý zisk k celkovým výnosom. V jednotlivých agrosubjektoch skúmaného súboru bol zaznamenaný totožný vývoj a hodnoty daného ukazovateľa veľmi podobné ako v prípade rentability nákladov. Pri zohľadnení faktu, že ukazovatele rentability by sa mali v čase zvyšovať, v skúmanom súbore agrosubjektov je situácia menej priaznivá. Tak ako dokumentovali výsledky aj iných ukazovateľov, jednoznačne najlepšie výsledky zaznamenali v agrosubjekte ZVO 1, ZVO 3 a HVO 3. Opačná situácia je v agrosubjektoch HVO 2 a ZVO 2.

V prípade agrosubjektov z horskej výrobnjej oblasti boli zaznamenané najlepšie výsledky sledovaného ukazovateľa v roku 2008. Postupom času možno sledovať pokles úrovne rentability výnosov. Každoročne kladné hodnoty boli zaznamenané v prípade agrosubjektu HVO 3, pričom v roku 2011 na 1 EUR výnosov pripadalo 7,12 centov zisku. Najvyššiu hodnotu daný ukazovateľ v agrosubjekte HVO 4 zaznamenal v roku 2009, kedy na 1 EUR výnosov pripadalo 20,21 centov zisku. Spomedzi agrosubjektov zo ZVO, boli medzi právnickými osobami (ZVO 1 a ZVO 2) zaznamenané každoročne najlepšie výsledky v agrosubjekte ZVO 1, ktorý v roku 2011 dosiahol na 1 EUR výnosov 13,55 centov zisku. V agrosubjekte ZVO 2 bola každoročne zaznamenaná strata, pričom najhoršie výsledky boli dosiahnuté v roku 2008 a 2010.

Vývoj rentability vo vybranom súbore agrosubjektov v % (2008-2013)

The evaluation of rentability in examined agricultural entities in % (2008-2013)

Tab.5

	Rentabilita nákladov ³							Výnosová rentabilita ⁴						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Priemer	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Priemer ⁸
Spolu ⁵														
HVO¹ 1	-2,49	0,89	1,91	-0,94	1,25	-5,79	- 0,86	-2,55	0,88	1,88	-0,95	1,24	-6,14	- 0,94
HVO 2	-3,08	-6,89	-14,53	-9,02	-11,09	-6,27	- 8,48	-3,18	-7,4	-17	-9,92	-12,47	-6,69	- 9,44
HVO 3	6,71	1,9	7,1	7,67	2,35	2,47	4,70	6,29	1,87	6,63	7,12	2,3	2,41	4,44
HVO 4	13,97	25,34	-0,3	-1,89	-1,12	6,45	7,08	12,26	20,21	-0,3	-1,93	-1,13	6,06	5,86
ZVO² 1	1,71	4,59	10,38	15,67	6,54	7,32	7,70	1,68	4,39	9,4	13,55	6,14	6,82	7,00
ZVO 2	-23,8	-5,85	-22,89	-13,8	-8,27	-7,21	- 13,64	-31,23	-6,21	-29,68	-16,01	-9,02	-7,78	- 16,66
ZVO 3	1,87	2,39	2,06	1,48	1,31	1,66	1,80	1,83	2,33	2,02	1,46	1,29	1,46	1,73
ZVO 4	9,57	4,15	7,36	-7,4	-7,3	-4,78	0,27	8,73	3,98	6,85	-7,99	-7,87	-5,02	- 0,22
Poľnohospodárska prvovýroba ⁶														
HVO 1	-1,59	1,02	1,92	-0,98	1,41	-5,12	- 0,56	-1,62	1,01	1,88	-0,99	1,39	-5,39	- 0,62
HVO 2	-2,59	-5,33	-18,06	-11,03	-14,13	-12,09	- 10,54	-2,65	-5,64	-22,05	-12,39	-16,46	-13,75	- 12,16
HVO 3	9,42	4,05	10,63	9,73	6,07	4,88	7,46	8,61	3,89	9,61	8,87	5,72	4,65	6,89
HVO 4	5,35	17,48	-1,45	-2,39	-2,39	3,75	3,39	5,08	14,88	-1,47	-2,45	-2,45	3,62	2,87
ZVO 1	-1,52	3,7	8,55	23,9	6,03	4,81	7,58	-1,54	3,56	7,88	19,29	5,69	4,59	6,58
ZVO 2	-31,01	-5,25	-22,3	-16,54	-9,07	-20,06	- 17,37	-44,95	-5,55	-28,7	-19,81	-9,98	-25,1	- 22,35
ZVO 3	13,81	-3,94	11,43	13,99	21,3	32,59	14,86	12,13	-4,1	10,26	12,27	17,56	24,58	12,12
ZVO 4	-25,72	-33,08	-19,56	-39,08	-31	-34,95	- 30,57	-34,63	-49,44	-24,31	-64,15	-44,92	-53,73	- 45,20
Agroturizmus ⁷														
HVO 1	-6,79	0,37	1,88	-0,71	0,43	-9,39	- 2,37	-7,29	0,37	1,84	-0,72	0,43	-10,36	- 2,62
HVO 2	-4,98	-13,87	3,39	0,26	2,14	17,58	0,75	-5,24	-16,11	3,28	0,26	2,09	14,95	- 0,13
HVO 3	-12,91	-14,23	-18,2	-8,33	-27,51	-15,33	- 16,09	-14,83	-16,59	-22,25	-9,09	-37,94	-18,11	- 19,80
HVO 4	67,55	82,93	4,64	0,24	3,83	15,68	29,15	40,32	76	4,43	0,24	3,68	13,55	23,04
ZVO 1	8,7	6,38	13,64	11,44	7,08	9,05	9,38	8	6	12	10,27	6,61	8,3	8,53
ZVO 2	-4,39	-6,78	-23,6	-11,79	-7,6	4,01	- 8,36	-4,59	-7,28	-30,89	-13,37	-8,23	3,86	- 10,08
ZVO 3	-8,32	8,59	-11,65	-12,27	-21,02	-40,28	- 14,16	-9,08	7,91	-13,18	-13,99	-26,62	-67,45	- 20,40
ZVO 4	20,38	14,72	13,27	-0,7	-2,58	1,64	7,79	16,93	12,83	11,71	-0,71	-2,65	1,61	6,62

Zdroj: interná evidencia agrosubjektov, vlastné spracovanie⁹

Poznámka: ZVO 3 a ZVO 4 sú fyzickými osobami účtujúcimi v sústave jednoduchého účtovníctva, (vyčíslené bez zohľadnenia osobného dôchodku SHR)¹⁰

Table 4: 1/Mountain Production Area, 2/Potato Production Area, 3/ Return on costs, 4/Return on revenues, 5/Together, 6/Agricultural primarily production, 7/Agrotourism, 8/ Average, 9/Source: Internal evidence of agricultural entities, own processing, 10/Note: Subjects ZVO 3 and ZVO 4 are private persons who are accounting in the symple system (calculated regardless the personal pension of self-employed farmer)

Na základe komparácie hodnôt ukazovateľa rentability výnosov, obdobne ako v prípade rentability nákladov, z tabuľky 5 môžeme zhodnotiť, ako sa jednotlivým agrosubjektom darilo v oblasti poľnohospodárskej prvovýroby a v oblasti agroturizmu, a teda môžeme skonštatovať, že tri agrosubjekty zo sledovaného súboru dosahovali takmer každoročne lepšie výsledky v oblasti poľnohospodárskej prvovýroby (HVO 1, HVO 3, ZVO 3), naopak päť agrosubjektov v oblasti agroturizmu (HVO 2, HVO 4, ZVO 1, ZVO 2, ZVO 4). Čo je pozitívne pre agrosubjekty HVO 2 a ZVO 2, aj napriek ich celkovým výsledkom, jednoznačne lepšie výsledky dosahujú v oblasti agroturizmu, kde v poslednom sledovanom roku v prípade agrosubjektu HVO 2 pripadalo na 1 EUR výnosov 14,95 centov zisku a v prípade agrosubjektu ZVO 2 3,86 centov zisku, pričom v danej oblasti od roku 2010 agrosubjekt ZVO 2 zaznamenával každoročne lepšie hodnoty v porovnaní s rokmi predchádzajúcimi.

Vývoj rentability celkového a vlastného kapitálu vo vybranom súbore agrosubjektov

Keďže ukazovatele s viazanými vstupmi môžeme považovať za ukazovatele s komplexnejšou vypovedacou schopnosťou, či agrosubjekty skúmaného súboru zhodnocujú kapitál, ktorý bol v podniku viazaný, sme sa pokúsili posúdiť na základe rentability celkového kapitálu. Vzhľadom na právnu formu podnikania a tým dostupných údajov z účtovných výkazov prislúchajúcich agrosubjektom účtujúcich v podvojnej sústave účtovníctva, nebolo možné daný ukazovateľ vypočítať pri agrosubjektoch ZVO 3 a ZVO 4.

Z tabuľky 6 možno vidieť kolísavý vývoj rentability celkového kapitálu v každom jednom sledovanom agrosubjekte z HVO a ZVO. Rok 2011 sa javí ako najhorší v dosahovaní rentability celkového kapitálu. V rámci skúmaných agrosubjektov, až štyri zo šiestich dosiahli zápornú hodnotu daného ukazovateľa a v troch prípadoch došlo k zhoršeniu oproti roku predchádzajúcemu. V prípade agrosubjektov HVO 2 a ZVO 2 bola v sledovaných rokoch strata tak vysoká, že aj po pripočítaní nákladových úrokov vychádzajú záporné hodnoty. Tieto podniky nie sú schopné zo svojej činnosti uhradiť veriteľom tieto náklady. Aj napriek tomu, že spomenuté agrosubjekty sa nachádzajú v nelichotivej situácii, pri zohľadnení výsledkov daného ukazovateľa od roku 2008 do 2013, v prípade agrosubjektu ZVO 2 môžeme hovoriť o postupnej stabilizácii.

Vývoj rentability celkového a vlastného kapitálu v agrosubjektoch skúmaného súboru v % (2008-2013)
The return on total and own equity in examined agricultural entities in % (2008-2013)
Tab. 6

	Rentabilita celkového kapitálu ³							Rentabilita vlastného imania ⁴						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Pr.	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Pr. ⁵
HVO¹ 1	-0,58	0,67	1,19	-0,33	0,67	-3,14	-0,25	-1,62	0,50	1,20	-0,60	0,82	-4,21	-0,65
HVO 2	-0,53	-1,79	-6,88	-3,88	-4,81	-2,66	-3,43	-2,99	-6,39	-15,71	-10,82	-13,68	-8,13	-9,62
HVO 3	4,10	1,52	3,43	3,84	1,56	1,49	2,66	4,58	1,20	4,31	4,69	1,51	1,64	2,99
HVO 4	6,24	9,50	1,33	-0,87	2,13	4,72	3,84	5,09	8,11	-0,11	-3,39	-0,39	2,15	1,91
ZVO² 1	2,40	1,96	13,18	3,35	1,24	0,83	3,83	11,23	10,95	59,36	25,93	9,48	5,71	20,44
ZVO 2	-14,93	-3,11	-13,64	-6,42	-3,63	-2,85	-7,43	60,66	10,81	31,05	12,02	6,74	5,60	21,15

 Zdroj: interná evidencia agrosubjektov, vlastné spracovanie⁶

Table 6: 1/Mountain Production Area, 2/Potato Production Area, 3/Return on equity (total equity), 4/Return on equity (own equity), 5/Average, 6/Source: Internal evidence of agricultural entities, own processing

Pomerom výsledku hospodárenia za účtovné obdobie po zdanení (EBT = earnings before taxes) a vlastného imania agrosubjektov sme vyčíslili výnosnosť vlastných prostriedkov (ROE = Return on equity). Vzhľadom na právnu formu podnikania a tým dostupných údajov z účtovných výkazov prislúchajúcich agrosubjektom účtujúcich v podvojnnej sústave účtovníctva, nebolo možné daný ukazovateľ rovnako ako v predchádzajúcom prípade vypočítať pri agrosubjektoch ZVO 3 a ZVO 4. Z tabuľky 6 možno sledovať pozitívne výsledky tohto ukazovateľa v každom sledovanom roku v rámci agrosubjektov HVO 3, ZVO 1 a ZVO 2. Najvyššiu úroveň daný ukazovateľ dosiahol v roku 2011 v agrosubjekte HVO 3 (4,69 %) a v agrosubjekte ZVO 1 v roku 2010 a to na úrovni 59,36 %. Na jedno euro vlastného imania (t.j. vložených a vygenerovaných finančných prostriedkov) v účtovnom období pripadalo 59,36 centov zisku a teda kapitál vlastníkov priniesol dostatočne veľký výnos. V prípade agrosubjektu ZVO 2 dochádza k pomerne neštandardnej situácii. Spomedzi sledovaného šesťročného obdobia v každom jednom sledovanom roku pri zápornom výsledku hospodárenia, vykazovali záporné hodnoty vlastného imania a teda môžeme skonštatovať, že manažment agrosubjektu nehospodári efektívne i napriek kladnej hodnote rentability vlastného kapitálu. Vypočítané hodnoty vlastného kapitálu v agrosubjektoch HVO 1, HVO 2, HVO 3 a HVO 4 sú nižšie. Dôvodov môže byť niekoľko. Jedným z nich môže byť aj ten, že hodnota vlastného kapitálu bola nadhodnotená, keďže sa jedná o agrosubjekty s právnou formou podnikania družstvo. Pri danom by sme sa odvolali na výsledky Serenčesaet al., (2010), ktoré dokladujú, že podstatná časť pasív, konkrétne vlastné imanie a v ňom jeho dve zložky – základné imanie a kapitálové fondy, vznikla na základe procesu transformácie majetku družstiev. Nešlo o peňažné vklady do podnikania, ale o vyjadrenie hodnoty vlozenej do pôdy, o vyjadrenie vloženého majetku a o vyjadrenie hodnoty práce odpracovanej na vytvorenie deleného majetku družstva. Táto skutočnosť má teda zásadný vplyv pri výpočte ukazovateľa a miera výnosnosti je ovplyvnená účtovnou hodnotou vlastného imania.

Vývoj produktivity živej práce vo vybranom súbore agrosubjektov

Jedným z hlavných ukazovateľov neustáleho zvyšovania výkonnosti a predpokladom úspešnej realizácie cieľov agrosubjektov je produktivita práce. Je odrazom úrovne efektivity premeny vstupov na výstupy skúmaného celku, či jeho časti. Stupeň účinnosti vynaloženej ľudskej práce vo vybranom súbore agrosubjektov ako celkov v rokoch 2008-2013 dokumentuje tabuľka 7. Pri zohľadnení výsledkov daného ukazovateľa, môžeme skonštatovať, že sa pohyboval pomerne na stabilizovanej úrovni. Takmer každoročne o niečo vyššie hodnoty boli zaznamenané v súbore agrosubjektov zo zemiakarskej výrobnjej oblasti. Celkovo najvyššiu úroveň ukazovateľ dosiahol v roku 2008. Nasledujúci rok bol pod vplyvom zvýšenia mzdových nákladov takmer v každom jednom analyzovanom agrosubjekte sprevádzaný poklesom produktivity živej práce. Spomedzi agrosubjektov z HVO dosiahol každoročne najvyššie hodnoty agrosubjekt HVO 2, ktorému v roku 2008 na 1 EUR mzdových nákladov pripadalo 4,59 EUR výnosov.

Tak ako v prípade spomínaného agrosubjektu, aj v iných analyzovaných agrosubjektoch ako horskej, tak zemiakarskej výrobnjej oblasti možno sledovať kolísavý vývoj ukazovateľa. Zvýšenie úrovne ukazovateľa bolo v niektorých rokoch sprevádzané znížením počtu zamestnancov. Na základe komparácie hodnôt tabuľky 7 môžeme zhodnotiť, ako sa jednotlivým agrosubjektom darilo v oblasti poľnohospodárskej prvovýroby a v oblasti agroturizmu. Tak ako by sa dalo predpokladať, vzhľadom na náročnosť spotreby živej práce v hodnotených oblastiach poľnohospodárstva a agroturizmu, celkovo lepšie výsledky boli zaznamenané v oblasti poľnohospodárskej prvovýroby oproti agroturizmu, pričom jedným z dôvodov je lepšia možnosť v oblasti poľnohospodárskej prvovýroby nahradiť živú prácu zhmotnenou, čo v oblasti agroturizmu nie možné. Agroturizmus spočíva predovšetkým v poskytovaní služieb, je význam živej práce oveľa väčší. V súvislosti s trendmi a snahou uspokojiť požiadavky účastníkov agroturizmu a vidieckeho turizmu, s ohľadom na skutočnosť, že stupeň substitúcie živej práce zhmotnenou prácou, ktorý je obmedzený a ani v budúcnosti nemožno predpokladať zmenu, musí manažment agrosubjektov klásť väčší dôraz na kvalifikáciu zamestnancov v oblasti agroturizmu.

Vývoj ekonomickej efektívnosti nákladov vo vybranom súbore agrosubjektov

Okrem výsledku hospodárenia sú náklady najsúhrnnejším ukazovateľom hospodárenia agrosubjektov, pričom sa v nich odráža výrobná, zásobovacia, odbytová činnosť agrosubjektov a ich technická, ekonomická a organizačná úroveň. Pri zohľadnení výsledkov objemu výnosov vytvorených z vloženého eura celkových vlastných nákladov, ako dokumentuje tabuľka 7, môžeme skonštatovať, že hodnoty ukazovateľa sa pohybovali pomerne na stabilizovanej úrovni. Takmer každoročne o niečo vyššie hodnoty boli zaznamenané v súbore agrosubjektov zo ZVO. Celkovo najvyššiu úroveň ukazovateľ dosiahol v roku 2009.

Spomedzi agrosubjektov z horskej výrobnjej oblasti dosahovali každoročne najvyššie hodnoty ukazovateľa agrosubjekty HVO 3 a HVO 4. Úroveň ukazovateľa v agrosubjekte HVO 3 sa pohybovala počas sledovaného obdobia na pomerne stabilizovanej úrovni. Najvyššie zníženie v hodnote ukazovateľa bolo zaznamenané v roku 2012, kedy na 1 EUR

nákladov pripadalo 1,02EUR výnosov (-5,56 %). Najväčší prepád v rámci ekonomickej efektívnosti nákladov bol zaznamenaný v roku 2010 práve v agrosubjekte HVO 4 a to o 20,00 %, kedy na 1 EUR nákladov pripadalo 1 EUR výnosov. V danom roku došlo k zvýšeniu vo výrobnej spotrebe (44,93 %), osobných nákladoch (16,16 %), odpisoch (9,95 %) a daní a poplatkov (5,20 %). V rámci agrosubjektov právnických osôb zo zemiakarskej výrobnej oblasti každoročne s nižšími hodnotami obstál agrosubjekt ZVO 2. Po pozitívnom zvýšení o 23,55 % oproti roku predchádzajúcemu v roku 2009, nasledoval prepád o 18,10 % v roku 2010, kedy na 1 vložené euro pripadalo iba 0,77 EUR výnosov. Daná skutočnosť bola sprevádzaná ako znížením predovšetkým tržieb z predaja vlastných výrobkov a služieb, tak zvýšením výrobnej spotreby.

Výsledky ukazovateľa dosiahnuté podsúborom agrosubjektov z HVO v oblasti poľnohospodárskej prvovýroby sú bližšie k výsledkom dosiahnutým za agrosubjekty ako celky v porovnaní s výsledkami za ich oblasť agroturizmu (tabuľka 7). Celkovo lepšie výsledky pri porovnaní ekonomickej efektívnosti nákladov vo vybranom súbore agrosubjektov v oblasti poľnohospodárskej prvovýroby a v oblasti agroturizmu, dosahujú agrosubjety v oblasti poľnohospodárskej prvovýroby, s výnimkou agrosubjektu HVO 4, ZVO 2 a v niektorých rokoch skúmaného obdobia i agrosubjektu ZVO 1. Rast nákladov pri dosiahnutí rovnakého fyzického objemu produkcie nemusí nutne znamenať zvyšovanie nehospodárnosti výroby. Daná skutočnosť môže byť zapríčinená z rôznych dôvodov, jedným z nich je rast cien vstupov, rast ceny práce atď.

Vývoj produktivity živej práce a ekonomickej efektívnosti nákladov vo vybranom súbore agrosubjektov v EUR (2008-2013)

The human labor productivity and economic efficiency in examined agricultural entities in EUR (2008-2013)

Tab. 7

	Produktivita živej práce ³							Ekonomická efektívnosť nákladov ⁴						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Priemer	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Priemer ⁸
	Spolu ⁵													
HVO¹ 1	3,24	2,91	3,10	3,34	3,60	3,50	3,28	0,98	1,01	1,02	0,99	1,01	0,94	0,99
HVO 2	4,59	3,92	4,08	4,16	3,76	4,27	4,13	0,97	0,93	0,85	0,91	0,89	0,94	0,92
HVO 3	3,32	2,90	3,46	3,21	2,90	3,10	3,15	1,07	1,02	1,07	1,08	1,02	1,02	1,05
HVO 4	1,87	1,95	1,65	1,59	1,36	1,35	1,63	1,14	1,25	1,00	0,98	0,99	1,06	1,07
ZVO² 1	3,91	4,02	4,41	3,38	3,46	2,60	3,63	1,02	1,05	1,10	1,16	1,07	1,07	1,08
ZVO 2	2,54	2,54	2,19	1,77	1,83	1,75	2,10	0,76	0,94	0,77	0,86	0,92	0,93	0,86
ZVO 3	5,66	4,89	5,41	4,01	4,31	4,70	4,83	1,02	1,02	1,02	1,01	1,01	1,14	1,04
ZVO 4	4,93	4,43	4,08	6,02	5,01	5,22	4,95	1,10	1,04	1,07	0,93	0,93	0,95	1,00
	Poľnohospodárska prvovýroba ⁶													
HVO 1	3,45	2,95	3,36	3,60	3,99	3,97	3,55	0,98	1,01	1,02	0,99	1,01	0,95	0,99
HVO 2	5,00	4,36	4,20	4,27	3,79	3,81	4,24	0,97	0,95	0,82	0,89	0,86	0,88	0,90
HVO 3	3,64	3,26	3,98	3,45	3,14	3,31	3,46	1,09	1,04	1,11	1,10	1,06	1,05	1,08
HVO 4	1,77	1,93	1,55	1,50	1,26	1,18	1,53	1,05	1,17	0,99	0,98	0,98	1,04	1,04
ZVO 1	8,22	8,85	9,70	3,59	5,50	3,69	6,59	0,98	1,04	1,09	1,24	1,06	1,05	1,08
ZVO 2	2,70	2,50	1,95	1,18	1,36	1,16	1,81	0,69	0,95	0,78	0,83	0,91	0,80	0,83
ZVO 3	5,57	4,81	6,85	4,50	5,96	6,35	5,67	1,14	0,96	1,11	1,14	1,21	1,33	1,15
ZVO 4	2,51	2,08	1,81	2,26	2,04	2,06	2,13	0,74	0,67	0,80	0,61	0,69	0,65	0,69
	Agroturizmus ⁷													
HVO 1	2,46	2,74	2,12	2,39	2,39	2,11	2,37	0,93	1,00	1,02	0,99	1,00	0,91	0,98
HVO 2	3,46	2,61	3,66	3,78	3,66	6,80	4,00	0,95	0,86	1,03	1,00	1,02	1,18	1,01
HVO 3	1,86	1,44	1,53	1,94	1,53	1,97	1,71	0,87	0,86	0,82	0,92	0,72	0,85	0,84
HVO 4	2,43	2,07	2,22	2,10	1,92	2,31	2,18	1,68	1,09	1,05	1,00	1,04	1,16	1,17
ZVO 1	1,93	1,94	2,29	3,27	2,49	2,17	2,35	1,09	1,06	1,14	1,11	1,07	1,09	1,09
ZVO 2	2,27	2,60	2,58	2,69	2,57	2,65	2,56	0,96	0,93	0,76	0,88	0,92	1,04	0,92
ZVO 3	3,35	4,96	3,90	3,48	2,92	2,08	3,45	0,92	1,09	0,88	0,88	0,79	0,60	0,86
ZVO 4	6,03	5,44	5,08	7,68	6,29	6,59	6,19	1,20	1,15	1,13	0,99	0,97	1,02	1,08

Zdroj: interná evidencia agrosubjektov, vlastné spracovanie⁹

Poznámka: ZVO 3 a ZVO 4 sú fyzickými osobami účtujúcimi v sústave jednoduchého účtovníctva, (vyčíslené bez zohľadnenia osobného dôchodku SHR)¹⁰

Table 7: 1/Mountain Production Area, 2/Potato Production Area, 3/Human labour productivity, 4/Economic efficiency, 5/Together, 6/Agricultural primary production, 7/Agrotourism, 8/ Average, 9/Source: Internal evidence of agricultural entities, own processing, 10/Note: Subjects ZVO 3 and ZVO 4 are private persons who are accounting in the simple system (calculated regardless the personal pension of self-employed farmer)

Záver

Výskum bol uskutočnený na ôsmych agrosubjektoch (z HVO a ZVO), ktoré svoje podnikanie v poľnohospodárskej prvovýrobe diverzifikovali do oblasti turizmu. V oboch skupinách agrosubjektov mali najvyššie percentuálne zastúpenie v štruktúre odvetví rastlinnej výroby trvalé trávne porasty, pričom v súbore agrosubjektov zemiakárskej výrobnéj oblasti, celá výmera poľnohospodárskej pôdy bola zastúpená práve týmto odvetvím rastlinnej výroby. V odvetviach živočíšnej výroby v oboch skupinách dominovali odvetvia chovu HD a oviec. S charakterom realizovanej poľnohospodárskej prvovýrody sú v sledovaných subjektoch spojené aj aktivity v oblasti turizmu. Rozšírenie predmetu činnosti o vidiecky turizmus a agroturizmus možno v prípade subjektov z HVO identifikovať ako určitú snahu získania doplnkových príjmov, zatiaľ čo v prípade agrosubjektov ZVO ide skôr o primárnu orientáciu v tejto oblasti cestovného ruchu a využitie existujúcich TTP na extenzívny chov zvierat.

Každý rok je špecifický, o čom svedčia výsledky vykonanej analýzy v oblasti poľnohospodárskej výroby, ako aj v oblasti agroturizmu u všetkých sledovaných subjektov. Pri zohľadnení veľkého množstva rôznych aspektov, predovšetkým kardinálnej úlohy štátneho intervencionizmu, neodškriepiteľne odlišných podmienok podnikania každého jedného zo skúmaných agrosubjektov, v niektorých prípadoch nemožno hovoriť o zlom hospodárení zo strany manažmentu. Dôležitá je väzba medzi poľnohospodárskou výrobou a agroturistikou. Vidiecky cestovný ruch a agroturizmus možno pozitívne vnímať predovšetkým v horských oblastiach, pri zachovaní tradičného horského poľnohospodárstva, s ohľadom na udržanie stabilnej úrovne zamestnanosti a získania dodatočných zdrojov príjmov.

Literatúra

- [1] Bielik, P. 2008. *Podnikové hospodárstvo*. 2. vyd. Nitra: SPU, 2008. 319 s. ISBN 978-80-552-0010-1.
- [2] Bršćić, K., Fraić, R., Ružić, D. 2010. *Why Agrotourism – Owner's opinion*. In: Journal of Central European Agriculture. [online]. [cit. 19-10-2014]. Dostupné na internete: http://jcea.agr.hr/articles/790_WHY_AGROTOURISM_OWNER_S_OPINION_en.pdf
- [3] Gúčik, M. a kol. 2011. *Marketing cestovného ruchu*. 1. vyd. Banská Bystrica: Slovak-Swiss Tourism, 2011. 264 s. ISBN 978-80-89090-85-3.
- [4] Mach, F., Soukupová, J. 2013. Akú podporu potrebuje vidiecky cestovný ruch na Slovensku. *Obecné noviny*; 11/03/2013; 11/2013; s.: 10,11; Cestovný ruch; [online]. [cit. 15-9-2013]. Dostupné na internete: <www.azzz.sk/doc/monitoring/azzz_export_12.03.2013.doc>
- [5] Mikušáková, J. 2010. *Agroturistika a ekoturistika*. 1. vyd. Bratislava: Progressus Slovakia, 2010. 301 s. ISBN 978-80-969642-9-1.
- [6] Nuňvářová, S. 2007. *Rozvoj venkova*. 1. vyd. Brno: Ekonomicko-správní fakulta, Masarykova univerzita, 2007. 211 s. ISBN 978-80-210-4314-5.

- [7] Palkechová, L. (2015). Manažment agroturistických prevádzok vo vybraných agrosubjektoch SR. Dizertačná práca. SPU Nitra.
- [8] Paška, L., Kozáková, J., Lančarič, D., Savov, R. 2014. *Manažment výroby*. Vybrané kapitoly, 1. vyd. Nitra: SPU, 2014. 189 s. ISBN 978-80-552-1168-8.
- [9] Paška, L., Kozáková, J., Palkechová, L. 2014. *Manažment vidieckeho turizmu a agroturizmu vo vybranom súbore podnikov v SR* [elektronický zdroj]. In: *Súčasný globálne, národné a spoločenské trendy vo vývoji agrárneho marketingu*. 1. vyd.. 1 CD-ROM (92 s.). Nitra : Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2014, s. 25-33. ISBN 978-80-552-1245-6.
- [10] Serenčేశ, P. a kol. 2010. *Financie v poľnohospodárstve*. 1. vyd. Nitra: SPU, 2010. 188 s. ISBN 978-80-552-0438-3.
- [11] Stříbrná, M. 2005. *Venkovská turistika a agroturistika*. 1. vyd. Praha: Profi Press, 2005. 65 s. ISBN 80-86726-14-2.
- [12] Ťapák, P., Kokardová, M., Filip, M., Tomášová, M. 2008. „*Rozvoj vidieckeho turizmu*“: vzdelávacia príručka: projekt KSK: Vzdelávanie na vidieku. 1. vyd. Košice: MKV-PRESS, 2008. 202 s. ISBN 978-80-969910-0-6.
- [13] Tomášová, P. 2012. *Agroturizmus potrebuje marketing*. [online]. [cit. 17-9-2013]. Dostupné na internete: <<http://www.progressletter.sk/2012/09/01/agroturizmus-potrebuje-marketing/>>.
- [14] Zoborský, I. M. 2006. *Ekonomika poľnohospodárstva*. 1. preprac. vyd. Nitra: SPU, 2006. 319 s. ISBN 80-8069-758-2.

Došlo: 16. 9. 2015

Kontaktná adresa

Ing. Jana KOZÁKOVÁ, PhD.

SPU v Nitre, Katedra manažmentu, Trieda A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, SR,
tel.: +421 37 641 4169, e-mail: jana.kozakova@uniag.sk

Iveta Košovská

Samostatné hnutelné veci a súbory hnutelných vecí ako súčasť dlhodobého hmotného majetku a ich účtovné zobrazenie v poľnohospodárskej účtovnej jednotke

Individual movable assets and sets of movable assets as part of long-term tangible assets and their accounting representation in agricultural accounting entity

Abstract *Double entry accounting in accordance with the valid methods and principles ensures the demonstrable and true information about the process and results of business activities. The long-term tangible assets present significant part of total assets of the enterprise. This paper describes the characteristics of long-term tangible assets with regard to the accounting of individual movable assets and their accounting representation in agricultural accounting entity.*

Key words *accounting – assets - long-term tangible assets - individual movable assets and sets of movable assets - accounting entity – agricultural enterprise*

Abstrakt Účtovníctvo podnikateľských subjektov v zmysle platných metód a zásad zabezpečuje preukázateľné a verné informácie o priebehu podnikateľskej činnosti. Dlhodobý majetok predstavuje významnú súčasť celkového majetku podniku. V príspevku sme sa venovali charakteristike dlhodobého hmotného majetku so zreteľom na účtovné zobrazenie samostatných hnutelných vecí a súborov hnutelných vecí v poľnohospodárskej účtovnej jednotke.

Kľúčové slová účtovníctvo – majetok - dlhodobý hmotný majetok - samostatné hnutelné veci a súbory hnutelných vecí - účtovná jednotka - poľnohospodársky podnik

Postupným vývojom sa účtovníctvo transformovalo na osobitnú ekonomickú vednú disciplínu, ktorá je zameraná na skúmanie a určovanie podmienok, na zobrazovanie konkrétnych informácií, javov a situácií uvádza Máziková, K. – Boušková, D. – Mateášová, M. (2009). Východiskom k porozumeniu účtovníctva píše Dvořáková, D. (2012) je pochopenie podstaty ekonomickej činnosti podniku (účtovnej jednotky), jej špecifik, a to nielen v mikroekonomických súvislostiach, ale i v makroekonomickom kontexte, ktorý formuje prostredie, v ktorom účtovná jednotka podniká. Uskutočňovanie podnikateľskej činnosti podľa Soukupovej, B. – Šlosárovej, A. – Baštincovej, A. (2004) vyžaduje existenciu majetku podniku. Bielik, P. – Turčeková, N (2013) pokladajú majetok podniku za súhrn majetkových hodnôt, ktoré patria podniku a slúžia na jeho podnikanie. Množstvo a štruktúra majetku konštatuje Šlosárová, A. a kolektív (2011) závisí od druhu a rozsahu činnosti. Iné

konkrétne druhy sú napríklad vo výrobnom podniku (výrobné haly, stroje, prístroje a zariadenia, suroviny na výrobu, nedokončená výroba, výrobky), v podniku s obchodnou činnosťou (obchodné priestory, regály na uloženie tovaru, tovar), v podniku poskytujúcom služby (kancelárske priestory, kancelárske potreby). Košovská, I. (2014) uvádza, že majetok poľnohospodárskych podnikov má svoje osobitosti. Poľnohospodársky podnik využíva vo svojej činnosti v prevažnej miere biologické aktíva. Podľa Juhászovej, Z. – Tumpacha, M. (2012) osobitosťou pri tom je, že v poľnohospodárskych podnikoch majetok na rozdiel od iných zložiek majetku, je schopný vlastnej transformácie a reprodukcie, a to nezávisle od širších ekonomických podmienok.

Metodický postup

Účtovníctvo je odpradáva chápané ako celok, zachytávajúci a hodnotiaci hospodársku činnosť účtovnej jednotky. Účtovníctvo dokáže vypovedať o podniku ako z vnútorného, tak i z vonkajšieho pohľadu, nakoľko čerpá z celej rady informácií, ktoré môžu byť ďalej využité pri rôznych analytických postupoch. Aplikácia súčasnej národnej zákonnej úpravy účtovníctva vyjadruje zásady a princípy medzinárodnej právnej úpravy účtovníctva a zohľadňuje osobitosti slovenského podnikateľského prostredia.

Špecifické podmienky podnikania v poľnohospodárskej prvovýrobe v komparácii s inými podnikateľskými subjektami majú konkrétny ekonomický dopad na ich majetok. Za majetok podniku je považovaný súhrn všetkých hmotných, nehmotných ako aj osobných zložiek, ktoré patria a slúžia podnikateľovi pre vykonávanie podnikateľskej činnosti.

Cieľom príspevku bolo priblížiť charakteristiku dlhodobého hmotného majetku so zreteľom na účtovné zobrazenie samostatných hnutelných vecí a súborov hnutelných vecí v poľnohospodárskej účtovnej jednotke. V záujme dosiahnutia cieľa príspevku vychádzame zo súčasného stavu poznania doma i v zahraničí. Zdrojom pre spracovanie príspevku bola predovšetkým odborná literatúra a aktuálna právna úprava účtovníctva v Slovenskej republike. Pri jednotlivých spôsoboch chápania a vysvetľovania účtovníctva sa vychádza z použitia induktívno-deduktívnej a analyticko-syntetickej logickej vedeckej metódy.

Vlastná práca

Význam účtovníctva vzrástol s rozvojom globálneho trhového hospodárstva. Každá účtovná jednotka má povinnosť viesť účtovníctvo. Predmetom účtovníctva je zachytávanie ekonomických informácií o podniku, ako je napríklad stav a pohyb majetku, záväzkov, nákladov, výnosov a ich zaznamenávanie sa prejavuje vo vecnom obsahu účtovníctva. Základným cieľom účtovníctva je podávať prostriedkami jemu vlastnými, podľa základnej zásady účtovníctva verný a pravdivý obraz a majetkovej, výnosovej a finančnej situácii podniku. Majetkovou štruktúrou rozumie podiel jednotlivých položiek majetku na celkovom majetku. Štruktúra majetku, sortiment a jeho množstvo závisí od charakteru a rozsahu uskutočňovaných činností v účtovnej jednotke. Dlhodobý majetok tvorí významnú súčasť celkového majetku podniku. Ovplyvňuje budúci vývoj a efektívnosť podniku. Doba použitia je viac ako jeden rok a práve preto môže byť zdrojom zvýšenia ekonomických úžitkov aj niekoľko rokov.

Poľnohospodársky podnik, aby mohol vykonávať svoju činnosť musí disponovať určitým množstvom rôznych druhov majetku. Funkcie a spôsoby využitia majetku sú v podstate zhodné s majetkom využívaným v akomkoľvek odbore podnikateľskej činnosti (budovy, stroje, zásoby materiálu, pohľadávky, peniaze, atď.). Majetok poľnohospodárskych podnikov má svoj špecifický význam a spôsob využitia. Predstavujú ho predovšetkým živé organizmy (zvieratá a rastliny), ktoré sú predmetom, prostriedkom i výsledkom poľnohospodárskej činnosti. Veľký význam majú v poľnohospodárskych podnikoch i pozemky.

Stav a pohyb majetku tvorí významnú súčasť predmetu účtovníctva. Vo vzťahu k predmetu účtovníctva je majetok v Slovenskej republike definovaný v zákone č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákon o účtovníctve“) nasledovne: „**Majetkom** sú tie aktíva účtovnej jednotky, ktoré sú výsledkom minulých udalostí, je takmer isté, že v budúcnosti zvýšia ekonomické úžitky účtovnej jednotky a dajú sa spoľahlivo oceniť podľa § 24 až 28, vykazujú sa v účtovnej závierke v súvahe alebo vo výkaze o majetku a záväzkoch.“

V zmysle § 12 ods. 1 Opatrenia č. 23054/2002-92, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o postupoch účtovania a rámcovej účtovej osnove pre podnikateľov účtujúcich v sústave podvojného účtovníctva v znení neskorších predpisov (ďalej len „Postupy účtovania v PÚ“) dlhodobý majetok je majetok, ktorého doba použiteľnosti, dohodnutá doba splatnosti alebo vyrovnania iným spôsobom pri vzniku účtovného prípadu je dlhšia ako jeden rok.

Štruktúra dlhodobého majetku je nasledovná:

- dlhodobý nehmotný majetok (DNM),
- dlhodobý hmotný majetok (DHM),
- dlhodobý finančný majetok (DFM),
- dlhodobé pohľadávky.

U väčšiny podnikateľských subjektov, to platí aj pre poľnohospodárske účtovné jednotky, tvorí rozhodujúci podiel dlhodobého majetku práve dlhodobý hmotný majetok. Každá účtovná jednotka ho obstaráva s cieľom jeho používania v bežnej prevádzkovej činnosti, pretože dokáže plniť svoju funkciu niekoľko rokov. Z hľadiska likvidity (DHM) dlhodobo viaže peňažné prostriedky v rôznych zložkách majetku podniku.

Majetková vybavenosť subjektov v poľnohospodárstve má v súčasnosti pozitívny vývoj, pričom k tomuto trendu prispieva najmä zvyšovanie objemu dlhodobého hmotného majetku.

V zmysle postupov účtovania pre podnikateľov do dlhodobého hmotného majetku sa zaraďujú:

- **pozemky, stavby, byty a nebytové priestory, umelecké diela, zbierky a predmety z drahých kovov** (bez ohľadu na obstarávaciu cenu),
- **samostatné hnuteľné veci, súbory hnuteľných vecí**, ktoré majú samostatné technicko-ekonomické určenie, s dobou použiteľnosti dlhšou ako jeden rok a v ocenení vyššom ako je suma ustanovená osobitným predpisom, ktorým je zákon č. 595/2003 Z. z. o dani

z príjmov v znení neskorších predpisov, t. j. ktorých vstupná cena je v súčasnosti vyššia ako 1 700 €,

- **pestovateľské celky trvalých porastov s dobou plodnosti dlhšou ako tri roky (bez ohľadu na obstarávaciu cenu).** V zmysle zákona o dani z príjmov sem patria:
 - ovocné stromy vysádzané na súvislom pozemku s výmerou nad 0,25 ha v hustote najmenej 90 stromov na 1 ha,
 - ovocné kríky vysádzané na súvislom pozemku s výmerou nad 0,25 ha v hustote najmenej 1 000 kríkov na 1 ha,
 - chmeľnice a vinice,
- **základné stádo a ťažné zvieratá (bez ohľadu na obstarávaciu cenu).** Ak chceme vymedziť základné stádo je potrebné rešpektovať zootecnické zásady, podľa ktorých sa za základné stádo považujú dospelé plemenné a chovné zvieratá, ktoré popri svojich ďalších úžitkových vlastnostiach zabezpečujú predovšetkým reprodukciu vlastného chovu (rozmnožovanie). V zmysle tejto charakteristiky, ako aj podľa prílohy k zákonu č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov (zaradenie majetku do odpisových skupín) medzi zvieratá základného stáda bez ohľadu na ich cenu patria najmä:
 - dojnice a plemenné býky,
 - prasnice a plemenné kance,
 - bahnice a plemenné barany,
 - kozy a plemenné capy,
 - kobyly a plemenné žrebce, športové kone,
 - ostatné koňovité zvieratá dospelé, napr. somáre,
 - dospelé plemenné husi a gunáre (chované na produkciu násadových vajec).

Môžu sa tu účtovať aj zvieratá základného stáda ostatných hospodársky využívaných chovov napríklad muflónov, danielov, jeleňov, pštrosov, ak ich využiteľnosť v chove je dlhšia ako štyri roky. Muly a mulice pre ich neplodnosť nepatria medzi zvieratá základného stáda, využívajú sa ako ťažné zvieratá.

- **otvárký nových lomov, pieskovní a hlinísk, technická rekultivácia a technické zhodnotenie** (v súlade so zákonom o dani z príjmov), ak nie sú súčasťou obstarávacej ceny dlhodobého hmotného majetku.

Technickú rekultiváciu, o ktorej sa účtuje podľa postupov účtovania v dlhodobom majetku účtovné predpisy ani zákon o dani z príjmov nedefinujú, ani sa neodvolávajú na osobitný predpis. V praxi preto dochádza k nejednoznačnému posudzovaniu vykonaných rekultivácií pozemkov. Podľa Vyhlášky Ministerstva pôdohospodárstva SR č. 508/ 2004 Z. z. predstavuje rekultivácia súhrn agromelioračných, agrotechnických, biologických a pestovateľských opatrení na obnovu kvalitatívnych vlastností poľnohospodárskej pôdy a obnovu pôdnej úrodnosti. Účtovná jednotka musí spracovať projekt rekultivácie, ktorý obsahuje technickú časť rekultivácie a biologickú časť rekultivácie vrátane rozpočtovaných nákladov na ich vykonanie. Technická časť rekultivácie zahŕňa najmä zemné práce, povrchové očistenie plochy, plošné urovnávky a navážky, navážku skrývky humusového

horizontu poľnohospodárskej pôdy, rekonštrukciu pôdneho profilu a hydromelioračné opatrenia. Vykonáva sa najmä na narušených poľnohospodárskych pozemkoch v dôsledku stavebnej, banskej a inej činnosti, ale aj na ostatných pozemkoch sa posudzuje a účtuje alternatívne. Od technickej rekultivácie treba odlišiť meliorácie, ktoré predstavujú vybudovanú sústavu odvodňovania alebo zavlažovania pôdy a považujú sa za inžinierske stavby. Po ukončení technickej časti sa vykonáva biologická rekultivácia resp. na ňu nadväzuje. Biologická rekultivácia predstavuje súhrn biologických a pestovateľských opatrení na obnovu kvalitatívnych vlastností poľnohospodárskej pôdy. Podľa uvedenej vyhlášky zahŕňa najmä oševné postupy, hnojenie pôdy organickými hnojivami vrátane zeleného hnojenia a optimalizáciu pôdnej reakcie (vápnenie pôdy) atď. Náklady na biologickú rekultiváciu podľa postupov účtovania nie sú súčasťou obstarávacej ceny dlhodobého hmotného majetku. Účtujú sa do nákladov na hospodársku činnosť.

Samostatné hnutelné veci, ktorých ocenenie sa rovná sume stanovenej v zákone č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov, t. j. 1 700 € alebo je nižšie a ak doba použiteľnosti je dlhšia ako jeden rok, môže účtovná jednotka zaradiť do dlhodobého hmotného majetku. Ak ich nezaradí do DHM účtuje o nich ako o zásobách. Rozhodnutie o spôsobe účtovania je v kompetencii účtovnej jednotky, ktorá rozhodne, či sa takýto majetok bude považovať za dlhodobý majetok, alebo sa o ňom bude účtovať ako o zásobách. Spôsob rozhodovania musí mať stanovený v internej smernici. Hnutelné veci s dobou použiteľnosti najviac jeden rok bez ohľadu na ich obstarávaciu cenu sú podľa postupov účtovania pre podnikateľov zaradené do zásob.

Súčasťou evidencie a ocenenia dlhodobého hmotného majetku je aj **príslušenstvo**, napr. prídavné alebo výmenné zariadenia, ktoré sú súčasťou jeho ocenenia a evidencie. Príslušenstvo býva väčšinou súčasťou dodávky spolu s hlavnou vecou, v opačnom prípade sa k hlavnej veci priradí dodatočne.

Jedným z aspektov členenia dlhodobého hmotného majetku je skutočnosť, či predmetný majetok svojim používaním znižuje svoju hodnotu, alebo sa jeho hodnota nemení, resp. sa môže zvyšovať. V nadväznosti na uvedené je členenie DHM nasledovné:

- odpisovaný dlhodobý hmotný majetok,
- neodpisovaný dlhodobý hmotný majetok.

V každej účtovnej jednotke, poľnohospodárske podniky nevynímajúc, zohráva dôležitú úlohu oceňovanie majetku a záväzkov. Oceňovanie majetku a záväzkov sa viaže taktiež na zákon o účtovníctve a postupy účtovania ku dňu uskutočnenia účtovného prípadu. Účtovná jednotka (poľnohospodársky podnik) oceňuje dlhodobý hmotný majetok ku dňu uskutočnenia účtovného prípadu v závislosti od spôsobu obstarania dlhodobého hmotného majetku nasledovnými oceňovacími veličinami:

- obstarávacou cenou (OC),
- vlastnými nákladmi (VN),
- reprodukčnou obstarávacou cenou (ROC),
- reálnou hodnotou (RH).

Obstarávacia cena je cena, za ktorú sa majetok obstaral a náklady súvisiace s jeho obstaraním. Obstarávacou cenou sa oceňuje DHM nadobudnutý kúpou od domácich alebo zahraničných dodávateľov.

Náklady súvisiace s obstaraním sú náklady na:

- prípravu a zabezpečenie výstavby dlhodobého hmotného majetku, napríklad odvody za dočasné odňatie poľnohospodárskej pôdy z poľnohospodárskeho pôdneho fondu, náklady na poskytnutie záruky v súvislosti s obstaraním, a to do času uvedenia dlhodobého majetku do užívania,
- prieskumné, geologické, geodetické a projektové práce, a to vrátane variantných riešení, umelecké diela tvoriace súčasť stavebných objektov, náhrady na odstránenie ekonomickej ujmy poľnohospodárskych organizácií, odvody za trvalé odňatie poľnohospodárskej pôdy z poľnohospodárskeho pôdneho fondu, odvody za dočasné odňatie poľnohospodárskej pôdy z poľnohospodárskeho pôdneho fondu pre zariadenie staveniska, otvárkové nové lomy, pieskovní a hlinísk, technickú rekultiváciu, technické zhodnotenie, dopravné, montážne práce a clo,
- zabezpečovacie a konzervačné práce, alebo udržiavacie a dekonzervačné práce, ak sa zastavia práce na obstarávaní dlhodobého hmotného majetku,
- náhrady za nútené obmedzenie užívania nehnuteľností a náhrady majetkovej ujmy poskytované vlastníkom nehnuteľností a platby sa ekologickú ujmu v súvislosti s výstavbou,
- úhradu nákladov účelne vynaložených na pripojenie a zabezpečenie požadovaného príkonu alebo požadovanej dodávky plynu, tepla a vody, ako i úhrada vlastníkovi rozvodného zariadenia za preložku rozvodného zariadenia,
- skúšky, ktorými zhotoviteľ preukazuje riadne vykonanie diela,
- vyvolanú investíciu, ktorou sa rozumie obstaranie majetku alebo služby, ktoré nebude účtovná jednotka používať, ale ktoré jej vznikli podľa osobitného predpisu alebo zo zmluvy v súvislosti s obstaraním dlhodobého majetku.

Súčasťou obstarávacej ceny nie sú:

- penále, pokuty, poplatky, úroky z omeškania alebo iné sankcie zo zmluvných vzťahov a peňažné náhrady škôd súvisiace s obstaraním dlhodobého hmotného majetku,
- náklady na prípravu pracovníkov pre budovanie prevádzky a zariadenia,
- náklady na vybavenie obstarávaného dlhodobého majetku zásobami,
- náklady na biologickú rekultiváciu,
- náklady súvisiace s prípravou a zabezpečením výstavby, ktoré vznikli po uvedení obstaraného hmotného majetku do užívania,
- náklady na opravy a udržiavanie dlhodobého hmotného majetku,
- kurzové rozdiely,

- úroky z úverov, ak sa do času uvedenia tohto majetku do používania nerozhodne, že budú tvoriť súčasť obstarávacej ceny.

Reprodukčná obstarávacia cena je cena, za ktorú by sa majetok obstaral v čase, keď sa o ňom účtuje. Reprodukčnou obstarávacou cenou sa oceňuje napríklad dlhodobý hmotný majetok novo zistený pri inventarizácii a doteraz v účtovníctve nezachytený, majetok nadobudnutý darovaním a pod. Táto cena **sa bude uplatňovať do 31. 12. 2015. Od 1.1.2016 bude ROC nahradená reálnou hodnotou.**

Vlastnými nákladmi pri dlhodobom hmotnom majetku vytvorenom vlastnou činnosťou sú priame náklady (priamy materiál, priame mzdy, ostatné priame náklady) vynaložené na výrobu alebo inú činnosť a časť nepriamych nákladov, t. j. režijných nákladov, ktoré sa vzťahujú na výrobu alebo inú činnosť (napr. odpisy strojov, zariadení, spotreba energie, nájomné, atď.). Používajú sa na ocenenie DHM vytvoreného vlastnou činnosťou.

Reálna hodnota je trhová cena alebo ocenenie kvalifikovaným odhadom alebo posudkom znalca v prípade, ak trhová cena nie je k dispozícii alebo nevyjadruje správne reálnu hodnotu. Reálnou hodnotou sa oceňuje napríklad majetok nadobudnutý vkladom alebo kúpou podniku alebo jeho časti a majetok nadobudnutý zámenou.

V účtovnej jednotke (poľnohospodárskom podniku) sa môže dlhodobý majetok obstaráť nasledovnými spôsobmi:

- kúpa od domácich alebo zahraničných dodávateľov,
- vytvorenie vlastnou činnosťou,
- bezodplatné nadobudnutie (darovanie),
- investičnou výstavbou,
- získanie vkladom do podnikania,
- získanie zámenou,
- atď.

Obstaraný majetok bude považovaný za dlhodobý hmotný v takom prípade, ak splní všetky požiadavky potrebné na začatie používania a bude zaradený do používania. Musí spĺňať rôzne technické, technologické, ekologické, bezpečnostné a hygienické parametre podľa osobitných predpisov, ktorými sú napríklad zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v z. n. p., zákon č. 314/2001 Z. z. o ochrane pred požiarom v z. n. p., zákon č. 725/2004 Z. z. o podmienkach prevádzky vozidiel v premávke na pozemných komunikáciách, zákon č. 124/2006 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci. Pri zaraďovaní dlhodobého majetku do užívania v konkrétnych podmienkach účtovnej jednotky sa vyhotovuje tzv. **protokol o zaradení dlhodobého majetku do užívania**, ktorý, okrem náležitostí účtovného dokladu, by mal obsahovať:

- dátum obstarania a dátum uvedenia majetku do užívania,
- názov majetku a priradené inventárne číslo,
- ocenenie na účtovné a daňové účely,

- spôsob určenia účtovných a daňových odpisov,
- umiestnenie majetku,
- hmotne zodpovednú osobu,
- dátumy a podpisy účastníkov zarad'ovacieho procesu.

Účtovná jednotka (poľnohospodársky podnik) po zaradení dlhodobého hmotného majetku do používania o ňom účtuje v účtovej triede 0 – Dlhodobý majetok v nasledujúcich účtovných skupinách a účtoch:

- **02 - Dlhodobý hmotný majetok – odpisovaný**
 - 021 – Stavby
 - 022 - SHV a súbory hnutelných vecí
 - 025 - Pestovateľské celky trvalých porastov
 - 026 - Základné stádo a ťažné zvieratá
 - 029 - Ostatný dlhodobý hmotný majetok
- **03 - Dlhodobý hmotný majetok – neodpisovaný**
 - 031 – Pozemky
 - 032 - Umelecké diela a zbierky

Uvedené účtové skupiny obsahujú syntetické účty určené rámcovou účtovou osnovou. K jednotlivým syntetickým účtom si účtovná jednotka vytvára analytickú evidenciu podľa vlastných potrieb. Na analytických účtoch sa účtuje napríklad:

- podľa jednotlivých zložiek dlhodobého majetku pričom pri súbore hnutelných vecí a majetku, ktorého súčasťou ocenenia je aj príslušenstvo sa analytické účty vytvárajú pre jednotlivé súbory a pre majetok vrátane príslušenstva a ak sa k súboru hnutelných vecí priradí ďalšia vec a k majetku sa priradí príslušenstvo alebo sa vyradí, upraví sa ocenenie na príslušnom analytickom účte,
- podľa účelu ustanoveného osobitnými predpismi,
- alebo vyplývajúceho z požiadaviek riadenia účtovnej jednotky.

Analytická evidencia podľa jednotlivých zložiek dlhodobého hmotného majetku slúži na jeho identifikáciu a musí obsahovať najmä:

- názov alebo opis majetku,
- číselné označenie, dátum obstarania a uvedenia do používania a dátum zaúčtovania,
- ocenenie,
- údaje o zvolenom postupe účtovného a daňového odpisovania, sadzby účtovných a daňových odpisov, sumy účtovných a daňových odpisov za zdaňovacie obdobie,
- účtovnú zostatkovú cenu a daňovú zostatkovú cenu,
- vecné bremeno k majetku, poskytnutá dotácia, podpora alebo príspevok, záložné právo k majetku,

- dátum a spôsob vyradenia majetku z používania.

Obstaranie dlhodobého hmotného majetku a jeho technické zhodnotenie účtuje účtovná jednotka na účte 042 – Obstaranie dlhodobého hmotného majetku, do času jeho zaradenia do používania. Tento účet má charakter kalkulačného účtu. Účtuje sa na ňom cena dlhodobého majetku a všetky náklady súvisiace s jeho obstaraním. Náklady, ktoré nie sú súčasťou obstarávacej ceny sa účtujú priamo do nákladov na príslušné nákladové účty, ktorých sa týkajú. Poľnohospodársky podnik si na tomto účte vytvára analytickú evidenciu podľa jednotlivých spôsobov obstarania k položkám akými sú napríklad obytné stavby, budované stavby – neobytné, stroje, prístroje, zariadenia, dopravné prostriedky, inventár, pestovateľské celky trvalých porastov, základné stádo a ťažné zvieratá a ostatný majetok.

Ako už bolo uvedené v súčasnosti dochádza v poľnohospodárskych podnikoch k obnove dlhodobého hmotného majetku so zreteľom na samostatné hnutelné veci a súbory hnutelných vecí.

Na účte 022 - Samostatné hnutelné veci a súbory hnutelných vecí sa účtujú v súlade s postupmi účtovania samostatné hnutelné veci s výnimkou umeleckých diel, zbierok a predmetov z drahých kovov a súbory hnutelných vecí, ktoré majú samostatné technicko-ekonomické určenie s dobou použiteľnosti dlhšou ako jeden rok a v ocenení vyššom ako 1 700 Eur.

Podľa zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov, samostatné hnutelné veci a súbory hnutelných vecí sú vymedzené nasledovne:

- samostatnou hnutelnou vecou je napr. výrobné zariadenie, zariadenie a predmet slúžiaci na poskytovanie služieb, účelový predmet a iné zariadenie, ktoré s budovou alebo so stavbou netvorí jeden funkčný celok, aj keď je s ňou pevne spojené,
- súborom hnutelných vecí je súhrn samostatných hnutelných vecí, ktoré majú samostatné technicko-ekonomické určenie. Ich vstupná cena je vyššia ako 1 700 Eur a prevádzkovo technické funkcie sú dlhšie ako jeden rok. Súborom hnutelných vecí so samostatným technicko-ekonomickým určením je aj časť výrobného alebo iného celku. Súbor hnutelných vecí sa účtuje alebo eviduje samostatne tak, aby boli preukázateľne zabezpečené technické a hodnotové údaje o jednotlivých veciach zaradených do súboru, napríklad prírastkoch, úbytkoch vrátane údajov o dátume vykonanej zmeny, o rozsahu zmeny, o vstupných a zostatkových cenách jednotlivých prírastkov a úbytkov, o celkovej cene súboru hnutelných vecí, o sume odpisov vrátane ich zmien vyplývajúcich zo zmeny vstupnej ceny súboru hnutelných vecí.

Za samostatné hnutelné veci podľa štatistickej klasifikácie produktov podľa činností (CPA) 2015 sa považujú najmä:

1. stroje, prístroje a zariadenia, ktoré zahŕňajú napr.:
 - počítače, poplachové zariadenia na ochranu proti krádeži alebo požiaru, rozhlasové prijímače, televízne prijímače, testovacie a navigačné zariadenia, atď.,

- elektrické stroje a prístroje (KP 27), napr. elektrické motory, generátory a transformátory a elektrické rozvodné a ovládacie zariadenia, prístroje pre domácnosť (chladničky, mrazničky, práčky, umývačky riadu, mikrovlnné rúry),
 - stroje a zariadenia na všeobecné účely (KP 28), napr. motory a turbíny, čerpadlá, pece a horáky, zdvíhacie a manipulačné zariadenia, kancelárske stroje a zariadenia, klimatizačné prístroje, stroje pre poľnohospodárstvo a lesníctvo KP 28.3), stroje na výrobu potravín, atď.,
2. dopravné prostriedky, ktoré zahŕňajú napr.:
- motorové vozidlá, prívesy a návesy (KP 29), napr. osobné automobily, motorové vozidlá na prepravu nákladu a pod.,
 - ostatné dopravné zariadenia (KP 30), napr. lode a člny, železničné lokomotívy, lietadlá, motocykle a prívesné vozíky,
3. ostatné samostatné hnuiteľné veci, ktoré zahŕňajú napr.:
- nábytok (KP 31), napr. kancelársky nábytok a nábytok do obchodov, a pod.,
 - koberce a ostatné textilné podlahové krytiny (KP 13.93) atď..

Obstaranie samostatných vecí a súborov hnuiteľných vecí kúpou od tuzemského dodávateľa

Tab. 1

Účtovný prípad	Eur	MD	D
1) Faktúra dodávateľa za nákup traktora JD8230, (DFa)			
a) cena traktora bez DPH	140 000	042	
b) DPH 20 %	28 000	343	
c) celková suma faktúry	168 000		321
2) Poplatok za obstaranie úveru, (VBÚ)	700	568	221
3) Úhrada DFa za nákup traktora JD8230 z dlhodobého bankového úveru, (VÚÚ)	168 000	321	461
4) Úhrada úrokov za poskytnutý úver pred zaradením traktora do používania, (VBÚ)	950	042	221
5) Faktúra dodávateľa za prepravu traktora JD8230, (DFa)			
a) cena prepravy bez DPH	700	042	
b) DPH 20 %	140	343	
c) celková suma faktúry	840		321
6) Zaradenie traktora JD8230, do dlhodobého hmotného majetku v obstarávacej cene, (protokol o zaradení)	141 650	022	042
7) Úhrada úrokov za poskytnutý úver po zaradení traktora do používania, (VBÚ)	950	562	221
8) Splátka úveru – úbytok peňažných prostriedkov na bankovom účte, (VBÚ)	20 160	261	221
9) Splátka úveru – zníženie stavu bankového úveru, (VÚÚ)	20 160	461	261
10) Úhrada DFa za prepravu traktora JD8230 z bežného bankového účtu, (VBÚ)	840	321	221
11) Mesačný odpis traktora, (IÚD)	2951	551	082

Poľnohospodársky podnik v rámci postupného dopĺňania strojového parku zakúpil automatizovanú plynovú sušičku na pozberové spracovanie tekvice. Výsledná predajná cena plynovej sušičky bez DPH je 88 000 €. Pred dodávkou sušičky žiada dodávateľ od odberateľa preddavok vo výške 48 000 €, ktorý odberateľ uhradil z bežného bankového účtu. Faktúra bola uhradená taktiež z bežného bankového účtu.

Obstaranie samostatných vecí a súborov hnutel'ných vecí kúpou od tuzemského dodávateľa s poskytnutým preddavkom

Tab. 2

Účtovný prípad	Eur	MD	D
1) Poskytnutý preddavok na nákup automatizovanej plynovej sušičky na pozberové spracovanie tekvice z bežného účtu, (VBÚ)	48 000	052	221
2) Daňový doklad od dodávateľa o DPH z preddavku, DFa: (48 000 : 120) x 20 = 8 000	8 000	343	052
3) Faktúra dodávateľa za nákup automatizovanej plynovej sušičky, (DFa)			
a) cena sušičky bez DPH	88 000	042	
b) DPH 20 % (17 600 – 8 000 Eur)	9 600	343	
c) celková suma faktúry	97 600		321
4) Zúčtovanie čistého preddavku podľa údajov na DFa (48 000 – 8 000)	40 000	321	052
5) Úhrada nedoplatku DFa za nákup sušičky z bežného účtu, (VBÚ)	57 600	321	221
6) Faktúra dodávateľa za prepravu a montáž sušičky, (DFa)			
a) cena prepravy bez DPH	1 700	042	
b) DPH 20 %	340	343	
c) celková suma faktúry	2 040		321
7) Faktúra dodávateľa za zaškolenie zamestnancov pre obsluhu sušičky, (DFa)			
a) cena školenia bez DPH	400	518	
b) DPH 20 %	80	343	
c) celková suma faktúry	480		321
8) Zaradenie automatizovanej plynovej sušičky na pozberové spracovanie tekvice do dlhodobého hmotného majetku v obstarávacej cene, (protokol o zaradení)	89 700	022	042
9) Úhrada DFa za prepravu a montáž sušičky z bežného bankového účtu, (VBÚ)	2 040	321	221
10) Úhrada DFa za zaškolenie zamestnancov z bežného bankového účtu, (VBÚ)	480	321	221

Obstaranie samostatných vecí a súborov hnuiteľných vecí darom

Tab. 3

Účtovný prípad	Eur	MD	D
1) Prevzatie multifunkčného zariadenia oceneného v reprodukčnej obstarávacej cene, (IÚD, darovacia zmluva)	2 400	042	384
2) Zaradenie multifunkčného zariadenia do používania, (protokol o zaradení)	2 400	022	042
3) Mesačný odpis multifunkčného zariadenia, (IÚD)	50	551	082
4) Rozpustenie výnosov budúcich období do výnosov bežného roka vo výške zaúčtovaných odpisov, (IÚD)	50	384	648

Záver

Pre dosiahnutie ekonomického úspechu poľnohospodárstva v rámci národného hospodárstva, ale aj spoločného európskeho hospodárstva je nutné, aby poľnohospodárske subjekty v dostatočnom množstve a v správnej štruktúre zabezpečili financovanie svojich prevádzkových a investičných potrieb a aby určili a zabezpečili optimálnu majetkovú a finančnú štruktúru.

Účtovníctvo musí zachytiť osobitý charakter poľnohospodárskej činnosti (biologickú podstatu výrobného procesu), ktorý má vplyv predovšetkým na možné varianty oceňovania a klasifikáciu aktív, ale aj na vyčíslenie výsledku hospodárenia. Všetky uvedené skutočnosti odrážajú výkonnosť podniku. Funkcie a spôsoby využitia dlhodobého hmotného majetku v poľnohospodárskych podnikoch sú v podstate zhodné s majetkom využívaným v akomkoľvek odbore podnikateľskej činnosti. Od výkonnosti dlhodobého hmotného majetku v poľnohospodárskych podnikoch závisí nielen ekonomická efektívnosť a rentabilita poskytovaných výkonov, ale aj celkové dosahované ekonomické výsledky a prestíž na domácom i zahraničnom trhu.

Literatúra

- [1] BIELIK, P. – TURČEKOVÁ, N.: Podnikové hospodárstvo. 1. vyd. Nitra: SPU, 2013. 414 s. ISBN 978-80-552-1028-5
- [2] DVOŘÁKOVÁ, D.: Specifika účetnictví a oceňování v zemědělství. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, 156 s. ISBN 978-80-7357-961-6
- [3] CENIGOVÁ, A.: Podvojný účetnictvo podnikateľov. Bratislava: CENIGA, s. r. o., 2014, 704 s. ISBN 978-80-969946-5-6
- [4] JUHÁSZOVÁ, Z. – TUMPACH, M.: Biologický majetok v účtovníctve poľnohospodárskych účtovných jednotiek v Slovenskej republike a podľa IFRS. In Vybrané výsledky vedecko-výskumnej činnosti Fakulty hospodárskej informatiky v roku 2012 : zborník vedeckých statí. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2012. - ISBN 978-80-225-3525-0. - S. 32-42.
- [5] KOŠOVSKÁ, I. – FERENCZI VAŇOVÁ, A. – VÁRYOVÁ, I.: Základy účtovníctva (Zbierka úloh). Nitra: SPU, 2013. 235 s. ISBN 978-80-552-1015-5

- [6] KOŠOVSKÁ, I.: Základné stádo a ťažné zvieratá v účtovníctve poľnohospodárskych účtovných jednotiek In: Ekonomika poľnohospodárstva. ISSN 1338-6336. Roč. 14, č. 4 (2014), s. 82-94
- [7] LÁTEČKOVÁ, A. - KOŠOVSKÁ, I. - ŠKORECOVÁ, M.: Účtovníctvo podnikateľov. Nitra: SPU, 2014. 204 s. ISBN 978-80-552-1253-1
- [8] MÁZIKOVÁ, K. – BOUŠKOVÁ, D. – MATEÁŠOVÁ, M.: Účtovníctvo. 2. vyd. Bratislava: Iura Edition, spol. s.r.o., 2009. 198 s. ISBN 978-80-8078-294-8
- [9] PATAKY, J. – HACHEROVÁ, Ž. – KOČNER, M. Základy účtovníctva. 1. vyd. Nitra: SPU v Nitre, 2008, 213 s. ISBN 978-80-552-0009-5
- [10] SOUKUPOVÁ, B. – ŠLOSÁROVÁ, A. – BAŠTINCOVÁ: Účtovníctvo A učebný text. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, spol. s.r.o., 2004. 638 s. ISBN 80-8078-020-X
- [11] ŠLOSÁROVÁ, A. a kol. Účtovníctvo. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, spol. s.r.o., 2011. 290 s. ISBN 978-80-8078-418-8
- [12] Opatrenie MF SR č. 23054/2002-92 zo 16. decembra 2002, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o postupoch účtovania a rámcovej účtovnej osnove pre podnikateľov účtujúcich v sústave podvojného účtovníctva (ďalej len „postupy účtovania pre podnikateľov“). Dostupné z: <http://www.mfsr.sk/Default.aspx?CatID=7482>
- [13] Opatrenie MF SR č. 4455/2003-92, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o usporiadaní, označovaní a obsahovom vymedzení položiek individuálnej účtovnej závierky a rozsahu údajov určených z individuálnej účtovnej závierky na zverejnenie pre podnikateľov účtujúcich v sústave podvojného účtovníctva (ďalej len „opatrenie k účtovnej závierke“). Dostupné z: <http://www.mfsr.sk/Default.aspx?CatID=7483>
- [14] Zákon č. 431/2002 Z.z. zákon o účtovníctve, v znení neskorších predpisov. Dostupné z: <http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=4833>
- [15] ZÁKONY SLOVENSKEJ REPUBLIKY 2014. Žilina: Poradca podnikateľa, spol. s. r. o., 2014. 899 s. ISBN 978-80-89363-78-0

Došlo: 9. 9. 2015

Kontaktná adresa

Ing. Iveta KOŠOVSKÁ, PhD.

Katedra účtovníctva, Fakulta ekonomiky a manažmentu, Slovenská poľnohospodárska univerzita, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra

E-mail: iveta.kosovska@uniag.sk

Komoditné situačné a výhľadové správy na Slovensku po dvadsiatich rokoch*Commodity Situation and Outlook Reports in Slovakia after Twenty Years*

Pre usmernenie trhu s agropotravinárskymi komoditami sa vo vyspelých krajinách využívajú mnohé nástroje informačného a regulačného charakteru. Jedným z významných zdrojov informácií o aktuálnom stave ponuky a dopytu jednotlivých komodít a krátkodobej prognózy vývoja sú na Slovensku komoditné situačné a výhľadové správy. Ich vypracovanie vyplynulo z potreby poskytnúť informácie o situácii na agropotravinárskom trhu producentom, nákupcom a predajcom poľnohospodárskych a potravinárskych výrobkov. Už v roku 1991 vyšlo rozhodnutie Ministerstva pôdohospodárstva SR o vypracovaní komoditných situačných a výhľadových správ o vybraných poľnohospodárskych komoditách. V tom roku uzavreli príslušné ministerstvá Slovenskej republiky a Spojených štátov amerických dohodu o realizácii spoločného projektu česko-slovensko-americkej spolupráce v oblasti ekonomických analýz.

V rámci tohto projektu kolektívy pracovníkov vtedajšieho VÚEZVž, MZe ČR, VÚEPP a MP SR vypracovali za metodickéj spolupráce zástupcov Ekonomickej výskumnej služby Ministerstva poľnohospodárstva USA situačné a výhľadové správy o obilninách a mlieku v ČSFR, ČR a SR v roku 1992 a v SR aj v apríli 1993. Vzhľadom na pribúdajúci záujem o informácie tohto druhu zo strany riadiaceho orgánu agrosektora a odbornej verejnosti sa do roku 2014 rozšíril rozsah sledovaných komodít na súčasných šestnásť. Počas celého obdobia sa mnohé kroky pracovného postupu vzhľadom na zmeny v agrosektore prepracovali a metodický postup rešpektuje špecifiká jednotlivých komodít.

V súčasnosti sa komoditné správy vypracovávajú za obilniny, olejniny, strukoviny, cukrovú repu a cukor, zemiaky, zeleninu, ovocie, vinič hroznorodý a víno, priemyselné krmivá, jatočný hovädzí dobytok a teľatá, jatočné ošípané, ovce, kozy, mlieko, jatočnú hydinu a vajcia. Zodpovednými riešiteľmi sú pracovníci viacerých odborov Výskumného ústavu ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, najmä Oddelenia agrárneho trhu (Odbor informatiky). Títo úzko spolupracujú s pracovníkmi jednotlivých odborov MPRV SR, ktorí sú odbornými garantmi jednotlivých komodít. Komoditné správy poskytujú informácie širokého rozsahu, ako sú cenové informácie, informácie o regulačnej a podpornej politike, o zahraničnom obchode, dopyte, ponuke, sebestačnosti. Po vstupe SR do EÚ správy uvádzajú informácie o vývoji ponuky a dopytu na trhoch EÚ a vo svete. Návrhy komoditných správ sú schvaľované oponentským konaním pod gesciou MPRV SR podľa schváleného harmonogramu.

Dôležitou súčasťou komoditných správ sú hmotné bilancie deklarujúce vývoj hlavných ukazovateľov v dlhšom časovom rade za príslušné referenčné obdobie (kalendárny, resp. hospodársky rok). Z bilančných ukazovateľov sa v tabuľkách uvádza vývoj domácej produkcie, domácej spotreby (na potravinárske, krmne, osivárske, priemyselné a iné účely), zahraničnej obchodnej výmeny, stavu počiatočných a konečných zásob. Pri rastlinných

komoditách sa v bilanciách uvádza osevná, zberová plocha a hektárová úroda v príslušnom roku.

Ing. Mária Jamborová – Ing. Eva Meravá

Bilancia obilnín spolu (v tis. t)

Ukazovateľ	2004-05	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14	*2014-15
Osevná plocha (tis. ha)	819,1	714,1	737,8	795,5	773,9	s 786,3
Zberová plocha (tis. ha)	815,5	683,3	741,5	792,8	759,8	s 779,0
Hektárová úroda (t/ha)	4,65	3,74	5,01	3,83	4,49	s 6,04
Produkcia	3 793,1	2 554,2	3 714,1	3 035,8	3 412,0	s 4708,3
Počiatkové zásoby	267,5	1 485,0	302,5	744,3	651,2	s 495,2
Dovoz	72,6	500,9	320,7	353,0	220,3	204,0
Ostatné zdroje	144,1	104,6	113,2	128,3	136,1	151,4
Celková ponuka	4 277,3	4 744,7	4 450,5	4 261,4	4 419,5	5 559,0
Domáca spotreba	2 948,2	2 417,7	2 533,4	2 618,9	2 687,9	2 759,1
-potravínarska	1 190,3	1 126,7	1 150,6	1 097,5	1 102,1	1 129,0
-osivárska	211,5	219,7	233,7	173,1	189,8	185,9
-krmna	1 296,2	726,0	823,2	882,3	882,2	874,4
-ostatná (lieh+bioetanol)	250,2	345,4	325,9	466,0	513,8	569,8
vývoz	367,2	1 185,4	1 145,9	964,7	1 213,3	1 192,0
Ostatné výdaje	170,1	24,3	26,9	26,6	23,1	30,1
Celkové použitie	3 485,5	3 627,4	3 706,2	3 610,2	3 924,3	3 981,2
Konečné zásoby	791,8	361,6	744,3	651,2	495,2	1 577,8

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR

Poznámky: údaje o zahraničnom obchode sú dopočítané MPRV SR za podprahové objemy vo fyzických jednotkách

**odhad autora, s = skutočnosť*

Bilancia pšenice (v tis. t)

Ukazovateľ	2004-05	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14	*2014-15
Osevná plocha (tis. ha)	369,4	349,7	364,0	388,7	368,2	s 380,2
Zberová plocha (tis. ha)	367,8	342,1	362,8	388,1	367,7	s 379,3
Hektárová úroda (t/ha)	4,80	3,46	4,50	3,29	4,58	s 5,46
Produkcia	1 764,8	1 185,3	1631,1	1275,3	1684,3	s 2072,4
Počiatočné zásoby	79,0	625,2	121,5	308,2	220,7	s 127,9
Dovoz	55,3	110,0	116,3	113,4	33,3	20,0
Ostatné zdroje	82,0	50,7	52,0	54,0	59,0	65,0
Celková ponuka	1 981,1	1 971,1	1920,9	1750,9	1997,3	2285,3
Domáca spotreba	1 357,8	1 060,3	1041,6	1037,5	1090,3	1098,5
-potravínarska	530,2	523,8	498,1	465,8	444,4	450,0
-osivárska	110,6	101,2	108,2	103,3	100,0	76,0
-krmna	560,0	281,4	300,0	372,4	397,5	370,0
-ostatná	157,0	153,8	135,3	96,0	148,4	196,6
vývoz	152,4	453,7	561,6	486,0	771,9	627,0
Ostatné výdaje	122,6	8,1	9,6	6,7	7,2	12,0
Celkové použitie	1 632,8	1 522,0	1612,8	1530,1	1869,4	1737,5
Konečné zásoby	348,3	124,6	308,2	220,7	127,9	547,7

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR

Poznámky: údaje o zahraničnom obchode sú dopočítané MPRV SR za podprahové objemy vo fyzických jednotkách

**odhad autora, s = skutočnosť*

Bilancia jačmeňa (v tis. t)

Ukazovateľ	2004-05	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14	*2014-15
Osevná plocha (tis. ha)	223,6	138,9	136,3	148,5	122,4	s 138,9
Zberová plocha (tis. ha)	222,0	133,0	135,7	148,0	121,3	s 138,8
Hektárová úroda (t/ha)	4,13	2,72	3,87	3,18	3,68	s 4,87
Produkcia	915,9	361,4	525,0	470,5	446,0	s 675,9
Počiatočné zásoby	83,3	276,5	16,9	21,1	29,7	s 62,0
Dovoz	2,4	94,8	78,1	75,3	81,8	42,0
Ostatné zdroje	23,0	14,5	8,7	11,7	25,1	15,0
Celková ponuka	1 024,6	747,2	628,7	578,6	582,7	794,8
Domáca spotreba	741,0	525,8	551,5	459,3	439,8	481,9
-potravínárska	369,1	244,2	310,2	280,0	280,0	300,0
-osivárska	59,0	42,4	43,7	35,6	27,0	31,9
-krmna	273,3	169,7	130,3	90,0	90,0	100,0
-ostatná	39,6	69,5	67,4	53,7	42,8	50,0
vývoz	117,0	153,8	50,0	85,6	69,0	106,0
Ostatné výdaje	0,0	4,0	6,1	4,0	11,9	10,0
Celkové použitie	858,0	683,6	607,6	548,9	520,7	597,9
Konečné zásoby	166,6	73,0	21,1	29,7	62,0	196,9

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR

Poznámky: údaje o zahraničnom obchode sú dopočítané MPRV SR za podprahové objemy vo fyzických jednotkách

**odhad autora, s = skutočnosť*

Bilancia raže (v tis. t)

Ukazovateľ	2004-05	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14	*2014-15
Osevná plocha (tis. ha)	32,6	17,1	13,4	15,8	22,6	s 15,2
Zberová plocha (tis. ha)	32,5	15,9	13,0	15,7	22,4	s 14,6
Hektárová úroda (t/ha)	3,83	2,23	3,18	3,14	3,86	s 3,67
Produkcia	124,30	35,5	41,2	49,4	86,5	s 53,5
Počiatočné zásoby	4,9	35,0	5,0	5,2	42,2	s 64,2
Dovoz	0,7	7,1	6,2	36,1	0,7	1,0
Ostatné zdroje	1,3	1,1	1,8	1,2	3,2	4,0
Celková ponuka	131,2	78,7	54,2	91,9	132,6	122,7
Domáca spotreba	82,7	56,6	43,4	42,2	43,8	45,1
-potravínarska	50,7	34,6	28,9	23,4	23,6	25,0
-osivárska	6,4	4,0	3,8	4,8	4,5	2,9
-krmna	24,1	13,0	8,1	9,7	12,7	12,4
-ostatná	1,5	5,0	2,7	4,3	3,0	4,8
vývoz	4,8	10,7	5,6	7,0	24,6	21,0
Ostatné výdaje	0,0	0,4	0,0	0,5	0,0	0,0
Celkové použitie	87,5	67,8	49,1	49,7	68,4	66,1
Konečné zásoby	43,7	5,0	5,2	42,2	64,2	56,7

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR

Poznámky: údaje o zahraničnom obchode sú dopočítané MPRV SR za podprahové objemy vo fyzických jednotkách

**odhad autora, s = skutočnosť*

Bilancia kukurice na zrno (v tis. t)

Ukazovateľ	2004-05	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14	*2014-15
Osevná plocha (tis. ha)	147,0	178,9	193,8	211,8	231,5	s 219,6
Zberová plocha (tis. ha)	147,8	166,6	202,0	212,3	221,5	s 216,2
Hektárová úroda (t/ha)	5,83	5,53	7,15	5,51	5,07	s 8,39
Produkcia	862,4	921,3	1 444,4	1 170,4	1 123,3	s 1814,1
Počiatkové zásoby	92,1	620,6	150,5	385,1	324,7	s 190,8
Dovoz	12,2	285,0	114,9	123,0	100,8	138,0
Ostatné zdroje	36,5	33,8	49,4	60,0	47,3	60,0
Celková ponuka	1 003,2	1 860,7	1 759,1	1 738,5	1 596,1	2 202,9
Domáca spotreba	667,3	724,1	842,0	1 023,7	1 063,1	1 078,8
-potravínarska	226,6	322,0	311,4	325,6	350,0	350,0
-osivárska	25,6	62,2	69,1	20,9	50,0	68,8
-krmna	366,4	226,6	343,2	367,1	345,5	350,0
-ostatná (bioetanol)	48,7	113,3	118,3	310,0	317,6	310,0
vývoz	87,5	560,0	521,0	374,7	338,4	431,0
Ostatné výdaje	47,5	10,6	10,9	15,4	3,8	8,0
Celkové použitie	802,3	1 294,8	1 374,0	1 413,8	1 405,3	1 517,8
Konečné zásoby	200,9	150,5	385,1	324,7	190,8	685,1

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR

Poznámky: údaje o zahraničnom obchode sú dopočítané MPRV SR za podprahové objemy vo fyzických jednotkách

**odhad autora, s = skutočnosť*

Bilancia zemiakov spolu (v tis. t)

Ukazovateľ	2004-05	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14	*2014-15
Zberová plocha (tis. ha)	24,2	10,9	10,4	8,9	9,0	9,1
Hektárová úroda (t/ha)	15,76	11,5	20,90	18,54	18,32	19,64
Produkcia	382,0	125,9	217,3	165,7	164,5	178,8
Dovoz	54,6	157,2	74,1	127,7	187,1	178,5
-z toho sadivo	1,0	9,3	4,2	6,5	5,3	5,0
Celková ponuka	436,6	283,1	291,4	293,4	351,6	357,3
Potravinárska spotreba	345,6	258,2	267,3	259,6	256,5	256,8
Spotreba sadiva	63,6	22,8	21,2	25,4	23,4	23,4
Kfmenie a straty	17,8	1,0	1,1	0,3	17,8	24,6
Vývoz	9,6	1,1	1,8	8,1	53,9	52,5

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR

Poznámky: údaje o zahraničnom obchode sú dopočítané MPRV SR za podprahové objemy vo fyzických jednotkách

od roku 2012-13 je uvádzaný dovoz i vývoz vrátane výrobkov, *odhad autora

Bilancia strukovín na zrno spolu (v tis. t)

Ukazovateľ	2004-05	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14	*2014-15
Osevná plocha (tis. ha)	15 093	13 428	8 643	8 250	5 059	6 169
Zberová plocha (tis. ha)	14 790	11 587	8 015	7 265	4 618	6 068
Hektárová úroda (t/ha)	2,54	1,47	2,23	1,39	1,95	2,38
Produkcia	37 584	17 007	17 861	10 086	8 999	14 453
Počiatočné zásoby	2 525	4 938	5 387	8 104	5 164	5 654
Dovoz	7 312	7 721	7 160	8 321	9 665	8 385
Celková ponuka	47 421	29 665	30 408	26 511	23 828	28 492
Domáca spotreba	28 345	19 448	18 242	14 907	12 304	12 760
-potravinárska	9 914	8 410	8 333	8 192	7 157	7 162
-osivárska	4 250	2 398	1 659	1 720	1 207	1 493
-krmivárska	12 902	8 465	8 155	4 800	3 717	3 900
Vývoz	10 853	4 830	4 063	6 440	5 870	4 502
Celkové použitie	39 198	24 279	22 304	21 347	18 174	20 762
Konečné zásoby	8 223	5 387	8 104	5 164	5 654	7 731

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR

Poznámky: údaje o zahraničnom obchode sú dopočítané MPRV SR za podprahové objemy vo fyzických jednotkách

*odhad autora

Bilancia hydínového mäsa v jatočnej hmotnosti (v t)

Ukazovateľ	2004	2010	2011	2012	2013	*2014
Počiatkové zásoby	4 402	8 000	3 060	3 232	4 237	4 535
Hrubá domáca produkcia	85 558	87 998	72 253	75 940	70 596	73 404
Dovoz	35 810	71 817	87 899	77 861	89 498	69 241
-v tom z EÚ	28 277	71 294	74 480	84 461	85 020	62 787
Celková ponuka	125 800	167 816	163 212	157 033	164 331	147 180
Vývoz	16 724	61 559	55 846	70 087	68 454	69 467
-v tom do EÚ	16 522	42 538	50 078	46 147	65 267	66 824
Spotreba mäsa	104 992	103 197	104 134	82 708	91 341	75 941
Celkové použitie	121 716	164 756	159 980	152 796	159 796	145 408
Konečné zásoby	4 084	3 060	3 232	4 237	4 535	1 772

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR

Poznámky: údaje o zahraničnom obchode sú dopočítané MPRV SR za podprahové objemy vo fyzických jednotkách

**odhad autora*

Bilancia konzumných vajec (v tis. ks)

Ukazovateľ	2004	2010	2011	2012	2013	*2014
Počiatkové zásoby	15 917	18 378	19 692	21 247	27 679	14 850
Produkcia konzumných vajec ¹⁾	1 064 109	1 127 083	1 113 040	1 131 993	1 033 577	972 069
Dovoz	85 165	203 456	95 391	112 858	167 104	187 707
Celková ponuka	1 165 191	1 348 917	1 228 123	1 266 098	1 228 360	1 174 626
Domáca spotreba	1 075 838	1 128 384	1 107 444	1 131 355	1 145 145	1 060 507
Vývoz	74 573	200 841	99 432	107 064	68 365	105 707
Celkové použitie	1 150 411	1 329 225	1 206 876	1 238 419	1 213 510	1 166 214
Konečné zásoby	14 780	19 692	21 247	27 679	14 850	8 412

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR

Poznámky: údaje o zahraničnom obchode sú dopočítané MPRV SR za podprahové objemy vo fyzických jednotkách

bilancia je vrátane výrobkov

1) produkcia konzumných vajec = rozdiel produkcie vajec celkom a násadových vajec a odpočet strát

**odhad autora*

Bilancia hovädzieho a teľacieho mäsa v tonách jatočnej hmotnosti

Ukazovateľ	2004	2011	2012	2013	2014	2015*
Počiatkové zásoby	850	354	311	181	202	442
Hrubá domáca produkcia	35 849	22 246	20 737	23 364	22 347	23 000
Dovoz	19 144	11 777	11 175	14 776	15 821	15 000
- v tom z EÚ	19 129	11 587	10 980	14 622	15 557	14 900
Zmena ŠHR	-364	2	0	0	1	0
Celková ponuka	56 208	34 376	32 223	38 321	38 369	38 442
Vývoz	24 363	15 060	13 979	15 599	16 911	16 500
- v tom do EÚ	24 019	12 898	8 859	14 883	16 064	15 800
Spotreba mäsa	29 921	18 640	17 798	22 208	20 639	21 292
Ostatné úbytky	861	364	264	311	377	350
Celkové použitie	55 145	34 064	32 042	38 119	37 927	38 142
Konečné zásoby	1 063	311	181	202	442	300

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR

Poznámky: údaje o zahraničnom obchode s mäsom sú dopočítané MPRV SR za podprahové objemy vo fyzických jednotkách

*Všetky položky sú bez hovädzích vnútorností a výrobkov z nich. * odhad autora*

Bilancia bravčového mäsa v tonách jatočnej hmotnosti

Ukazovateľ	2004	2011	2012	2013	2014	2015*
Počiatkové zásoby	5 155	3 245	3 230	2 239	2 244	2 423
Hrubá domáca produkcia	161 275	88 197	77 767	75 781	80 045	81 000
Dovoz	41 122	115 015	124 275	147 269	125 812	130 000
- v tom z EÚ	41 062	114 542	124 088	147 017	125 635	129 800
Zmena ŠHR	-712	7	0	0	3	0
Celková ponuka	208 264	206 449	205 272	225 289	208 099	213 423
Vývoz	6 387	50 089	61 108	88 260	83 670	85 000
- v tom do EÚ	6 363	49 345	59 821	86 651	83 143	84 500
Spotreba mäsa	195 243	151 886	140 717	133 871	120 948	125 100
Ostatné úbytky	3 328	1 245	1 208	913	1 058	1 000
Celkové použitie	204 958	203 220	203 033	223 044	205 676	211 100
Konečné zásoby	3 306	3 230	2 239	2 244	2 423	2 323

*Poznámka: Všetky položky sú bez bravčových vnútorností a výrobkov z nich; ale vrátane slaniny. * odhad autora*

Bilancia ovčieho mäsa v tonách jatočnej hmotnosti

Ukazovateľ	2004	2011	2012	2013	2014	2015*
Počiatkové zásoby	0	0	0	0	0	0
Hrubá domáca produkcia	1 238	1 188	1 252	1 257	1 391	1 350
Dovoz	40	67	83	83	162	90
- v tom z EÚ	35	54	66	68	130	70
Celková ponuka	1 278	1 255	1 335	1 340	1 553	1 440
Vývoz	935	784	768	791	1 192	960
- v tom do EÚ	935	784	768	791	1 191	960
Spotreba mäsa	343	471	567	546	361	480
Ostatné úbytky	0	0	0	2	0	0
Celkové použitie	1 278	1 255	1 335	1 340	1 553	1 440
Konečné zásoby	0	0	0	0	0	0

*Poznámka: Všetky položky sú bez vnútorností a výrobkov z nich. * odhad autora*

Bilancia kozieho mäsa v tonách jatočnej hmotnosti

Ukazovateľ	2008	2011	2012	2013	2014	2015*
Počiatkové zásoby	0	0	0	0	0	0
Hrubá domáca produkcia	314	258	258	258	262	260
Dovoz	0	0	0	7	47	25
- v tom z EÚ	0	0	0	7	47	25
Celková ponuka	314	258	259	265	309	285
Vývoz	0	0	0	1	1	0
- v tom do EÚ	0	0	0	1	0	0
Spotreba mäsa	314	258	259	264	308	285
Ostatné úbytky	-	0	0	0	0	0
Celkové použitie	314	258	259	265	309	285
Konečné zásoby		0	0	0	0	0

*Poznámka: Všetky položky sú bez vnútorností a výrobkov z nich. * odhad autora*

Bilancia kŕmnych zmesí (v tis. t)

Ukazovateľ	2004-05	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14	2014-15*
Celková výroba	1 007,1	667,5	643,0	722,1	710,4	704,5
- Podniky krm. priem.	575,9	389,3	369,5	453,6	426,4	418,0
- Samovýrobcovia	431,2	278,2	273,5	268,5	284,0	286,5
Počiatkové zásoby	8,2	4,6	5,3	4,6	3,6	4,5
Celková ponuka	1 015,3	672,1	648,3	726,7	714,0	709,0
Domáca spotreba	1 008,5	666,8	643,7	723,1	709,5	705,0
- KZ z podnikov krmovinár. priemyslu	577,4	388,0	370,2	454,5	426,1	419,0
- KZ od samovýrobcov	431,1	278,9	273,5	268,7	283,4	286,0
Celkové použitie	1 008,5	666,8	643,7	723,1	709,5	705,0
Konečné zásoby	6,9	5,3	4,6	3,6	4,5	4,0

*Prameň: MPRV SR, vlastný výpočet * odhad autora*

Bilancia ovocia mierneho pásma (v tonách)

Ukazovateľ	2004	2011	2012	2013	2014	*2015
Domáca produkcia	62 544	50 732	62 590	66 563	69 362	67 963
z toho: produkčné sady	38 394	37 158	50 326	53 628	55 807	54 718
Dovoz	69 214	97 260	93 203	76 920	83 889	80 405
Celková ponuka	131 758	147 992	155 793	143 483	153 251	148 367
Dodávky pre spracovat. priemysel	5 476	6 055	7 638	6 390	6 156	6 273
Priama spotreba	106 919	100 346	109 127	101 500	98 806	100 153
Ostatná použitie*	5 691	14 428	6 799	1 551	18 655	10 103
Vývoz	13 672	27 163	32 229	34 042	29 634	31 838
Celkové použitie	131 758	147 992	155 793	143 483	153 483	148 367

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR

*Poznámky: údaje o zahraničnom obchode sú dopočítané MPRV SR za podprahové objemy vo fyzických jednotkách; * odhad autora*

Bilancia zeleniny (v tonách)

Ukazovateľ	2004	2011	2012	2013	2014	*2015
Zberová plocha	32 017	30 334	29 165	28 320	28 065	29 874
Produkcia	380 626	314 855	310 148	325 378	326 074	318 420
Dovoz	137 695	265 986	250 150	251 650	256 021	262 281
Celková ponuka	518 321	580 841	560 298	577 028	582 095	580 701
Dodávky pre sprac. priem	85 651	20 736	37 908	38 578	43 776	25 360
Vývoz	42 282	28 115	35 429	27 863	38 265	38 030
Spotreba	348 177	384 182	368 286	375 156	*399 529	389 790
Ostatné použitie*	42 611	147 808	118 675	135 431	144 301	127 522
Celkové použitie	518 321	580 841	560 298	577 028	582 095	580 701

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR

*Poznámky: údaje o zahraničnom obchode sú dopočítané MPRV SR za podprahové objemy vo fyzických jednotkách; * odhad autora*

Bilancia olejní (v tonách)

Ukazovateľ	2004-05	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14	*2014-15
Osevná plocha (ha)	198 976	280 026	261 377	225 085	254 784	s 243 436
Zberová plocha (ha)	196 726	267 031	257 376	223 066	253 545	s 241 659
Hektárová úroda (t/ha)	2,43	1,88	2,23	2,04	2,42	s 3,06
Produkcia	478 364	500 688	574 635	454 288	612 384	s 738 669
Počiatkové zásoby	474	1 098	3 209	1 986	2 392	s 1 826
Dovoz spolu	13 804	147 440	214 416	129 524	64 889	52 987
Celková ponuka	492 642	649 226	792 260	585 798	679 504	793 482
Domáca spotreba	256 975	334 955	310 700	293 143	269 801	275 161
v tom: potravinárska	171 118	156 385	92 693	92 496	63 808	58 796
Iná (MERO, krmivárska)	85 857	178 570	218 007	184 928	205 993	216 365
Vývoz spolu *	235 049	311 062	479 574	290 223	408 038	518 321
Celkové použitie	492 024	646 017	790 274	585 798	677 678	793 482
Konečné zásoby	618	3 209	1 986	2 432	1 826	2 343

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR

*Poznámky: údaje o zahraničnom obchode sú dopočítané MPRV SR za podprahové objemy vo fyzických jednotkách; * odhad autora s = skutočnosť*

Bilancia repky olejnej (v tonách)

Ukazovateľ	2004-05	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14	*2014-15
Osevná plocha (ha)	92 404	168 375	145 309	107 823	137 176	s 125 773
Zberová plocha (ha)	91 496	163 989	143 676	106 839	136 566	s 125 566
Hektárová úroda (t/ha)	2,87	1,97	2,31	1,99	2,74	s 3,57
Produkcia	262 660	322 452	332 155	212 632	373 960	s 448 857
Počiatkové zásoby	0	0	0	0	0	0
Dovoz spolu	803	95 857	164 714	87 170	33 524	40 493
Celková ponuka	263 463	418 309	496 869	299 802	407 484	489 350
Domáca spotreba	178 000	240 652	240 000	207 849	205 304	210 000
v tom: potravinárska	101 000	70 000	30 000	30 000	5 000	5 000
MERO	77 000	170 652	210 000	177 849	200 304	205 000
Vývoz spolu *	85 410	177 657	256 869	91 953	202 180	279 350
Celkové použitie	563 410	418 309	496 869	299 802	407 484	489 350
Konečné zásoby	53	0		0	0	0

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR

*Poznámky: údaje o zahraničnom obchode sú dopočítané MPRV SR za podprahové objemy vo fyzických jednotkách; * odhad autora s = skutočnosť*

Bilancia slnečnice (v tonách)

Ukazovateľ	2004-05	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14	*2014-15
Osevná plocha (ha)	90 783	88 576	89 497	90 504	83 828	s 77 083
Zberová plocha (ha)	90 031	82 866	88 694	90 121	84 129	s 76 593
Hektárová úroda (t/ha)	2,18	1,81	2,27	2,19	2,33	2,62
Produkcia	196 351	150 326	200 990	197 227	195 741	s 200 697
Počiatkové zásoby	474	0	0	0	0	0
Dovoz spolu	5 880	32 411	37 330	9 629	11 637	10 052
Celková ponuka	202 705	182 737	238 320	206 856	207 378	210 749
Domáca spotreba	56 000	57 000	25 000	15 000	10 000	10 000
v tom: potravinárska	53 000	57 000	25 000	15 000	10 000	10 000
MERO	3 000	0	0	0	0	0
Vývoz spolu *	146 386	125 737	213 320	191 856	197 378	200 749
Celkové použitie	202 386	182 737	238 320	206 856	207 378	210 749
Konečné zásoby	319	0	0	0	0	0

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR

*Poznámky: údaje o zahraničnom obchode sú dopočítané MPRV SR za podprahové objemy vo fyzických jednotkách; * odhad autora s = skutočnosť*

Bilancia cukru (v tis. tonách)

Ukazovateľ	2004-05	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14	*2014-15
Počiatkové zásoby	86,6	14,1	17,4	36,8	20,2	63,8
Výroba cukru	233	124,1	175,2	127,6	172,6	213,3
Iné zdroje	4,5	7,2	0	0	0	0
Dovoz spolu	16,7	49,6	161,8	163,6	199,6	150
Zdroje spolu	340,8	195	354,4	328	412,4	427,1
Dodávky pre obyv. a výrobu	105,6	49,5	114,6	112,3	104,9	110
Ostatné dodávky	2,1	52,1	0	0	0	0
Vývoz spolu	113,3	57,1	203	175,8	243,7	266,3
Predaj spolu	221	158,7	317,7	287,8	348,6	376,3
Konečné zásoby	119,8	36,3	36,8	40,2	63,8	50,8

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR

*Poznámka: údaje o zahraničnom obchode sú dopočítané MPRV SR za podprahové objemy vo fyzických jednotkách; * odhad autora*

Bilancia vína (v tis. hl)

Ukazovateľ	2004-05	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14	*2014-15
Zásoby k 1.8.	568	366	360	379	313	394
Dovoz vína a muštov	226	773	663	566	689	620
Produkcia vína z domácej suroviny	409	207	369	325	373	347
Celkové zdroje	1203	1 346	1 392	1 270	1 375	1361
Domáca spotreba vína	554	798	802	720	*723	722
Vývoz vína a muštov	99	79	168	177	197	192
Výrobné straty	57	109	43	60	61	86
Celkové použitie	710	986	1 013	957	981	1 000
Zásoby k 31.7.	493	360	379	313	394	362

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR, ÚKSÚP

*Poznámka: údaje o zahraničnom obchode sú dopočítané MPRV SR za podprahové objemy vo fyzických jednotkách; * odhad autora*

Bilancia kravského mlieka (v tonách)

Ukazovateľ	2004-05	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14	2014-15
Počiatkové zásoby	20 000	26 002	19 197	27 452	22 940	21 422
Predaj mlieka od prvovýrobcov	950 548	822 003	833 240	872 253	849 140	869 405
Dovoz	123 441	615 503	525 322	507 294	631 480	659 499
Zdroje spolu	1 093 989	1 463 508	1 377 759	1 406 999	1 503 560	1 550 326
Vývoz	267 827	546 610	534 940	526 896	594 762	549 166
Dom. spotreba bez nat. spotreby	807 282	897 701	815 367	857 163	887 376	976 176
Konečné zásoby	18 880	19 197	27 452	22 940	21 422	24 984

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR

Poznámka: údaje o zahraničnom obchode sú dopočítané MPRV SR za podprahové objemy vo fyzických jednotkách

Autori bilancii

-Ing. Mária Jamborová (obilniny spolu, pšenica, jačmeň, kukurica, raž, strukoviny, zemiaky, hydinové mäso, konzumné vajcia)

-Ing. Eva Meravá (olejníny spolu, repka, slnečnica, cukor, víno, ovocie, zelenina)

-Ing. Jozef Gálik, PhD. (hovädzie a teľacie mäso, bravčové mäso, ovce, kozy, krmne zmesi)

-Ing. Ivan Masár (mlieko)

Konkurenčné prostredie v potravinárskom priemysle

Steve McCorriston: Competition in the Food Chain. Working Paper No. 11 Transparency of Food Pricing, University of Exeter Business School, Exeter, England, United Kingdom

Fungovanie potravinového reťazca, ktorý spája tri sektory (poľnohospodársku prvovýrobu, potravinársky priemysel a maloobchod) ovplyvňuje viacero faktorov. Môžeme spomenúť technologický pokrok vo výrobe, balení, skladovaní, preprave a predaji potravinárskych výrobkov, meniace sa spotrebiteľské správanie, kúpyschopnosť spotrebiteľov, legislatívnu reguláciu, rast koncentrácie potravinárskych výrobcov a obchodných predajcov, prienik značiek maloobchodných reťazcov, zosťrenie konkurenčného boja, fúzie výrobcov atď. Zvýšená konkurencia alebo naopak slabé konkurenčné prostredie má významný vplyv na vývoj cien potravinárskych výrobkov. Zosťrenie konkurencie môže nastať v rámci ktoréhokoľvek stupňa potravinového reťazca, t. j. pri spracovaní potravín, v maloobchodnom predaji, medzi obchodnými reťazcami, medzi značkami maloobchodných reťazcov.

Od polovice 90. rokov 20. storočia prebieha v potravinárskom odvetví vo svete významný proces koncentrácie výrobcov potravín. Napríklad v Spojených štátoch amerických štyri cukrovarnícke spoločnosti obsadili 95 % domáceho trhu trstinového cukru. Štyria najväčší spracovatelia majú 83 % podiel na severoamerickom trhu spracovania kukurice, 4 výrobcovia získali takmer 82 % podiel na trhu sóje v USA a štyria výrobcovia obilných vločiek majú 80 % trhový podiel.¹

V Maďarsku štyri najväčšie spoločnosti získali 100 % podiel na trhu v odbore výroby kukuričného škrobu, repného cukru, jačmenného sladu, piva, margarínu, zemiakových a rybích výrobkov. Ďalšie štyri potravinárske spoločnosti obsadili vyše 70 % podiel na maďarskom trhu v produkcii pekárenských a cukrovinkárskych výrobkov, prísad a korenín, minerálnych vôd a nealkoholických nápojov, mäsových výrobkov, ovocných a zeleninových džúsov, rastlinných olejov a zmrzliny.²

V Holandsku päť spoločností kontroluje vyše 70 % podiel v produkcii pšeničnej múky, kukuričného škrobu, cukru, nealkoholických nápojov, hydinových výrobkov, ovocných a zeleninových džúsov, rastlinných olejov a mliečnych výrobkov.³

Konkurencia často súvisí s prenosom ceny v rámci dodávateľského reťazca a so správaním cenového rozpätia farmárskych a maloobchodných cien. V dlhšom časovom rámci sa na viacerých poľnohospodárskych produktoch potvrdila náchylnosť k zväčšovaniu rozpätia farmárskych a maloobchodných cien. Vznikajú obavy z rastúcej vyjednávacjej sily

¹ Crespi, J.M., T. L. Saitone and R.J. Sexton (2012) "Competition in the US farm product markets: do long-run incentives trump short-run market power?" *Applied Economics: Perspectives and Policy*, 34: 669-685

² údaje Daňového úradu Maďarska

³ údaje Nielsen

potravinárskych výrobcov a maloobchodných reťazcov, ktorá môže mať negatívny dopad na poľnohospodársku prvovýrobu. Niektorí odborníci tvrdia, že silné potravinárske spoločnosti dokážu absorbovať niektoré rastúce náklady vstupov a neprenášať ich do cien potravinárskych výrobkov. Iní odborníci majú názor, že predovšetkým v maloobchodných reťazcoch sa nie vždy pokles cien poľnohospodárskych produktov alebo vstupov odrazí v nižších maloobchodných cenách potravín. Rastúce marketingové náklady sa nemusia odzrkadliť vo vyšších cenách potravín, pretože potravinárski producenti dokážu zvýšením produktivity a technologickými inováciami znížiť odbytové ceny potravinárskych výrobkov.

Významným konkurenčným hľadiskom, prostredníctvom ktorého si konkurujú maloobchodné reťazce navzájom, sú ich vlastné značky. V roku 2009 sa podľa údajov Európskej komisie prostredníctvom súkromných značiek maloobchodných reťazcov podnikajúcich na trhu EÚ predávalo 17 až 48 % z celkového objemu predaja potravinárskeho tovaru. Nárast súkromných značiek v maloobchodnej sieti odlišuje predajcov, konkuruje výrobkom potravinárskeho priemyslu, ovplyvňuje ceny značkových potravinárskych tovarov výrobcov a motivuje k inovácii potravinárskych výrobkov.

Rýchlym tempom sa vo viacerých krajinách Európskej únie zvyšuje koncentrácia potravinárskeho maloobchodu. Podľa štúdie Európskej komisie z roku 2007⁴ získalo päť maloobchodných reťazcov vyše 50 % podiel na predaji potravinárskeho tovaru v Belgicku, Holandsku, Dánsku, Švédsku, Fínsku, Írsku, Veľkej Británii, Nemecku, Francúzsku, Portugalsku, Českej republike a Rakúsku. Štúdia vypracovaná Národným združením maloobchodov s potravinami v Austrálii⁵ ukázala, že takmer 80 % odbytu potravín v krajine uskutočňujú dva maloobchodné reťazce.

Ing. Ivan Masár

⁴ Bukeviciute, L., A. Dierx and F. Ilkovitz (2009) "The functioning of the food supply chain and its effect on food prices in the European Union". European Economy, Occasional Papers No. 47. European Commission.

⁵ NARGA (2010) The Challenge to Feed a Growing Nation, National Association of the Retail Grocers of Australia

POKYNY PRE AUTOROV A PÍSANIE TEXTU

Vo vedeckom periodiku „Ekonomika poľnohospodárstva“ uverejňujeme pôvodné doteraz nepublikované práce (príspevky) k otázkam agrárnej ekonomiky a politiky (ekonomika odvetvia, ekonomika výrobných odvetví, podnikové riadenie, domáci a medzinárodný trh, medzinárodná ekonomická integrácia, sociálno-ekonomické problémy poľnohospodárstva a rozvoj vidieka, informačné technológie).

Obsah periodika delíme na stálu rubriku Vedecké práce a výberové rubriky Prehľady a konzultácie, Informácie z vedy, Informácie zo sveta, Poradenstvo, Recenzie, Diskusia, Štatistické prehľady a Prílohy.

Príspevky zodpovedajúce profilu periodika publikujeme v slovenskom, českom alebo anglickom jazyku.

Názov príspevku musí byť krátky a výstižný. Za názvom nasleduje 10 riadkový súhrn (**abstract**) v anglickom a slovenskom jazyku. Ďalej nasleduje 4-6 kľúčových slov (**key words**) v anglickom a slovenskom jazyku, oddelených pomlčkami.

Text príspevku musí byť písaný v editore MS Word (doc; docx). Príspevky vo formáte PDF nebudú akceptované. Tabuľky, grafy a ostatné podklady (napr. obrázky a mapy) musia byť predložené oddelene od textu. Word editor musí byť použitý aj k tvorbe tabuliek, t. j. tabuľka musí byť vo Worde editovateľná. Grafy musia byť predložené v MS Excel (xls) a musia obsahovať originálne dáta. Obrázky vo formáte JPGE alebo TIF musia byť predložené vo vysokom rozlíšení (min. 300 dpi). Všetky grafy a obrázky musia byť číslované kontinuálne v poradí, v akom sú zahrnuté v texte.

Rozsah textu príspevku v rubrike „Vedecké práce“ je 10-15 normalizovaných strán, vrátane tabuliek, grafov v texte alebo prílohových tabuliek a grafov.

Literatúra a bibliografické citácie (odkazy na použitú literatúru) majú zodpovedať medzinárodnej norme ISO 690. Zoznam literatúry uvádzame za textom na konci príspevku.

Autor zodpovedá za pôvodnosť príspevku a taktiež za jeho vecnú a formálnu správnosť. Ďalej autor uvedie **kontaktnú adresu** svojho pracoviska, príp. bydliska, telefónne číslo, fax, e-mail a získané tituly. Dostáva darom 10 separátnych výtlačkov svojho príspevku. Nevyžiadané rukopisy príspevku nevraciam.

Redakcia periodika prijíma príspevky na uvedenej adrese v tiráži a vyhradzuje si právo postúpiť rukopis príspevku na lektorské posúdenie.

Redakčná rada schvaľuje publikovanie jednotlivých príspevkov na základe posúdenia ich vhodnosti pre periodikum a na základe hodnotenia lektorov v lektorských posudkoch.

Podrobné „**Pokyny pre autorov**“ sú k dispozícii priamo v redakcii na VÚEPP Bratislava.

Dokumenty, informácie a poznatky získané z vedeckého časopisu Ekonomika poľnohospodárstva je možné využívať len na študijné a vedecké účely a pre vlastnú potrebu a nie je možné ich použiť na komerčné účely. Využívanie informácií, poznatkov a údajov získaných z časopisu sa riadi všeobecne platnými zásadami vedeckého publikovania a rešpektovania autorských práv, t.j. je nevyhnutné dodržiavať zásady citovania a uvádzania použitej literatúry. Obsahy príslušných vedeckých a odborných statí sú chránené autorským

zákonom. Na spracovanie, preklad, adaptáciu, zaradenie do súborného diela, vystavenie, vykonávanie alebo presun príslušného dokumentu je potrebný súhlas nositeľa autorských práv. Vyhradené je aj právo na udelenie súhlasu na rozmnožovanie a verejné rozširovanie rozmnožením, predajom alebo inou formou prevodu vlastníckeho práva. Bez súhlasu je možné použiť iba krátku časť príslušnej state alebo dokumentu vo forme citácie, len na účel jeho recenzie, jeho kritiky alebo na vyučovacie, resp. vedeckovýskumné účely. Rozsah citácie nesmie presiahnuť rámec odôvodnený jej účelom.

Redakcia

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS OF PAPERS

The scientific periodical, *Economics of Agriculture*, publishes original papers that have not been published to date; papers are dedicated to ***the issues of agricultural economics and policy*** (sector economics, commodity economics, farm economics, domestic and international markets, international economic integration, socio-economic issues of agriculture and rural development, information technologies). The periodical comprises further sections: Scientific Papers; Information from abroad; Reviews and Consultations; Discussion, Extension service; Statistical Reviews; Book Reviews and Supplements.

The papers that reflect the profile of the periodical are published in Slovak, Czech or English languages.

The papers title will be short and accurate. An Abstract will follow after the title, 10 lines long, in English and Slovak languages. Next come 4 to 6 key words in English and Slovak languages separated by hyphens.

Text of contribution will be written in MS Word editor (.doc; docx). Contributions written in PDF format are not accepted. Tables, graphs and other impressions (for example pictures and maps) will be provided apart from text. Word editor will be used also for tables creation, i.e. all tables will be editable in Word. Graphs will be presented in MS Excel (.xls) and they will include original data. Pictures in JPGE or TIF format will be provided in high resolution (min. 300 dpi). All graphs and pictures will be numbered continually, i.e. their order will correspond with text.

In terms of the number of pages, ***the paper*** in the section Papers will contain between 10 and 15 standard pages, including tables and graphs, or supplementary exhibits and graphs. In other sections, the number of pages will vary.

References and bibliographic quotations (references to literature) will comply with ISO 690 International Standard. References are placed after the text, at the end of the paper.

The author/authoress is responsible for the original contents of his/her paper and correctness in terms of the presented facts and format. Also, the author/authoress will give his/her ***contact address*** of his/her workplace, or home address, and also telephone number, fax, and e-mail and specify his/her academic distinctions. The author/authoress will be presented with 10 copies of his/her paper. Manuscripts are not returned to authors, if not requested.

Papers are to be delivered to the address of the RIAFE ***Editorial Office***; the Editorial Office, the Editorial Office reserves the right to forward the manuscript for a reader's review.

The Editorial Board approves of the publishing of the individual papers based on the evaluation of their appropriateness for the periodical and readers' evaluations.

For detailed ***Instructions for Authors of Papers***, please contact the Editorial Office at RIAFE, Bratislava.

Documents, information and knowledge gained from the scientific journal "Economics of Agriculture" can be used only for educational and scientific purposes and for personal use and cannot be used for commercial purposes. The use of information, knowledge and data

obtained from the journal shall be governed by generally accepted principles of scientific publishing and respect for copyright, i.e. it is necessary to respect the principles of citation and references. The contents of the relevant scientific and professional articles are copyrighted. For processing, translation, adaptation, inclusion in the collective work, exposure, exercise or transfer of the document is required the consent of the copyright holder. Reserved is also the right to consent to reproduction and public dissemination of reproduction, sale or other form of transfer of ownership. Without the consent only short part of particular treatise or a document in the form of citations can be used, only for the purpose of review, criticism, or to teaching, resp. scientific research purposes. Scope of citations may not go beyond its reasonable purpose.

Editorial Office

Adresa redakcie
Editorial Office

Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum
Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva
*National Agricultural and Food Centre
Research Institute of Agricultural and Food Economics*
Trenčianska 55, 824 80 Bratislava
(Phone) ++421/2/5824 3317, 5824 3251
E-mail miroslava.morarova@vuepp.sk, Web : www.vuepp.sk

Ekonomika poľnohospodárstva ***vedecké periodikum k otázkam agrárnej ekonomiky a politiky***

ekonomika odvetvia

sociálno-ekonomické problémy poľnohospodárstva a rozvoj vidieka

ekonomika výrobných odvetví

podnikové riadenie

domáci a medzinárodný trh

medzinárodná ekonomická integrácia

informačné technológie

Economics of Agriculture ***Scientific periodical on the issues of agricultural economics and policy***

Sectoral economics

Socio-economic issues of agriculture and rural development

Commodity economics

Farm business management

Domestic and International markets

International economic integration

Information technologies